

KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENTET

VALHANDBOK

Sist oppdatert 06.09.2005

INNHALD

1. INNLEIING	6
2 TIDSPUNKT FOR VAL – VALDAGEN	6
3 VALORGANA OG DELEGERING	6
3.1 VALORGANA	6
3.2 SAKSBEHANDLINGSREGLAR FOR VALSTYRET/FYLKESVALSTYRET.....	7
3.3 DELEGERING AV DEN STYRINGSMAKTA VALSTYRET HAR	7
4. RØYSTERETT OG MANNTAL	8
4.1 KVEN SOM HAR RØYSTERETT.....	8
4.2 KVEN SOM HAR ANSVARET FOR MANNTALSFØRINGA.....	9
4.3 EDB OG MANNTALET	9
4.4 GRUNNLAGET FOR MANNTALET. FOLKEREKISTERSTYRESMAKTENE SITT ANSVAR	9
4.5 KVEN SKAL MANNTALSFØRAST I KOMMUNEN?.....	10
4.6 UTLEGGING AV MANNTALET TIL OFFENTLEG ETTERSYN.....	11
4.7 KOPIAR AV MANNTALET TIL DEI POLITISKE PARTIA	11
4.8 OPPLYSNINGAR SOM IKKJE SKAL LEGGJAST UT TIL ETTERSYN.....	12
4.9 GRUNNLAG FOR OPPDATERING AV MANNTALET FRAM MOT VALDAGEN	13
4.10 VALSTYRET SI OPPDATERING AV MANNTALET	15
5 REGISTRERING AV PARTI I PARTIREGISTERET	16
5.1 KRAV TIL SØKNADEN.....	16
5.2 ENDRING AV PARTINAMN	17
5.3 AVREGISTRERING	17
5.4 OPPDATERING AV OPPLYSNINGAR I REGISTERET.....	17
5.5 KLAGENEMND	17
6. KVEN SOM KAN VELJAST	18
6.1 STORTINGSVAL.....	18
6.2 FYLKESTINGSVAL OG KOMMUNESTYREVAL	19
6.2.2 UTESTENGING FRÅ VAL TIL FYLKESTING OG KOMMUNESTYRE	19
6.2.4 FRITAKSGRUNNAR FOR VAL TIL FYLKESTING OG KOMMUNESTYRE.....	21
7 LISTEFAMLEGG OG BEHANDLING AV DESSE	21
7.1 INNLEIING.....	21
7.2 INNLEVERINGSFRIST	22
7.3 INNLEVERING AV LISTEFAMLEGG	22
7.4 OVKRIFT PÅ LISTEFAMLEGG	22
7.5 KANDIDATANE	23
7.6 UNDRSKRIFTER PÅ LISTEFAMLEGG	24
7.7 TILLITSVALD OG TILLITSUTVAL.....	26
7.8 VALSTYRET/FYLKESVALSTYRET BEHANDLAR LISTEFAMLEGG	27
7.9 MELDING TIL KANDIDATANE	28

7.10 ENDRINGAR I LISTEFRAMLEGG ETTER AT INNLEVERINGSFRISTEN HAR GÅTT UT	28
7.11 GODKJENNING AV VALLISTENE	28
7.12 KLAGE.....	29
8 RØYSTESETLAR	29
8.1 INNLEIING.....	29
8.2 PLIKT TIL Å TRYKKJE RØYSTESETLAR	29
8.3 RØYSTESETLAR TIL FØREHANDSRØYSTINGA OG VALTINGET	30
8.4 RØYSTESETLAR TIL FRAMLEGGSS STILLARANE	30
8.5 KVA SOM SKAL STÅ PÅ RØYSTESETELEN	30
8.6 FELT FOR Å ENDRE PÅ RØYSTESETLANE.....	31
8.7 STORLEIKEN PÅ RØYSTESETLANE	31
8.8 PAPIRKVALITET OG FARGE	31
8.10 TELJEMERKE, KODAR OG LIKNANDE	32
8.11 ENDRINGAR PÅ RØYSTESETLANE	33
8.12 DØME PÅ RETTLEIING TIL VELJARANE	34
9 VALMATERIELL	34
9.1 MATERIELL SOM BLIR SENDT UT TIL VALSTYRA	34
9.2 MATERIELL SOM VALSTYRA SJØLVE MÅ SKAFFE SEG.....	35
10 FØREHANDSRØYSTING – INNANRIKS.....	36
10.1 TIDA FOR FØREHANDSRØYSTINGA INNANRIKS	36
10.2 STAD FOR FØREHANDSRØYSTINGA	36
10.3 KUNNGJERING AV FØREHANDSRØYSTING	38
10.4 RØYSTEMOTTAKARANE.....	38
10.5 MATERIELL FOR FØREHANDSRØYSTING.....	38
10.6 KRAV TIL LOKALA DER FØREHANDSRØYSTING SKAL SKJE.....	39
10.7 TILRETTELEGGING I VALLOKALA.....	39
10.8 FORBOD MOT VALAGITASJON M.M.	40
10.9 FRAMGANGSMÅTEN VED FØREHANDSRØYSTINGA	41
10.10 TØMMING AV URNER. OPPBEVARING AV MATERIELL M.M.	43
11 FØREHANDSRØYSTING – UTANRIKS	43
11.1 INNLEIING	43
11.2 TID FOR FØREHANDSRØYSTEGJEVINGA UTANRIKS OG PÅ SVALBARD OG JAN MAYEN	43
11.3 KORLEIS FØREHANDSRØYSTE.....	43
11.4 STAD FOR FØREHANDSRØYSTEGJEVINGA.....	44
11.5 MATERIELL TIL FØREHANDSRØYSTEGJEVINGA.....	44
12 RØYSTING PÅ VALDAGEN	44
12.1 TID FOR RØYSTINGA – VAL EIN ELLER TO DAGAR	45
12.3 STAD FOR RØYSTINGA – TILGJENGE TIL VALLOKALA.....	46
12.4 KUNNGJERING AV TID OG STAD FOR RØYSTEGJEVING	47
12.5 MATERIELL TIL RØYSTINGA I VALLOKALET.....	47
12.6 TILRETTELEGGING I LOKALET.....	48
12.7 ORDENSREGLAR, FORBOD MOT VALAGITASJON M.M. I VALLOKALET.....	49

12.8 FORBOD MOT VELJARUNDERSØKINGAR OG LIKNANDE I VALLOKALET	50
12.9 FRAMGANGSMÅTEN VED RØYSTING I VALLOKALET	50
13 SIKRING OG OPPBEVARING AV VALMATERIELL	53
13.1 SIKRING OG OPPBEVARING AV VALMATERIELLET UNDER GJENNOMFØRINGA AV VALET	53
13.2 TØMMING AV URNER I LØPET AV VALDAGEN	53
14 PRØVING OG GODKJENNING AV FØREHANDSRØYSTINGAR.....	53
14.1 NÆRMARE OM GODKJENNINGSPROSESSEN VED FØREHANDS- OG VALTINGSRØYSTER....	53
14.2 TIDSPUNKT FOR PRØVING AV FØREHANDSRØYSTEGJEVINGAR	55
14.3 ØPNING AV FØREHANDSRØYSTEGJEVINGAR	55
14.4 VILKÅR FOR GODKJENNING AV FØREHANDRØYSTEGJEVINGAR	56
14.5 FEILSENDE FØREHANDSRØYSTEGJEVINGAR	59
14.6 FLEIRE RØYSTESETELKONVOLUTTAR FRÅ SAME VELJAR	60
14.7 AVKRYSSING I MANNTALET	60
14.8 BRUK AV EDB VED AVKRYSSINGA I MANNTALET	60
15 PRØVING OG GODKJENNING AV VALTINGSRØYSTEGJEVINGAR	60
15.1 INNLEIING.....	60
15.2 PRØVING AV VALTINGSRØYSTEGJEVINGANE	61
16 PRØVING OG GODKJENNING AV RØYSTESETLAR	62
16.1 INNLEIING.....	62
16.2 VILKÅR FOR GODKJENNING AV RØYSTESETLAR	63
16.3 REGISTRERING AV BLANKE RØYSTER	66
16.4 RØYSTESETLAR SOM IKKJE ER EINSLYDANDE MED DEI OFFISIELLE	67
16.5 INNVERKNAD SOM RETTINGAR HAR PÅ RØYSTESETLAR	67
17 OPPTELJING AV RØYSTESETLAR	68
17.1 PRINSIPP FOR OPPTELJING	68
17.2 OPPTELJING VED HJELP AV EDB	69
17.3 FØREBELS OPPTELJING.....	69
17.4 ENDELEG OPPTELJING	71
17.5 OVERSENDING AV VALMATERIELL TIL FYLKESVALSTYRET VED STORTINGSVAL OG VED FYLKESTINGSVAL	72
18 VALOPPGJERET VED STORTINGSVAL	73
19 VALOPPGJER VED FYLKESTINGSVAL	76
19.1 KORLEIS FYLKESVALSTYRET FORDELER REPRESENTANTPLASSANE.....	76
19.2 KANDIDATKÅRINGA	76
20 VALOPPGJERET VED KOMMUNESTYREVAL	77
20.1 KORLEIS VALSTYRET FORDELER REPRESENTANTPLASSANE.....	77
20.2 KANDIDATKÅRINGA	78
21 PROTOKOLLERING AV VAL.....	78

22 KONTROLL OG GODKJENNING	79
22.1 STORTINGSVAL.....	79
22.2 KOMMUNESTYREVAL	80
22.3 FYLKESTINGSVAL.....	81
22.4 KONTROLL UT FRÅ LOVGRUNNLAGET	82
22.5 OMVAL.....	82
23 KLAGAR OVER VALET	83
23.1 KVEN HAR KLAGERETT?.....	83
23.2 KVA KAN DET KLAGAST OVER?	83
23.3 SÆRREGLAR SOM GJELD KRAV OM RETTING I MANNTALET OG KLAGE SOM GJELD LISTEFRAMLEGG	83
23.4 KLAGEFRIST	83
23.5 KRAV OM SKRIFTLIG FRAMSTILLING.....	83
23.6 KVAR KLAGEN SKAL SETJAST FRAM	84
23.7 KVEN SOM ER KLAGEINSTANS	84
23.8 KLAGEBEHANDLINGA OG FØLGJENE AV HENNE.....	84
23.9 KLAGAR OVER FORHOLD SOM IKKJE KAN RETTAST	85
24 OPPBEVARING, AVHENDING OG TILINKJESGJERING AV VALMATERIELL 85	
24.1 INNLEIING.....	85
24.2 UBRUKT VALMATERIELL	85
24.3 BRUKT VALMATERIELL.....	86
25 LOKALE FOLKERØYSTINGAR.....	86
26 ANNA LOVGJEVING SOM GJELD FOR VAL	87
26.1 FORVALTNINGSLOVA OG LOVA OM OFFENTLEG DOKUMENTINNSYN	87
26.2 STRAFFELOVA	89
26.3 ALKOHOLLOVA	89
26.4 FLAGGING PÅ VALDAGANE	89
27 UTGIFTENE VED STORTINGSVAL	89

1. INNLEIING

Gjennomføring av val til Stortinget, fylkesting og kommunestyre skjer i samsvar med lov 28. juni 2002 nr. 57 med seinare endringar. Kommunal- og regionaldepartementet har den 2. januar 2003 fastsett forskrifter til vallova, omtalt her som valforskrifta.

Denne handboka gjev ei oversikt over regelverket som gjeld ved gjennomføring av val. Utgreiing om føresegner i vallova og valforskrifta er basert på førearbeida til den nye vallova og på tolkingar departementet har gjeve i samband med brev og telefonførespurnader frå kommunane, fylkeskommunane og fylkesmannsembeta. Vallova og valforskrifta må lesast parallelt med handboka.

Det er viktig at valstyra sørgjer for å gje valfunksjonærar og særleg røystemottakarar nødvendig opplæring. Dette er heilt avgjerande for ei korrekt gjennomføring av valet. Mange av dei feila som skjer, kunne ha vore unngått med ei grundigare opplæring.

Handboka er lagd ut på Internett: www.valg.no. Ho blir til kvar tid oppdatert dersom det er grunnlag for det.

Fylkesmannen svarer på spørsmål frå kommunane om det som har med valet å gjere.

2 TIDSPUNKT FOR VAL – VALDAGEN

Vallova § 9-1 andre leddet fastset at fylkestings- og kommunestyreval skal haldast i alle kommunar på ein og same dagen i september månad kvart fjerde år. § 9-2 slår fast at Kongen fastset valdagen til ein måndag. Kommunestyret kan sjølv vedta at det på ein eller fleire stader i kommunen skal haldast val også søndagen før den offisielle valdagen.

3 VALORGANA OG DELEGERING

3.1 Valorgana

Føresegnene i vallova om valstyre, røystestyre og fylkesvalstyre går fram av kap. 4 i lova (§§ 4-1 – 4-3). Riksvalstyret, som berre blir nemnt opp i samband med stortingsval, er regulert i § 4-4.

3.1.1 Valstyret

Ut frå vallova § 4-1 skal det i kvar kommune vere eit valstyre som blir valt av kommunestyret sjølv. Kommunestyret må gjere eit val. Kommunane kan ikkje leggje til grunn at tidlegare ordning med formannskapet som valstyre blir ført vidare. I uttrykket ”kommunestyret sjølv” ligg at retten til å velje valstyre ikkje kan delegerast.

Valstyret blir i kommunelova rekna som eit fast utval, og reglane i kommunelova om val av nemnder skal gjelde her. Dette inneber at reglane i kommunelova § 14 om kven som kan veljast, gjeld, og ein må sjå til at krava til kjønnsrepresentasjon i kommunelova §§ 36 – 38 blir oppfylte. Kommunestyret kan til dømes ikkje velje medlemmene av

formannskapet som valstyre, dersom dette fører med seg at kravet i kommunelova til kjønnsfordeling ikkje blir oppfylt.

Kommunestyret sjølv vel leiar og nestleiar for valstyret, jf. kommunelova § 10 nr. 3.

3.1.2 Røystestyret

I kvart vallokale i kommunen skal eit eige røystestyre leie gjennomføringa av valet på valdagen. Røystestyret skal ha minst tre medlemmer. Kommunestyret vel medlemmer til røystestyra og leiarar/nestleiarar. Val av røystestyre kan delegerast til valstyret, jf. vallova § 4-2.

Reglane i kommunelova om val av nemnder gjeld også for val av røystestyra. Det er ikkje krav om at val av røystestyre skal skje blant personar som bur i vedkomande røystekrins. Det er likevel ikkje noko til hinder for at eit slikt prinsipp blir følgt når røystestyra blir valde.

3.1.3 Fylkesvalstyret

Ut frå vallova § 4-3 skal det i kvar fylkeskommune vere eit fylkesvalstyre som blir valt av fylkestinget sjølv. Det som er sagt framanfor under avsnittet om valstyret, gjeld tilsvarande for fylkesvalstyret.

3.2 Saksbehandlingsreglar for valstyret/fylkesvalstyret.

Reglane i kommunelova om saksbehandling i faste utval gjeld tilsvarande for valstyret/fylkesvalstyret. Såleis skal avgjerder takast i møte, og reglane om opne/lukka dører og vedtaksførleik må følgjast, jf. kommunelova kapittel 6.

Den enkelte kommunen og fylkeskommunen avgjer sjølv organiseringa av administrative valoppgåver.

3.3 Delegering av den styringsmakta valstyret har

Føresegnene i kommunelova om delegering av styringsmakt vil gjelde her. Høvet til å delegere omfattar enkeltsaker eller typar av saker som ikkje er av prinsipiell karakter, jf. kommunelova § 10 nr. 4 og § 23 nr. 4.

Leiaren for valstyret, eit arbeidsutval eller administrasjonssjefen kan få vedtaksmakt som ligg hos valstyret etter lova. Det er likevel avgrensingar når det gjeld omfang og sakstype.

Konkrete enkeltsaker kan delegerast. I tillegg er det gjeve høve til delegering i ”typer av saker som ikke er av prinsipiell betydning”. I dette siste ligg ein skranke både for kva valstyret kan delegere, og for korleis delegeringsfullmakta kan nyttast. Det er ikkje høve til å delegere generell avgjerdsrett i saker som etter sin art må reknast for å vere av prinsipiell karakter. Delegeringsvedtaket må ein lese med den avgrensinga at den som har fått delegert styringsmakt, har plikt til å gå tilbake til valstyret dersom ei enkeltsak innanfor ei generell fullmakt må seiast å ha prinsipiell karakter. Kva som er

av prinsipiell karakter, må fastsetjast ut frå karakteren av vedtaket og konsekvensane av det. Regelen gjev dermed valstyret eit vidt rom for å vurdere kva som i det enkelte tilfellet er forsvarleg og formålstenleg.

Det er ikkje mogleg å gje eksakte svar på kva som kan reknast for å vere av prinsipiell karakter, slik at styringsmakta ikkje kan delegerast. Som ei rettleiing kan ein seie at saker som er av reint praktisk art, sjeldan vil ha prinsipiell karakter. Dette vil typisk vere gjeremål som å setje opp manntal, leggje det ut til allment ettersyn, kunngjeringar, lage lister over klagar, gje meldingar til veljarar og kandidatar, trykking av røystesetlar og liknande. Prøving og godkjenning av kurante førehandsrøyster er ikkje av prinsipiell karakter og kan såleis delegerast. Men valstyret kan ikkje overlata til leiaren å utføre denne oppgåva aleine. Leiaren må gjere det saman med sekretæren i valstyret eller ein annan valmedarbeidar. Dette følgjer av regelen i valforskrifta § 35 som seier at det skal vere to personar til stades ved opning av røyster. Vidare at dersom opning av omslags- og røysetelkonvoluttar føregår samstundes, må dette ikkje gjerast av dei same personane. Denne avgrensinga er grunngegeven i prinsippet om hemmeleg val.

Styringsmakt som typisk vil vere av prinsipiell karakter, og som dermed ikkje kan delegerast, er til dømes å ta avgjerder om vallister og tilbakekallingar skal godkjennast, og forkasting av røyster.

Denne opprekninga av døme på kva som er av prinsipiell og ikkje-prinsipiell art, er ikkje meint å vere uttømmande.

4. RØYSTERETT OG MANNTAL

4.1 Kven som har røysterett

Ved stortingsval har desse personane røysterett, jf. vallova § 2-1:

Norske statsborgarar som

- vil ha fylt 18 år innan utgangen av valåret og som
- ikkje har mist røysteretten etter Grunnlova § 53 og som
- er, eller nokon gong har vore, folkeregisterførte som busette i Noreg.
Tilsette i diplomatiet eller konsulatstellet og husstanden deira har røysterett sjølv om dei ikkje oppfyller busetjingskriteriet.

Ved kommunestyre- og fylkestingsval har desse personane røysterett, jf. vallova § 2-2:

Alle som har røysterett ved stortingsval og i tillegg ikkje-norske statsborgarar som oppfyller dei andre krava, dersom dei

- har stått innførte i folkeregisteret som busette i Noreg dei tre siste åra før valdagen, eller
- er statsborgar i eit anna nordisk land og er blitt folkeregisterførte som busette i Noreg seinast 31. mai i valåret.

Når det gjeld butid for utanlandske statsborgarar, er det eit krav at denne tida er registrert samanhengande dei tre siste åra.

4.2 Kven som har ansvaret for manntalsføringa

Ansvaret for å arbeide ut manntalet og ajourføre det fram til valdagen ligg hos valstyret som organ, jf. vallova § 2-3. Det er vanleg at sekretæren for valstyret eller ein av medlemene tek seg av det praktiske arbeidet.

4.3 Edb og manntalet

Tidlegare har lova bygt på ein føresetnad om at valdagsmanntalet måtte liggje føre i papirform. Dette har vore til hinder for elektronisk manntalsavkryssing. Det har likevel vore akseptert at avkryssing i manntalet for godkjende førehandsrøystingar har skjedd elektronisk.

Den nye lova bygger ikkje, som den gamle, på at manntalsavkryssinga på valtinget må skje med blyant eller penn på papir. Ein reknar såleis med at det ikkje er noko i vege for å leggje opp til elektronisk manntalsavkryssing på valdagen. Likevel ligg det ei avgrensing i at vallova framleis byggjer på at manntala på valtinget skal vere bygde opp krinsvis. Kvart enkelt røystestyre har ansvaret for avviklinga av valet i den aktuelle krinsen, og det kan etter lova berre krysse av for veljarar manntalsførte i eigen krins. Røyster mottekne frå veljarar som er manntalsførte i ein annan krins, skal leggjast i eit særskilt omslag og godkjennast av valstyret, som også er ansvarleg for å krysse av i manntalet. Det vil såleis ikkje vere mogleg for røystestyret å krysse av i manntalet for "framande røyster" sjølv om ein legg opp til elektronisk manntalsavkryssing i røystelokalet.

Valstyret har ansvaret for at rutinane for manntalsavkryssinga er trygge nok. Dersom det er aktuelt med elektronisk manntalsavkryssing, må såleis valstyret sørge for at det finst back up-løysingar dersom uhellet skulle vere ute.

Dersom eit elektronisk manntal skulle "gå ned" utan at ein lykkast i å få systemet på beina att, vil det ikkje la seg gjere å kontrollere om veljarar som kjem til lokalet, alt har gjeve si røyst. Røystene deira må såleis ikkje blandast saman med dei røystene som alt er gjevne, og som ligg i urnene. Det bør derfor vere beredskap for å kunne ta imot røyster som "framande røyster", lagde i særskilt omslag i samsvar med vallova § 9-5 fjerde ledd. Valstyret må så eventuelt i etterhand kontrollere desse røystene mot det elektroniske avkryssingsmanntalet før veljarane kan kryssast av og røystinga godkjennast.

4.4 Grunlaget for manntalet. Folkeregisterstyresmaktene sitt ansvar

Det er folkeregisteret i kommunen som utgjer grunlaget for manntalet i kommunen, jf. vallova § 2-5. Folkeregistreringa skjer i samsvar med lov av 16. januar 1970 nr. 1 om folkeregistrering og forskrift om folkeregistrering fastsett 4. mars 1994 av Skattedirektoratet. Forskrifta § 2 har detaljerte reglar om kvar ein person skal reknast

som busett. Valstyresmaktene kan ikkje ta avgjerder om manntalsføringa som er i strid med folkeregistreringa.

Etter § 2-5 har folkeregistra ansvar for å stille til disposisjon for kommunane opplysningar om kven som skal førast inn i manntalet i kommunen. Opplysningane skal stillast til disposisjon på formålstenleg måte. Ut over dette er det ikkje regulert nærmare korleis det skal skje. Folkeregisterstyresmaktene har ikkje ansvar for å produsere manntalet for valstyra. I praksis overfører folkeregisteret opplysningane i digital form til dei datasentralane som hjelper valstyra med produksjon av manntalet.

4.5 Kven skal manntalsførast i kommunen?

4.5.1 Personar registrerte busette i kommunen

Det er folkeregisteret den 31. mai i valåret som blir lagt til grunn for manntalet. Alle personar med røysterett skal manntalsførast i den kommunen der dei var registrerte som busette på dette tidspunktet. Det har altså ikkje noko å seie om veljaren flytter etter 31. mai og dermed vil vere registrert som busett i ein annan kommune på valdagen, jf. vallova § 2-4 første ledd.

Det er den datoen folkeregisteret tek imot melding om flyttinga, som er avgjerande, ikkje den faktiske flyttedatoen. Om ein person flytter frå Lillevik til Storevik kommune den 20. mai og melder frå om flyttinga først 1. juni, skal vedkomande manntalsførast i Lillevik kommune. At det er den datoen folkeregisteret får inn melding som er avgjerande, inneber også at det ikkje har noko å seie for veljarane om folkeregisteret ikkje er heilt oppdatert i høve til flyttemeldingar som er mottekne innan 31. mai. I slike tilfelle sender folkeregisteret etterfølgjande melding til valstyret, som må sørgje for å oppdatere manntalet.

4.5.2 Personar busette på Svalbard og Jan Mayen

Personar med røysterett som er busette på Svalbard og Jan Mayen, skal manntalsførast i den kommunen på fastlandet der dei sist var folkeregisterførte som busette, jf. vallova § 2-4 andre ledd.

4.5.3 Personar busette i utlandet. Søknad om innføring i manntalet

For norske statsborgarar er det ikkje eit vilkår at ein er busett i Noreg på valdagen. Etter § 5 i folkeregisterforskrifta blir det ført eit avgangsregister over dei som flytter frå kommunen til utlandet. Alle norske statsborgarar med røysterett blir automatisk førte inn i manntalet i den kommunen der dei var registrerte som busette på utflyttingstidspunktet i den første 10-årsperioden etter utflyttinga.

Når utanlandsopphaldet har vart i meir enn 10 år, sluttar den automatiske manntalsføringa. Dei som da ønskjer å delta ved valet, må sende søknad om å bli innførte i manntalet. Søknaden skal dei sende til den kommunen der vedkomande sist var registrert som busett.

Søknad om manntalsføring skal innehalde ei erklæring om at veljaren framleis er norsk statsborgar. Det blir ikkje sett som eit krav å leggje ved nokon attestasjon av statsborgarskapet. Søkjaren si eiga erklæring er nok. Departementet trykkjer eit eige søknadsskjema på omslagskonvoluttane for førehandsrøysting utanriks. Det er ikkje påbode å bruke dette skjemaet. Søknaden kan fremjast i eit eige brev, jf. vallova § 2-4 tredje ledd. Søknader som er feilsende, må sendast til rett kommune.

Det er ikkje fastsett nokon bestemt søknadsfrist. Det er opp til valstyret å ta stilling til om søknaden er motteken på eit slikt tidspunkt at det er praktisk mogleg å oppdatere manntalet, jf. vallova § 2-7 tredje ledd. Sjå nærmare under punktet om valstyret si oppdatering av manntalet.

4.5.4 Tilsette i diplomatiet eller konsulatstellet og husstanden deira

Personar med røysterett som er tilsette i diplomatiet eller konsulatstellet, og husstanden deira har røysterett uavhengig av om dei nokon gong har vore registrerte som busette i Noreg, jf. vallova § 2-2 første ledd siste punktum.

Dersom dei nokon gong har vore registrerte som busette i Noreg, skal dei førast inn i manntalet i den kommunen der dei sist var registrerte som manntalsførte. Manntalsføringa skjer automatisk, uavhengig av kor lenge utanlandsopphaldet har vart. Dersom dei ikkje nokon gong har vore folkeregisterførte som busette i Noreg, skal dei manntalsførast i Oslo, jf. vallova § 2-4 fjerde ledd.

4.6 Utlegging av manntalet til offentleg ettersyn

Vallova legg til grunn at folkeregisterstyresmaktene så snart som mogleg etter skjeringsdatoen 31. mai, overfører manntalsopplysningane til kommunane, i praksis skjer dette via datasentralane. Desse sentralane skriv ut manntala og sender dei til kommunane. Så snart det lèt seg gjere, skal valstyret leggje manntalet ut til offentleg ettersyn, jf. vallova § 2-6 første ledd. Det er ikkje fastsett nokon bestemt dato for utlegginga, men det er ein føresetnad at det skal skje så snart det lèt seg gjere.

Manntalet kan ikkje leggjast ut på Internett, jf. folkeregistreringslova § 13.

Valstyret skal kunngjere tid og stad for utlegginga og opplyse om høvet til og framgangsmåten for å krevje feil retta, jf. vallova § 2-6.

Vallova har tidlegare pålagt valstyret å setje opp ei liste over dei som har søkt om innføring i manntalet, utan å ha blitt innførte, og å gje dei melding. Ein slik regel er ikkje ført vidare, ettersom allmenne forvaltningsrettslege prinsipp alt pålegg offentlege styresmakter plikt til å gje aktuelle personar slik informasjon.

4.7 Kopiar av manntalet til dei politiske partia

Valforskrifta § 3 fastset at alle som stiller liste ved valet, har rett til eitt gratis eksemplar av manntalet. Det er likevel eit krav at dei tingar dette innan den fristen valstyret set. Lova opererer ikkje lenger med ein bestemt frist. Fristen skal gjere det mogleg for

valstyret å levere ei samla tinging. Forslagsstillarane må gjerast merksame på den fristen valstyret har vedteke. Dette kan til dømes skje ved kunngjering eller direkte melding til forslagsstillarar i kommunen eller fylket.

Forskrifta § 3 fastset at krav om manntalseksemplar må setjast fram for valstyret i vedkomande kommune. Forslagsstillarar til fylkestingsvalet og stortingsval må såleis setje fram krav overfor valstyra i dei ulike kommunane i fylket.

Forslagsstillarane har ikkje krav på å få meir enn eitt eksemplar av manntalet. Det er likevel ikkje noko i vegen for at dei kan få tilgang til fleire eksemplar, dersom dei sjøve ber kostnadene knytte til dette. Etter forskrifta kan forslagsstillarane også be om oppgåver over bestemte grupper veljarar (typisk førstegongsveljarar), dersom dei sjøve betaler for det.

Manntalsavskrifter og eventuelt anna materiell som byggjer på manntalet, kan berre brukast til politiske formål. Det er ikkje høve til å overlate manntal til utanforståande med mindre formålet er politisk arbeid. Manntal skal ikkje nyttast til kommersielle formål! Med overlate meiner ein både sal og utlån. Med utanforståande meiner ein dei som ikkje er medlem av eller har anna tilknytning til partiet. Reglane er ikkje til hinder for at partia lèt ikkje-medlemmer – til dømes ein datasentral – få tilgang til opplysningane i manntalet for å arbeide med desse opplysningane til partiet eller gruppa sine politiske mål. Manntalet kan også nyttast til politiske formål som ikkje har beinveges tilknytning til valarbeid.

Det er ikkje høve til å kople manntalet til andre offentlege register.

Valstyret må halde oversikt over utleverte manntalseksemplar, etter som dei skal sørgje for at dei blir leverte tilbake seinast innan to år.

Valstyret bør sørgje for at dei som får manntalsavskrifter, blir gjorde kjende med regelverket.

4.8 Opplysningar som ikkje skal leggjast ut til ettersyn

Datatilsynet har gjeve uttrykk for den oppfatninga at personopplysningslova § 12 ikkje gjev heimel for å ta *personnummer* med i manntal som skal sendast til politiske parti eller leggjast ut til offentleg ettersyn. Bakgrunnen er at det ikkje ligg føre sakleg behov for dette.

Valstyra må difor ved tinging av manntal, presisere at personnummerdelen av fødselsnummeret skal utelatast i dei manntala som ikkje er til internt bruk for valstyret og stemmestyra.

4.9 Grunnlag for oppdatering av manntalet fram mot valdagen

Etter vallova kan valstyret oppdatere manntalet så lenge det er praktisk mogleg. Det er ikkje sett nokon siste frist for når oppdatering i samsvar med valforskrifta § 1 kan gjennomførast.

Valforskrifta § 1 inneheld reglar om kva slags forhold som kan gje grunnlag for oppdatering, det vil seie innføringar i eller strykingar frå manntalet slik dette låg føre da det blei overført frå folkeregisterstyresmaktene.

4.9.1 § 1 a) *Krav om retting av feil, oppdaga feil eller klage*

Det er ikkje ofte det er feil i manntalsutkasta, men ein kan sjølvsagt ikkje sjå heilt bort frå det. Det blir presisert at krav om "retting" etter forskrifta § 1 bokstav a) ikkje gjeld i høve til flyttingar etter 31. mai. At nokon flytter etter skjeringsdato og såleis står manntalsført i ein annan kommune enn der vedkomande er folkeregistrert som busett på valdagen, er ikkje ein feil. Det er ikkje høve til å oppdatere manntalet på grunnlag av flyttemeldingar innkomne etter 31. mai. Valstyret skal leggje til grunn folkeregisteropplysningar som gjeld kvar personar med røysterett var busette den 31. mai i valåret. Det er ikkje høve til å føre manntalet i strid med folkeregisteropplysningar for dette tidspunktet.

Dersom manntalet ikkje er i samsvar med folkeregisteropplysningane, må valstyret rette dette så snart det blir merksam på feilen, anten det no skjer på bakgrunn av krav om retting eller at valstyret sjølv er blitt merksam på feilen.

Legg manntalet til grunn feil opplysningar, er manntalsføringa ugyldig. Dersom valstyret ikkje rettar seg etter eit krav om retting i manntalet, vil det såleis vere ein feil ved valavviklinga, som kan påklagast etter dei allmenne klagereglane i vallova kapittel 13. I eit slikt tilfelle må manntalet oppdaterast dersom klagen blir teken til følge.

Det kan også tenkjast at strid om manntalsinnføring skuldast usemje når det gjeld om vedkomande veljar har røysterett eller ikkje. Striden står altså ikkje om kvar vedkomande eventuelt skal manntalsførast, men om røysterettsvilkåra er oppfylte. Kjem valstyret til at vedkomande ikkje har røysterett, kan veljaren påklage avgjerda etter klagereglane i kapittel 13. Dersom klagaren får medhald, må valstyret oppdatere manntalet.

4.9.2 § 1 b) *Flyttemelding som ikkje var blitt registrert då manntalet blei skrive ut*

Det er ikkje alltid folkeregisteret er heilt à jour med registrering av flyttemeldingar som er mottekne innan skjeringsdatoen. Folkeregisteret sender jamleg meldingar til dei aktuelle valstyra, som er pliktige til å rette opp manntalet. Fråflyttingskommunen stryk vedkomande frå sitt manntal medan tilflyttingskommunen fører vedkomande inn.

4.9.3 § 1c) *Søknad om manntalsføring frå utanlandsbuande*

Når valstyret tek imot søknad om innføring, skal opplysningane i søknaden leggjast til grunn og vedkomande førast inn i manntalet dersom veljaren sist var folkeregisterført i

den aktuelle kommunen. Valstyret må først kontrollere opplysningane frå søkjaren når det gjeld kvar vedkomande sist var folkeregistrert som busett.

4.9.4 § 1 d) Melding om at utanlandsbuande har flytt tilbake til Noreg

Dersom ein veljar har vore utanlandsbuande i kortare tid enn ti år og flytter tilbake til sin tidlegare heimkommune, gjev ikkje heimflyttinga grunnlag for tiltak verken frå valstyret eller folkeregisteret. Vedkomande er automatisk manntalsført i rett manntal.

I andre tilfelle skal det skje endringar i manntalet. Til hjelp for valstyra sender folkeregisteret melding til dei kommunane som tilbakeflyttingar har verknad for, eller som flyttingane vil kunne ha verknad for.

Desse tilfella kan tenkjast å vere aktuelle:

- 1) Ein veljar som har budd ute i kortare tid enn ti år, flytter tilbake til ein annan kommune enn der vedkomande var busett på utflyttingstidspunktet. Folkeregisteret sender melding både til den nye og den gamle kommunen, som fører vedkomande kvar for sin del inn og ut av manntalet.
- 2) Ein veljar som har budd ute i meir enn ti år, flytter tilbake til Noreg og buset seg i den kommunen han budde i da han flytte ut. Folkeregisteret sender melding til valstyret i kommunen. Veljaren blir ført inn i manntalet i kommunen.
- 3) Ein veljar som har budd ute i meir enn ti år, flytter tilbake til Noreg og buset seg i ein annan kommune enn der han budde da han flytte ut. Folkeregisteret sender melding både til den gamle og den nye busetjingskommunen. Veljaren blir ført inn i manntalet i den nye busetjingskommunen.

Når melding blir send til den tidlegare busetjingskommunen, er det for å hindre dobbeltføringar. Valstyret i den tidlegare busetjingskommunen vil ha grunn til å stryke vedkomande frå manntalet dersom veljaren hadde søkt om og var blitt innført i manntalet alt før tilbakeflyttinga. Det vil også hindre at vedkomande blir ført inn i manntalet, dersom det skulle motta søknad om innføring etter at veljaren er flytt tilbake.

4.9.5 § 1 e) Erverv av norsk statsborgarskap

Dersom erverv av norsk statsborgarskap fører med seg at ein person får røysterett, vil folkeregisteret straks sende melding til valstyret i busetjingskommunen, som fører vedkomande inn i manntalet.

4.9.6 § 1 f) Melding om dødsfall

Dersom nokon som er innførte i manntalet, døyr før valdagen, skal vedkomande strykast frå manntalet. Unntak gjeld for det tilfellet at vedkomande alt er kryssa av i manntalet for å ha levert godkjend førehandsrøysting.

4.9.7 § 1 g) Melding om at ikkje-norsk statsborgar med røysterett er flytt ut av landet

Dersom ein utanlandsk statsborgar med røysterett ved lokalval flytter ut av landet, er vilkåra for røysterett ikkje lenger til stades. Vedkomande skal derfor strykast frå manntalet. Folkeregisteret sender melding til valstyret.

4.10 Valstyret si oppdatering av manntalet

4.10.1 Vilkår for oppdatering fram til valdagen

Valforskrifta § 1 slår fast at det berre er visse forhold som kan føre til oppdatering etter 31. mai.

I prinsippet er det ikkje noko i vegen for å oppdatere manntalet etter tillatne reglar heilt fram til valdagen. Det er likevel nødvendig å kunne leggje vekt på praktiske omsyn. Valstyret har såleis ikkje ei ufråvikeleg plikt til å oppdatere manntalet heilt fram til valdagen. Det er fastsett i vallova § 2-7 tredje ledd at *valstyret kan oppdatere manntalet så lenge det er praktisk mogleg*, sjå også forskrifta § 2 som fastset at siktemålet er å få flest mogleg veljarar førte inn i rett manntal.

At krinsmanntala alt er skrivne ut, treng ikkje å vere noko hinder for innføring. Det er ikkje noko i vegen for at vedkomande veljar blir ført inn på ei særskild side i manntalet, som blir teken vare på hos valstyret, og at veljaren blir registrert som "framand røyst". Røystegjevinga blir i så fall prøvd av valstyret etter at røystegjevinga er avslutta.

4.10.2 Ingen må dobbeltførast eller falle heilt ut

Det er eit overordna omsyn at oppdatering av manntalet i ein kommune ikkje må skje dersom det medfører at veljaren med det blir ført inn i to ulike manntal eller ikkje blir manntalsført i det heile teke. Valforskrifta § 2 andre leddet fastset såleis at valstyret ikkje skal oppdatere manntalet utan først å forsikre seg om at manntalet i den andre kommunen blir oppdatert tilsvarende.

Etter som folkeregisteret skal sende melding om alle inn- og utflyttingar som kan tenkjast å verke inn på manntalet i kommunane, er det vanskeleg å tenkje seg kva tilfelle dette vil gjelde anna enn i den siste tida før valdagen. Da vil det kunne vere tilfelle der valstyra i ulike kommunar vurderer situasjonen ulikt når det gjeld kva for endringar i manntalet det er praktisk mogleg å gjennomføre. Det kan derfor vere formålstenleg at valstyret i slike tilfelle tek kontakt med valstyra i andre aktuelle kommunar, dersom veljarar skal strykast frå eller innførast i manntalet.

4.10.3 Veljaren har levert førehandsrøyst

Overføring mellom manntal kan heller ikkje skje dersom ein veljar har levert førehandsrøyst i den kommunen vedkomande først blei manntalsført i. Dersom valstyret får ei oppmoding om sletting fordi ein veljar skal overførast til eit anna manntal, må valstyret først undersøkje om veljaren har levert førehandsrøyst. I så fall kan vedkomande ikkje slettast eller overførast, og valstyret må snarast melde frå til den andre kommunen om dette, jf. valforskrifta § 2 tredje ledd. Eventuelle førehandsrøystingar som kjem inn til valstyret etter at ein veljar er blitt overført til eit

anna manntal, må sendast vidare til den nye kommunen, som må vurdere førehandsrøystinga på vanleg måte.

4.10.4 "...så lenge det er praktisk mogleg."

Dersom valstyret får inn meldingar frå folkeregisteret eller søknader om innføring tett opp til valdagen (eventuelt etter at valtinget er opna), må valstyret kunne la vere å oppdatere manntalet. Grunngevinga må i så fall vere at det ikkje er praktisk mogleg å behandle saka. På den andre sida kan ein ikkje sjå noko hinder for at eit valstyre som ønskjer det og har kapasitet til det, gjer dei nødvendige undersøkingane for å kunne ta imot røysta frå veljaren. Vilkåret er at det er mogleg å gjere dei nødvendige undersøkingane og føre veljaren inn i manntalet i løpet av valdagen.

Kor langt det enkelte valstyret skal strekkje seg for å kome ønskje frå veljarane i møte, det vil seie kva som er praktisk mogleg, vil avhenge av ei konkret vurdering på det tidspunkt ei eventuell innføring eller stryking er aktuell. Ein meiner det ikkje er i samsvar med lova å fastsetje ein bestemt frist på førehand.

Også tidlegare har manntalet blitt oppdatert heilt fram til valdagen når det gjeld nyinnvilga statsborgarskap og dødsfall. Utanlandsbuande har tidlegare måtta halde seg til ein søknadsfrist, medan heimflytta, som ikkje alt stod innførte i eit manntal, berre hadde rett til innføring dersom valstyret fekk melding frå folkeregisteret seinast to veker før valdagen. Det gjeld altså ikkje lenger fristar for desse gruppene. Kor lenge manntalet skal oppdaterast, vil no vere opp til valstyret.

4.10.5 Melding til veljarar som blir oppdaterte

Vallova § 2-8 pålegg valstyret å sende melding til veljarar som får endra status i manntalet, dersom grunnen til dette er søknad om innføring, krav om retting eller at valstyret er blitt merksam på feil. Bakgrunnen er sjølv sagt at veljarane skal vite kvar dei har rett til å røyste. Dersom oppdateringa skjer på bakgrunn av tilhøve som ikkje gjev veljaren grunn til å tru noko anna enn det som faktisk er tilfelle, er det ikkje nødvendig å varsle veljaren. Det vil til dømes vere tilfelle der folkeregisteret sender melding om at flyttemelding er motteken innan fristen, men der meldinga ikkje var blitt registrert før manntalet blei sett opp.

5 REGISTRERING AV PARTI I PARTIREGISTERET

Reglar om registrering av politiske parti finn ein i vallova kapittel 5.

Det er oppretta eit partiregister ved Registereininga i Brønnøysund. Alle parti som vil ha einerett til partinamn, eller som ønskjer å stille liste etter "forenkla reglar" jf. vallova § 6-3 første ledd, må registrere seg med namnet sitt i registeret.

5.1 Krav til søknaden

Før partiet kan bli registrert i Partiregisteret, må det vere registrert i Einingsregisteret, jf. § 5-1 andre ledd. Elles skal dette leggjast ved søknaden, jf. vallova § 5-2 andre ledd:

- stiftingsdokument for partiet
- opplysning om kven som sit i det utøvande organet i partiet med rett til å representere partiet sentralt i saker etter vallova
- vedtekt som fastset kven som vel det utøvande organet i partiet
- erklæring frå minst 5000 personar med røysterett ved stortingsval. Erklæringane skal tilfredsstillе krav som er nærmare oppstilte i bokstav d.

Det er eit vilkår for registrering at namnet ikkje skal kunne forvekslast med namnet på anna partinamn registrert i Partiregisteret eller samepolitisk eining registrert hos Sametinget. Dersom særlege grunnar ligg føre, kan registreringsmakta også elles nekte å registrerte eit partinamn.

Søknaden må ha blitt journalført hos registreringsmakta innan 2. januar i valåret for at registreringa skal få verknad for valet.

5.2 Endring av partinamn

Berre parti som kan vise til ei viss oppslutning ved førre stortingsval, nærmare bestemt 500 røyster i eitt fylke eller 5000 røyster i heile landet, kan søkje om å få registrere seg under eit nytt namn utan å måtte leggje fram 5000 nye underskrifter, jf. vallova § 5-3 første ledd. Den same regelen gjeld ved samanslåing av parti under eit nytt namn; dersom ikkje minst eitt av partia tilfredsstillер vilkåret om oppslutning ved val, må det samlast inn 5000 nye underskrifter.

5.3 Avregistrering

Når eit registrert politisk parti ikkje har stilt liste i noko fylke ved to stortingsval på rad, sluttar verknaden av registreringa, og partinamnet blir fritt, jf. vallova § 5-4 første ledd. Namnet skal da strykast frå Partiregisteret. Det same gjeld fire år etter at partiet er oppløyst eller har skifta namn.

5.4 Oppdatering av opplysningar i registeret

Dei registrerte partia skal halde Registereringa à jour når det gjeld kven som sit i det utøvande organet i partiet til kvar tid, jf. vallova § 5-5 første ledd. Det er dette organet som har rett til å opptre på vegner av partiet sentralt i saker etter vallova. For å unngå uklare punkt i samband med innlevering av listeframlegg, søknad om namneendring og så vidare, er det svært viktig at det er notorisk kven som har rett til å opptre på vegner av partiet i saker etter vallova.

5.5 Klagenemnd

Det er oppretta ei særskild klagenemnd til å behandle klager over vedtak i registreringssaker, jf. vallova § 5-7. Klagenemnda skal behandle klager over registrering av partinamn. Nemnda skal også behandle klager over vedtak hos registreringsmakta om kven som har rett til å representere eit politisk parti. Vedtak i klagenemnda blir lagt til grunn ved eit komande val, med mindre saka er lagd fram for retten og rettskraftig avgjerd ligg føre innan fristen for å levere inn listeframlegg går ut

den 31. mars. Det er med andre ord opplysningar registrerte i partiregisteret den 31. mars i valåret som blir lagde til grunn ved valet.

Utfyllande reglar om registreringsordninga og om verksemda til registreringsmakta og klagenemnda er gjevne i valforskrifta med heimel i vallova § 5-8.

Førespurnader som gjeld partiregisteret, kan ein rette til Registereringa i Brønnøysund.

6. KVEN SOM KAN VELJAST

Dette kapitlet handlar om reglane i vallova om kven som kan veljast, om utestenging frå val, om tidspunkt for å kunne veljast og om fritaksgrunnar. Reglane om stortingsval er behandla under punkt 6.1 og reglane om fylkestingsval og kommunestyreval under punkt 6.2.

6.1 Stortingsval

6.1.1 Kven som kan veljast til Stortinget

Vallova § 3-1 har reglar om kven som kan veljast og har plikt til å ta imot val til Stortinget. Valbar til Stortinget og pliktig til å ta imot val er kvar og ein som har røysterrett ved valet, det vil seie alle som oppfyller røysterettsvilkåra i § 2-1, og som ikkje er utestengd (sjå nærmare punkt 6.1.2 og 6.1.3) eller friteken frå val (sjå nærmare punkt 6.1.4).

Det tidlegare kravet om ti års butid i landet er oppheva.

6.1.2 Utestenging frå val til Stortinget

Utestengingsreglane går fram av § 3-1 (2). Desse kan ikkje veljast til Stortinget:

- a) Tilsette i departementa. Statsrådar, statssekretærar og politiske rådgjevarar kan likevel veljast
- b) Dommarar i Høgstrett
- c) Tilsette i diplomatiet eller konsulatstellet

Regelen som stengjer ute dei tilsette i departementa frå val, gjeld alle typar stillingar.

Den tidlegare regelen som stengde ute tilsette ved hoffet og pensjonistane der frå val til Stortinget, er oppheva.

6.1.3 Tidspunkt for å kunne veljast til Stortinget

Ut frå vallova § 3-1 (3) er det tilsetjingsforholdet på valdagen som er avgjerande for om ein kan veljast. Ein person som ikkje kan veljast, kan såleis nominerast, men det er eit vilkår at vedkomande går ut av stillinga før valdagen. Det er ikkje nok med permisjon.

6.1.4 Fritaksgrunnar for val til Stortinget

Reglar om kva som skal til for å kunne krevje fritak frå val til Stortinget, går fram av vallova § 3-1 (1). Desse har rett til fritak:

- a) Den som har røysterett i eit anna valdistrikt enn der vedkomande er sett som kandidat på listeframlegg
- b) Den som har møtt som representant på alle Stortinga etter det førre valet
- c) Den som er ført opp som kandidat på eit listeframlegg som er sett fram av andre enn eit registrert politisk parti som vedkomande er medlem av.

Dersom fritaksgrunnen blir lagd fram innan den fristen som fylkesvalstyret set, skal vedkomande strykast av listeframlegget.

Jamvel om retten til å strykast av listeframlegget er tapt fordi fristen har gått ut, har den som er vald til stortingsrepresentant, likevel rett til å leggje fram fritaksgrunnane etter valet. Dette er motsett av det som gjeld for val til fylkesting og kommunestyre. Vallova § 3-2 (3) slår fast at fritaksgrunnen i så fall må leggjast fram for fylkesvalstyret innan tre dagar etter at vedkomande kandidat har fått melding om valet.

6.2 Fylkestingsval og kommunestyreval

6.2.1 Kven som kan veljast til fylkesting og kommunestyre

Vallova § 3-3 har reglar om kven som kan veljast og har plikt til å ta imot val til fylkesting og kommunestyre.

Veljast til kommunestyret og fylkestinget kan alle som har røysterett ved valet, og som på valdagen er folkeregistrerte som busette i vedkomande kommune/fylkeskommune, jf. vallova § 3-3 (1) og (2). Det vil seie at kandidatane anten må vere norske statsborgarar eller utanlandske statsborgarar med tre års samanhengande registrert butid i Noreg før valdagen. For statsborgarar frå dei andre nordiske landa er det nok at dei har flytt til Noreg og er registrerte i folkeregisteret innan skjeringsdatoen for manntalsregistreringa, som er den 31. mai. Vidare må kandidatane fylle 18 år innan utløpet av valåret, og dei må ikkje ha mist røysteretten eller vere utestengde (sjå nærmare punkt 6.2.2 og 6.2.3) eller fritekne frå val (sjå nærmare punkt 6.2.4).

6.2.2 Utestenging frå val til fylkesting og kommunestyre

Utestengingsreglane går fram av vallova § 3-3 (3).

Desse kan verken veljast til kommunestyret eller fylkestinget:

- a) fylkesmannen og assisterande fylkesmann
- b) den som i vedkomande kommune eller fylkeskommune er
 - administrasjonssjef eller den som er i staden for han eller henne
 - leiar av forvaltningsgrein; dette gjeld likevel ikkje leiar av enkeltstående verksemder
 - sekretær for kommunestyret eller fylkestinget
 - ansvarleg for rekneskapsfunksjonen, eller
 - ansvarleg for revisjonen.

I praksis er det omgrepet "leiar av forvaltningsgrein" som har ført til tolkingsproblem. Dette er eit skjønsspørsmål som valstyret/fylkesvalstyret må ta stilling til på bakgrunn av korleis administrasjonen er organisert i den enkelte kommunen/fylkeskommunen. Med uttrykket "forvaltningsgrein" blir det sikta til eit avgrensa og utetterretta funksjonsområde i den kommunale/fylkeskommunale forvaltninga. For at ein skal rekna ein person som leiar av forvaltningsgrein, må vedkomande ha ei kvalifisert leiarstilling, der vedkomande har eit sjølvstendig ansvar. Stillingar som inneber leiarfunksjonar med delegerte fullmakter frå administrasjonssjefen innanfor ein del av administrasjonen, kjem òg inn under uttrykket.

Typiske stillingar som fell inn i denne kategorien, er etatsleiarar. Omorganiseringar i kommunesektoren, med mellom anna utbreidd bruk av resultateiningar som inneber at ein ikkje lenger har tradisjonelle etatar, førte med seg at fleire personar enn tidlegare blei tilsette som leiarar av forvaltningsgrein, og derfor ikkje kunne veljast. Stortinget ønskte ikkje ei slik utvikling. Stortinget vedtok derfor ein regel i den nye vallova om at leiar av forvaltningsgrein framleis ikkje skal kunne veljast, men at dette ikkje gjeld leiar av enkeltstående verksemder. Dette inneber at leiarar av resultateiningar (enkeltstående verksemder) kan veljast same kor vide fullmakter dei har fått delegert frå administrasjonssjefen.

Uttrykket "leiar av enkeltstående verksemder" må etter departementet si meining innebere at det også omfattar personar som er leiar ikkje berre av éi, men også to av fleire verksemder av ein bestemt type i kommunen/fylkeskommunen.

Det er viktig å presisere at grensa for når ein går frå å vere "leiar av enkeltstående verksemd" til "leiar av forvaltningsgrein", må avgjerast konkret ut frå skjønn og ei heilskapsvurdering i kvart enkelt tilfelle.

Kommunelova § 14 nr. 1 bokstav b er justert tilsvarande, slik at "leiar av enkeltstående verksemder" heller ikkje er utestengd frå val til folkevalde organ etter kommunelova (faste utval m.m.).

Det følgjer av § 3-3 (4) at i kommunar med parlamentarisk styreform, kan tilsette i sekretariatet til rådet heller ikkje veljast dersom dei har fått mynde delegert frå rådet.

6.2.3 Tidspunktet for å kunne veljast til fylkesting og kommunestyre

Som nemnt ovanfor under punktet om kven som kan veljast, er det eit krav etter vallova § 3-3 (1) og (2) at ein kandidat til fylkestingsvalet/kommunestyrevalet må vere busett i fylket/kommunen på valdagen. Dersom ein kandidat ikkje er innført i folkeregisteret som busett i vedkomande fylke/kommune når listeframlegget blir innlevert, må det etter vallova § 6-4 c liggje ved ei erklæring frå kandidaten om at vedkomande vil kunne veljast på valdagen.

Det følgjer av § 3-3 (5) at det er tilsetjingsforholdet på det tidspunktet kommunestyret/fylkestinget kjem i funksjon, det vil seie dagen det har sitt første møte, som er avgjerande for kven som kan veljast. Ein person som ikkje kan veljast, kan

nominerast, men det er eit vilkår at vedkomande eventuelt går frå stillinga før det nye organet konstituerer seg.

Etter § 6-4 d må kandidaten leggje ved ei erklæring om at vedkomande, dersom han/ho blir vald, vil ha gått ut av stillinga når kommunestyret eller fylkestinget kjem i funksjon.

Det er ikkje nok med permisjon frå stillinga dersom ein har gått inn i stillinga. Men dersom tenestemannen ikkje har gått inn i stillinga, og vedkomande har fått innvilga permisjon for heile valperioden før organet kjem i funksjon, har departementet ved tolking av den gamle vallova gått ut frå at tenestemannen likevel kan veljast. Den same vurderinga må gjelde etter den nye vallova.

6.2.4 Fritaksgrunnar for val til fylkesting og kommunestyre

Plikta til å ta imot val fell i utgangspunktet saman med om ein kan veljast. Men det finst unntak, jf. vallova § 3-4. Rett til å krevje seg fritaken frå å stå på ei liste til kommunestyre- og fylkestingsval har etter § 3-4 (1):

- a) den som har gjort teneste som fast medlem av høvesvis fylkestinget eller kommunestyret dei siste 4 åra, gjennom heile perioden
- b) den som har rett til fritak etter andre lover
- c) den som er ført opp som kandidat på eit listeframlegg som er sett fram av andre enn eit registrert politisk parti som vedkomande er medlem av, og
- d) den som ikkje utan "uforholdsmessig vanskelighet" vil kunne skjønne sine plikter i vervet.

Kva som ligg i omgrepet "uforholdsmessig vanskelighet" i bokstav d, går fram av forarbeida til vallova. Departementet understrekar i forarbeida at det skal mykje til for at ein skal kunne innvilge fritak. Ein reknar med at dei tilfella der fritak kan forsvarast, ikkje vil by på tvil i praksis. Eit døme er ein kandidat som følgje av ei trafikkulykke blir liggjande i koma. Det er i slike alvorlege tilfelle det har vore eit behov for å ha ein fritaksregel i vallova som ein kan vise til alt i samband med behandlinga av listeframlegga.

7 LISTEFAMLEGG OG BEHANDLING AV DESSE

7.1 Innleiing

Reglane om listeframlegga og valstyret/fylkesvalstyret si behandling av dei, er samla i kapittel 6 i vallova og kapittel 3 i valforskrifta.

Vallova § 6-1 har reglar om kva for krav som skal stillast til vallister. Både registrerte politiske parti og andre grupper kan stille liste ved val. Partiet eller gruppa arbeider ut framlegg til valliste, som deretter skal godkjennast av valstyresmaktene. Valstyret godkjenner listeframlegg til kommunestyrevalet. Fylkesvalstyret godkjenner listeframlegg til fylkestingsval og stortingsval.

Etter § 16 i valforskrifta skal valstyresmaktene hente inn og leggje til grunn fråsegn frå hovudstyret i partiet dersom det er uklart kven som har rett til å representere eit

registrert politisk parti på lokalt nivå og til å stille liste. Opplysning om kven som utgjør hovudstyret i partiet, finn ein i Partiregisteret. Nettadressa er: www.brreg.no/partireg. Ein kan vende seg til den som er oppført som kontaktperson for partiet.

7.2 Innleveringsfrist

Innleveringsfristen for listeframlegg er 31. mars, jf. § 6-1 (1). Fristen for å trekkje tilbake eit listeframlegg er 20. april, jf. § 6-5.

7.3 Innlevering av listeframlegg

Det går fram av vallova § 6-1 (1) at listeframlegget blir rekna for innlevert når det er *kome inn* til kommunen ved kommunestyreval og fylkeskommunen ved stortingsval og fylkestingsval. Posten må ha kome fram, eller framlegget må vere levert innan fristen. Med dette meiner ein at framlegget må ha kome fysisk fram, ikkje nødvendigvis til valstyret, men til kommunen eller fylkeskommunen. Dette inneber ei skjerping, men er gjort for å unngå tvil. Framleggsstillarane har ansvar for å sjå til at listeframlegget har kome fram i tide.

Eit listeframlegg som blir sendt på faks innanfor fristen, er nok til at fristen er broten. Det er ein nødvendig føresetnad at liste med originale underskrifter blir send i posten eller levert med ein gong.

7.4 Overskrift på listeframlegg

Listeframlegget skal ha ei overskrift som viser kva for eit parti eller kva for ei gruppe framlegget kjem frå, og som ikkje kan føre til forveksling, jf. vallova § 6-1 (2) bokstav b.

Registrerte parti *skal* bruke det namnet partiet er registrert med, i listeoverskrifta. Det er ikkje høve til å bruke eit anna namn som undertittel, heller ikkje namnet til lokalavdelinga.

Dersom fleire registrerte parti stiller fellesliste, må dei registrerte namna på alle partia vere med i listeoverskrifta. Tilsvarande må namnet på det registrerte partiet vere med i listeoverskrifta når partiet stiller liste saman med ei gruppe som ikkje er registrert som parti.

Departementet ser det slik at vallova ikkje er til hinder for at ei fellesliste av fleire registrerte parti, eller ei fellesliste av eit eller fleire registrerte parti og andre grupper, har med ei fellesnemning i listeoverskrifta i tillegg til namna på dei registrerte partia.

Lova er ikkje til hinder for at ei uregistrert gruppe bruker ordet parti i namnet, så sant det ikkje er eigna til å bli forveksla med namnet på eit registrert parti.

Det er presisert i forskrifta § 12 at registrerte politiske parti kan velje om namnet på partiet skal skrivast på bokmål eller nynorsk. I tillegg kan namnet på partiet på samisk førast opp som eit tillegg til namnet på bokmål eller nynorsk. Det er ikkje opp til det enkelte valstyret, men det enkelte partilaget å ta stilling til dette, uavhengig av om

kommunen er nynorsk- eller bokmålskommune eller ligg innanfor forvaltningsområdet for samisk språk eller ikkje.

Etter § 6-1 (2) bokstav b siste punktum må overskrifta ikkje kunne forvekslast med namnet på eit registrert politisk parti, registrert samepolitisk eining eller med overskrifta på andre listeframlegg i valdistriktet. Det listeframlegget som er innlevert først, vil ha retten til namnet i sitt valdistrikt.

7.5 Kandidatane

7.5.1 Kor mange kandidater skal/kan førast opp?

Vallova § 6-2 handlar om talet på kandidatar på listeframlegget. Ved stortingsval skal listeframlegget ut frå første leddet vere utfyllt i rekkjefølgje med namnet på så mange kandidatar som det skal veljast representantar til Stortinget frå fylket. Det er tillate å føre opp inntil seks andre namn i tillegg.

For val til kommunestyre og val til fylkesting stiller vallova § 6-2 andre ledd krav om at det er oppført minst sju kandidatnamn på lista. Oppover er det ei maksimumsgrense på like mange kandidatar som det skal veljast representantar i krinsen pluss eit tillegg på inntil seks kandidatnamn.

Reglane om førehandsprioritering står i § 6-2 tredje ledd og gjeld berre ved kommunestyreval. Eit visst tal av dei øvste kandidatane på listeframlegget – avhengig av storleiken på kommunestyret – kan få eit tillegg i sitt personlege røystetal på 25 prosent av talet på røystesetlar som lista får ved valet.

Høgaste tillate tal er:

11–23 medlemmer: inntil 4

25–53 medlemmer: inntil 6

55 medlemmer eller fleire: inntil 10.

Det går fram av § 6-2 (3) siste punktum at dei kandidatane som får eit slikt røystetillegg, skal stå først på listeframlegget og med utheva skrift. Det at namna på desse kandidatane skal stå med utheva skrift, inneber at namna skal skrivast med feite typar, kursiv eller store bokstavar.

Vallova har ikkje reglar som krev at kvart kjønn er representert med ein viss prosent av dei kandidatane det er framlegg om på den enkelte lista. Det vil seie at det ikkje er krav om kvotering ved val av medlemmer verken til Stortinget, kommunestyre eller fylkesting. Kommunelova §§ 36–38 har likevel reglar om kjønnskotering som gjeld ved val etter kommunelova til formannskap, fylkesutval, faste utval med vidare.

7.5.2 Identifisering av kandidatane

Dette er regulert i vallova § 6-1 (2) bokstav c og valforskrifta § 17.

Listeframlegga skal innehalde fornamn, etternamn og fødselsår til kandidatane, jf. vallova § 6-1 (2) bokstav c. Det er opp til framleggsstillarane om dei i tillegg ønskjer å føre på stilling og/eller bustad for kandidatane. Dersom det er nødvendig for å unngå forveksling av kandidatane på lista, skal stilling og/eller bustadsadresse gjevast opp. Det følgjer av valforskrifta § 17 (1) at dersom opplysning om stilling og/eller bustad til kandidatane blir ført opp på listeframlegget, må dette gjerast for alle kandidatane på lista. Det er også mogleg å føre opp på felleslister kva parti eller gruppe dei enkelte kandidatane høyrer til. I så fall må også dette gjerast for alle kandidatane på lista.

Departementet går ut frå at det er opp til valstyret/fylkesvalstyret sjølv å avgjere rekkjefølgja når det gjeld for- og etternamn.

Ein må bruke rett etternamn på kandidatane sjølv om vedkomande ikkje er kjend under dette, men i så fall bør det namnet vedkomande er kjend under, føyast til i parentes. I praksis er det rekna med at ein kandidat kan nemnast med eit tilnamn, dersom vedkomande er allment kjend under dette, i staden for fornamnet. Dette har samanheng med formålet bak regelen, nemleg at vedkomande skal nemnast på den måten som gjev best mogleg rettleiing for veljarane.

Lova er ikkje til hinder for at ein stortingskandidat stiller til val i to eller fleire ulike fylke. Men det er ikkje mogleg å stå på fleire ulike liste i same fylket.

Fylkestingskandidatar og kommunestyrekandidatar kan ikkje stille til val på fleire enn eitt listeframlegg i fylket eller kommunen. Det er likevel ingen ting til hinder for at ein kandidat stiller på liste både til fylkestingsval og til kommunestyreval.

7.5.3 Vedlegg

Vallova § 6-4 slår fast i bokstav a at listeframlegga skal ha med ei oversikt over fødselsdatoen for kandidatane.

Bokstav c og d gjeld for kommunestyreval og fylkestingsval. Regelen i bokstav c slår fast at det for kandidatar som ikkje er registrerte i folkeregisteret som busette i kommunen/fylket ved innleveringa av listeframlegget, må liggje ved ei erklæring om at dei vil kunne veljast på valdagen. Etter bokstav d må det for ein kandidat som ikkje kan veljast på grunn av stillinga si, liggje ved ei erklæring om at ho/han vil ha gått av frå stillinga når fylkestinget eller kommunestyret kjem i funksjon. Sjå nærmare om dette under punktet om utestenging frå val.

7.6 Underskrifter på listeframlegg

Dette er regulert i vallova § 6-3 og i valforskrifta.

I § 6-3 (1) er det fastsett kva for reglar som gjeld for registrerte politiske parti. For parti registrerte i Partiregisteret gjeld for alle val at listeframlegg kan underskrivast av to styremedlemmer i partiet si lokalavdeling i det fylket eller den kommunen lista gjeld. Likevel er det eit krav at partiet må ha fått ei viss oppslutning ved førre stortingsval. Eit

registrert parti må ha fått minst 500 røyster i eitt fylke eller minst 5 000 røyster i heile landet for å kome inn under dei forenkla reglane. Kan ikkje eit parti vise til ei slik oppslutning, kjem dei inn under regelverket for uregistrerte grupper.

Er eit parti blitt registrert i Partiregisteret etter førre stortingsval, har dei ikkje hatt høve til å delta i stortingsval. I så fall er det nok at to styremedlemmer i lokalavdelinga til partiet i den kommunen eller det fylket lista gjeld, skriv under på listeframlegget.

Dersom eit parti ikkje har ei lokalavdeling, må partiet samle underskrifter i samsvar med vallova § 6-3 (2).

Det følgjer av siste punktum i § 6-3 (1) at dersom eit registrert politisk parti stiller listeframlegg saman med ei uregistrert gruppering, er det regelverket for uregistrerte grupper i § 6-3 (2) som gjeld. Det same gjeld dersom eit registrert politisk parti som fyller krava til oppslutning etter første ledd, stiller liste saman med eit registrert parti som ikkje gjer det.

For alle andre framleggsstillarar enn parti som er registrerte i Partiregisteret og som fekk stor nok oppslutning, følgjer det av § 6-3 (2) kva for reglar som gjeld for stortings- og fylkestingsval (bokstav a) og kommunestyreval (bokstav b).

Ved stortingsval og fylkestingsval skal eit listeframlegg vere underskrive av minst 500 personar med røysterett i fylket. Det same gjeld listeframlegg som eitt eller fleire registrerte parti har fremja saman med grupper som ikkje er registrerte som parti / eventuelt parti som ikkje fekk stor nok oppslutning.

Ved kommunestyreval må det samlast inn så mange underskrifter at det utgjer 2 % av talet på innbyggjarar med røysterett ved førre kommunestyreval. Fordi kommunestorleiken er svært varierende, er det innført eit minimumstal og eit maksimumstal når det gjeld talet på underskrifter. Minimumskravet er at framlegget minst må vere underskrive av like mange personar som det skal veljast kommunestyrerepresentantar. Maksimumskravet er på 300 underskrifter.

Døme:

Trangvik kommune:

240 med røysterett ved førre val. Det skal veljast 11 representantar.

$2\% \text{ av } 240 = 4,8$ veljarar.

Minimumskravet om kor mange kommunestyremedlemmer som skal veljast, skal då gjelde her. Det vil seie at listeframlegget må vere underskrive av minst 11 personar.

Lillevik kommune:

2 000 innbyggjarar ved førre val. Det skal veljast

21 representantar.

$2\% \text{ av } 2\,000 = 40$ veljarar.

Kravet er 40 underskrifter på listeframlegget.

Stordal kommune:

20 000 med røysterett ved førre val.

Det skal veljast 57 representantar.

2 % av 20 000 = 400 underskrifter. Maksimumskravet kjem her til å gjelde. Det er nok med 300 underskrifter.

Det følgjer av § 13 i valforskrifta at underskrifter som blir samla inn etter vallova § 6-3 (2), skal vere skrift på papir. Det vil derfor ikkje vere høve til innsamling av underskrifter elektronisk for desse gruppene.

Registrerte politiske parti som leverer inn listeframlegg i samsvar med § 6-3 (1), har derimot lov til å sende ei elektronisk underskrift, dersom tilhøva er lagde til rette for digital kommunikasjon med kommunen/fylkeskommunen.

Valforskrifta § 13 (2) slår fast at for underskrifter som er samla inn etter vallova § 6-3 (2), gjeld teieplikt, og dei skal ikkje offentleggjerast. Det blir vist til vallova § 15-4 som er ein regel om teieplikt. Det går fram av § 15-4 (1) at reglane i forvaltningslova om teieplikt gjeld tilsvarande ved val.

At ein har skrive under på eit listeframlegg, vil etter forvaltningslova § 13 (1) vere opplysningar om "noens personlege forhold" og såleis underlagt teieplikt.

Listeframlegget skal vise kva for kandidatar som stiller til val på lista for partiet/gruppa. Det skal vidare vere underskrive av listeframleggsstillarane. Dei som skriv under på eit listeframlegg, kan såleis ikkje gjere dette utan at det ført opp kandidatnamn. Det følgjer likevel av § 6-6 (3) at dersom eit listeframlegg ved innleveringa ikkje oppfyller krava i lova, skal valstyresmaktene gjennom forhandlingar med dei tillitsvalde for listeframlegget prøve å få framlegget i samsvar med lova. Dette inneber at det ikkje er noko absolutt krav om at alle kandidatnamna står oppførte på det listeframlegget det vart skrive under på. Listeframlegget må likevel som eit minimum innehalde eitt kandidatnamn, då ein elles ikkje kan sjå at det er å rekne som eit listeframlegg.

7.7 Tillitsvald og tillitsutval

Vallova § 6-1 (2) bokstav e og valforskrifta § 14 har reglar om dette.

Vallova § 6-1 (2) bokstav e slår fast at alle listeframlegg må gje opp ein tillitsvald med vararepresentant blant dei som har skrive under framlegget. Dessutan heiter det i tredje setning at listeframlegget bør innehalde eit oversyn over kva for personar som skal fungere som eit tillitsutval, sjølv om dette ikkje er noko krav i samband med godkjenninga av listeframlegget.

Oppgåvene til den tillitsvalde er mellom anna å representere framleggsstillarane i forhandlingar med valstyret/fylkesvalstyret om listeframlegget. Oppgåva for tillitsutvalet er eventuelt å kalle listeframlegget tilbake.

I valforskrifta § 14 blir det gjeve reglar for utpeiking av tillitsvalde og tillitsutval dersom framleggsstillarane ikkje har gjort dette ved innleveringa.

Det følgjer av forskrifta § 14 (1) at når listeframlegget går ut frå eit registrert politisk parti og to av styremedlemmene i lokalorganisasjonen har skrive under, reknar ein desse for å vere tillitsvald og vararepresentant. Styret for lokalavdelinga reknar ein med utgjer tillitsutvalet.

§ 14 (2) i forskrifta fastset at når eit listeframlegg er innlevert i samsvar med krava i vallova § 6-3 (2), vil dei to øvste underskrivarane bli rekna som tillitsvald og vararepresentant når det ikkje er opplyst på listeframlegget kven som skal ha desse funksjonane. Talet på underskrivarar som skal utgjere tillitsutvalet, er fastsett til fem av dei øvste underskrivarane på listeframlegget.

7.8 Valstyret/fylkesvalstyret behandlar listeframlegga

Valstyret/fylkesvalstyret skal undersøkje om dei listeframlegga som er komne inn, fyller krava i lova, under dette om framleggsstillarane og kandidatane oppfyller krava i vallova, jf. § 6-6. Ved forhandlingar med den tillitsvalde skal valstyret/fylkesvalstyret arbeide for å få listeframlegget i samsvar med krava i lova, jf. § 6-6 (3).

Framleggsstillar må leggje fram den dokumentasjonen som er nødvendig for å vise at vilkåra er oppfylte, når valstyret/fylkesvalstyret krev det. Valstyra må vere særleg påpasselege med å kontrollere at kandidatane fyller vilkåra for å bli valde, og at namn og adresse er rett.

Vallova § 6-6 (4) regulerer forholdet når éin person er underskrivar eller kandidat på fleire listeframlegg ved same valet.

Dersom ein person står som framleggsstillar eller kandidat på fleire listeframlegg, må valstyret/fylkesvalstyret be vedkomande velje kva for eit av dei han/ho vil stå på. Dersom vedkomande ikkje svarer på førespurnaden innan den fastsette fristen, skal vedkomande setjast opp på det listeframlegget som blei innlevert først, og strykast på dei andre. Det er ikkje noko i vegen for å stå både som framleggsstillar og kandidat på same, eller forskjellige, lister.

Dersom det viser seg at ein kandidat ikkje kan veljast, eller at han/ho blir friteken, skal kandidaten strykast av lista. I slike tilfelle avgjer den tillitsvalde for lista om det skal setjast inn ein ny kandidat på den ledige plassen, jf. § 15 i valforskrifta. Alternativt kan lista supplerast med eit nytt namn nedst, slik at dei andre kandidatane rykkjer opp i uendra rekkjefølgje.

Det følgjer av vallova § 6-6 (1) at valstyret/fylkesvalstyret skal leggje ut listeframlegga til ettersyn etter kvart som dei kjem inn. Det er opp til det enkelte valstyret/fylkesvalstyret korleis dette skal skje. Som nemnt skal underskriftene på listeframlegga (med unntak av dei tillitsvalde sine) ikkje leggjast ut til ettersyn, jf. valforskrifta § 13.

Dei godkjende listene kan leggast ut på Internett, med den informasjon om kandidatane som er oppført på listeforslaga og godkjent av valstyret/fylkesvalstyret. Dette kan i tillegg til kandidatnamn og fødselsår, vere informasjon om adresse og/eller yrke.

7.9 Melding til kandidatane

Valstyret/fylkesvalstyret skal gje melding til alle kandidatane på vallista i samsvar med vallova § 6-6 (4) om at dei er sette opp på eit listeframlegg.

I meldinga skal det opplystast om grunnane for å kunne krevje seg friteken for val, jf. vallova § 3-2 ved stortingsval og § 3-4 ved fylkestingsval og kommunestyreval. Det er ikkje gjeve nærmare reglar for korleis meldinga skal skje. Valstyret/fylkesvalstyret fastset frist for tilbakemelding, krav til dokumentasjon og så vidare i samsvar med vanleg kommunal saksbehandling, jf. kommunelova og forvaltningslova.

7.10 Endringar i listeframlegg etter at innleveringsfristen har gått ut

Det følgjer av § 15 (1) i valforskrifta at når innleveringsfristen har gått ut, kan framleggsstillarane berre gjere dei endringane på listeframlegget som er nødvendige for å bringe framlegget i samsvar med vallova og forskrifta til denne lova. Sjølv om det ikkje er nødvendig for å bringe listeframlegget i samsvar med lova, kan dei setje inn ein ny kandidat på listeframlegget dersom ein kandidat blir strøken frå listeframlegget fordi vedkomande er utestengd frå val eller blir friteken, jf. valforskrifta § 15 (2).

7.11 Godkjenning av vallistene

7.11.1 Frist

Valstyret/fylkesvalstyret må ta stilling til listeframlegga seinast 1. juni, jf. vallova § 6-6 (2).

Seinast same dato skal dei godkjende listeframlegga (dei offisielle vallistene) leggast ut til gjennomsyn, jf. vallova § 6-7. Valstyret/fylkesvalstyret må ut frå denne regelen også sørge for at overskriftene på dei godkjende listeframlegga blir kunngjorde. Det skal samstundes informerast om kvar listene er lagde ut og kvar publikum kan gjere seg kjent med dei. Det er opp til valstyret/fylkesvalstyret å avgjere kvar listene skal leggast ut.

7.11.2 Melding til framleggsstillarane

Det følgjer av valforskrifta § 18 (1) at valstyret/fylkesvalstyret så snart listene er godkjende, må sende melding til dei tillitsvalde og sende dei ein kopi av det godkjende listeframlegget.

Blir ikkje listeframlegget godkjent, må valstyret/fylkesvalstyret snarast sende melding til den tillitsvalde om dette og samstundes opplyse om høvet til og vilkåra for å klage, jf. valforskrifta § 18 (2).

7.12 Klage

Vallova § 6-8 fastset at det er høve til å klage innan ein viss frist for dei som meiner valstyret/fylkesvalstyret må gjere om eit vedtak om å godkjenne eller forkaste eit listeframlegg. Fristen er 7 dagar frå offentleggjeringa av overskrifta på dei godkjende vallistene. Bakgrunnen for regelen er å førebyggje ugyldige val ved å rette opp eventuelle feil *før* valet. På den måten vil ein sleppe å gå i uvisse når det gjeld om valet vil bli gyldig eller ikkje.

Registrerte parti kan også klage etter denne regelen, sjølv om dei ikkje har klagerett etter dei allmenne klagereglane i vallova kapittel 13. Sjølv om det ikkje er noko lokallag som har stilt liste i den aktuelle krinsen (med eventuell fare for forveksling), kan jo partiet like fullt ha interesse av å verne om namnet sitt.

Departementet er klagestyresmakt ved fylkestingsval og kommunestyreval. Dersom valstyret/fylkesvalstyret ikkje tek klagen til følgje, vil det altså vere departementet som må avgjere klagen.

Ved stortingsval er det riksvallstyret som er klageinstans for klagar som gjeld listeframlegg.

Blir det ikkje fremja klage etter denne regelen, er det likevel høve til å klage seinare ut frå dei allmenne klagereglane i kapittel 13. Men då vil det kunne vere for seint å rette opp eventuelle feil før valdagen. Konsekvensen av dette kan derfor bli at partiet ikkje får vere med ved det aktuelle valet, med mindre klagestyresmakta kjem til det resultatet at valet var ugyldig og det blir omval.

8 RØYSTESETLAR

8.1 Innleiing

Føresegnene om røystesetlar og høvet veljarane har til å endre på røystesetlar (dvs. høvet til å gje personrøyster) står i vallova kapittel 7. Med heimel i § 7-3 har departementet fastsett forskrift om utføring og trykking av røystesetlar.

Det skal ikkje brukast røystesetelkonvoluttar på valdagen Dette inneber at ein må stille krav til røystesetlane for å sikre omsynet til hemmeleg val.

8.2 Plikt til å trykkje røystesetlar

Vallova pålegg fylkesvalstyret å trykkje røystesetlar for alle godkjende vallister i fylket til bruk ved stortingsval og fylkestingsval, jf. § 7-1 (1). Fylkesvalstyret skal trykkje røystesetlar både til bruk i røystelokala på valdagen og ved førehandsrøystinga.

Vallova pålegg valstyret å trykkje røystesetlar for alle godkjende vallister i kommunen til bruk ved kommunestyreval, jf. § 7-1 (2). Valstyret skal trykkje røystesetlar både til bruk i røystelokala på valdagen og ved førehandsrøystinga.

Vidare følgjer det av valforskrifta § 20 at det er ei plikt å produsere blanke røystesetlar. Ved fylkestingsval må fylkesvalstyret sørge for at det blir produsert blanke blå røystesetlar. Ved stortingsval må fylkesvalstyret produsere blanke kvite røystesetlar. Tilsvarende pliktar valstyret å sørge for at det blir produsert blanke kvite røystesetlar ved kommunestyreval. Dei blanke røystesetlane skal ha same utsjånad som listerøystesetlane, slik at ei blank røyst ikkje skil seg ut frå andre røyster. Dei må såleis ha same format og utside (retteiing, eventuelle rastetrykk og så vidare) som dei ordinære røystesetlane med kandidatnamn.

Departementet har slege fast ei formulering i valforskrifta § 20 fjerde ledd som skal prentast på innsida av dei blanke røystesetlane.

(Bokmål: "BLANK STEMMESEDDEL. Brukes til å stemme blankt.")

Nynorsk: "BLANK RØYSTESETEL. Bruker ein til å røyste blankt.")

8.3 Røystesetlar til førehandsrøystinga og valtinget

Vallova § 7-1 fastset at fylkesvalstyra/valstyra har plikt å sørge for trykking av røystesetlar for alle godkjende vallister i fylket/kommunen før førehandsrøystinga tek til. Det er ikkje fastsett noko meir når det gjeld talet på røystesetlar som skal trykkjast. Det er dei respektive valstyra som har ansvar for at det blir trykt nok røystesetlar både til førehandsrøystinga og til røystinga på valdagen.

Fylkesvalstyret/valstyret må derfor fastsetje talet etter skjønn. Det er viktig å vere sikker på at det blir trykt nok røystesetlar.

8.4 Røystesetlar til framleggsstillarane

Etter valforskrifta § 21 kan den tillitsvalde for den enkelte vallista for eiga rekning tinge så mange røystesetlar vedkomande ønskjer gjennom fylkesvalstyret/valstyret. Krav om røystesetlar må setjast fram innan den fristen fylkesvalstyret/valstyret set.

8.5 Kva som skal stå på røystesetelen

Det går fram av valforskrifta § 19 (6) bokstavane a-d kva som må stå på røystesetelen:

- a) Det skal stå på røystesetelen kva for eit val han gjeld for.
- b) Røystesetelen skal ha ei overskrift som viser kva for eit parti eller kva gruppe lista går ut frå. Det er også fastsett at overskrifta skal trykkjast i skriftstorleik minimum 20 punkt, jf. meir om dette under punktet om skriftstorleik, bokstavtype og tosidig trykk.
- c) Fornamn, etternamn og fødselsår på kandidatane som stiller til val på lista, må stå på røystesetelen. Det er opp til det enkelte valstyret å avgjere om fornamnet eller etternamnet skal stå først. Vidare kan opplysning om stilling og/eller bustad til kandidatane førast på røystesetelen. Er det fare for forveksling, må det stå på røystesetelen. På felleslister kan ein også opplyse om kvar dei enkelte kandidatane høyrer til i forhold til dei ulike gruppene som står bak framlegget. Dersom slike opplysningar blir førte på, må dette gjerast for alle kandidatane på lista.

- d) Røystesetlane skal innehalde ei rettleiing til veljarane om høvet til å endre på røystesetelen. Dersom rettleiinga blir trykt på baksida av røystesetelen, må det opplysast på framsida om dette, jf. meir om denne rettleiinga under punktet om rettleiing til veljarane.

Etter valforskrifta § 19 (9) skal kandidatar til kommunestyreval som skal ha røystetillegg etter vallova § 6-2 (3), stå først på røystesetelen og med utheva skrift.

8.6 Felt for å endre på røystesetlane

8.6.1 Stortingsval

På røystesetlar til stortingsval skal det trykkjast ein kolonne med ruter på kvar side av kandidatnamna.

Kolonnen til venstre skal ha overskrifta "Nr." og kan brukast til å endre på rekkjefølgja på kandidatane. Veljarane skriv nye nummer i rutene foran namna på kandidatane slik at tala tilsvarer den ønskje plasseringa i kandidatrekkefølgja.

Kolonnen til høgre for kandidatnamna skal ha overskrifta "Stryk" og kan brukast til å stryke kandidatar. Veljarar som vil stryke kandidatar, må gjere dette ved å setje eit merke i ruta til høgre for kandidatnamnet (-a).

8.6.2 Fylkestingsval og kommunestyreval

Ved fylkestingsval og kommunestyreval skal det trykkjast ein kolonne med ruter på venstre sida av kandidatnamna med overskrifta "Personstemme" eller "Personrøyst" avhengig av målform. Veljarane set eit merke i ruta for å markere for personrøyst.

Ved kommunestyreval skal det i tillegg trykkjast eit felt for å gje personrøyster til kandidatar frå andre lister ("slengjarar"). Feltet skal ha overskrifta "Kandidatar fra andre lister" eller "Kandidatar frå andre lister" avhengig av målform. Veljarane fører her opp namna på eventuelle kandidatar frå andre lister som dei ønskjer å gje personrøyster til.

8.7 Storleiken på røystesetlane

Det følgjer av valforskrifta § 19 (3) at røystesetlane skal vere i storleiken A5 eller vere falska til A5, eventuelt klargjorde for falsing, til A5. Korrekt storleik kan til dømes kome fram ved at ei lang liste blir falska til rett lengd, eller ved at eit A4 ark blir falska på midten.

8.8 Papirkvalitet og farge

Det går fram av valforskrifta § 19 (4) at kvite røystesetlar blir brukte til stortingsval og til kommunestyreval, medan § 19 (5) slår fast at røystesetlane til fylkestingsval skal vere av blått papir. Røystesetlane må ha same farge på begge sider. Formålet med regelen er at det ved kommunestyreval og fylkestingsval, som blir avvikla samstundes, skal vere mogleg å sjå på utsida av røystesetelen om han er kvit eller blå og såleis viser kva for eit val han gjeld for.

Etter det departementet har fått opplyst, kan ikkje heilt blå røystesetlar lesast optisk. For optisk registrering av personrøyster, strekkodar og liknande, må bakgrunnen vere kvit eller ha ein annan farge som ikkje gjer det vanskeleg å lese setelen. Røystesetlar som står fram som blå, men som inneheld enkelte kvite felt av omsyn til at dei skal kunne lesast optisk, skal ein sjå på som blå i høve til denne forskrifta og vallova elles.

Det går fram av valforskrifta § 19 (2) at røystesetlane som skal brukast på valtinget, skal produserast slik at det ikkje er mogleg å sjå kva veljarane har stemt etter at røystesetelen er bretta saman. For å sikre omsynet til at valet skal vere hemmeleg, er det viktig at røystesetelen ikkje er gjennomsiiktig.

Det er ikkje sagt noko nærmare – verken i lova eller forskrifta – om korleis valstyret skal få dette til. Det vil vere opp til det enkelte fylkesvalstyret/valstyret å finne fram til den løysinga det meiner best sikrar omsynet til hemmeleg val. Det kan vere ein spesiell type papir, det kan vere ein slags raster på "utsida" av røystesetelen, det kan vere mogleg å gjere noko med trykket, eller kanskje kombinasjonar av justeringar. Poenget er at det ikkje skal vere mogleg å sjå kva veljaren har stemt etter at røystesetelen er bretta saman. Merk at utsida av røystesetelen framleis skal vise seg som kvit eller blå.

Valstyra har ansvar for at røystesetlane tilfredsstillir krava. Valstyra må gjere trykkeria klar over kva krav som blir stilte og følgje trykkeria opp. Det er ikkje det enkelte trykkeriet som skal ta stilling til om rettane til veljarane er sikra på ein god måte. Som eit minimum må fylkesvalstyret/valstyret be om ein vareprøve / eit prøveavtrykk, for sjølv å kunne vurdere kvaliteten.

8.9 Skriftstorleik, bokstavtype og tosidig trykk

Det følgjer av valforskrifta § 19 (1) at det skal leggjast vekt på at røystesetlane er lesevennlege. Den skrifttypen som blir nytta på røystesetlane, må dermed vere lesarvennleg. Typen bør vere enkel, utan seriffar og ikkje tett. Statens råd for funksjonshemma har tilrådd å bruke Arial eller Tiresias som er svært lesevennlege skrifttypar.

Når det gjeld overskrifta, står det i valforskrifta § 19 (6) bokstav b at ho skal trykkjast i skriftstorleik minimum 20 punkt. Har ein røystesetel for ei fellesliste ei fellesnemning som overskrift, er det nok at fellesnemninga blir trykt i denne storleiken.

Valstyret må sjå til at overskrifta blir plassert slik at ho er synleg når røystesetlane er lagde ut i røystesetelkassettane e.l.

Alle røystesetlane i same valkrinsen skal ha same skrift og skriftstorleik.

8.10 Teljemerke, kodar og liknande

For at ingen skal kunne sjå kva for eit parti veljaren har røysta på på valdagen, må veljaren brette saman røystesetelen før setelen blir stempla og lagd ned i ei urne.

Røystesetelen kan av omsyn til prinsippet om hemmeleg val derfor ikkje innehalde teljemerke, kodar eller liknande som vil vere synlege etter at røystesetelen er bretta saman.

8.11 Endringar på røystesetlane

8.11.1 Stortingsval

Ved stortingsval kan veljarane endre på røystesetelen på to måtar: Dei kan endre rekkjefølgja på kandidatnamna, og dei kan stryke kandidatnamn, jf. vallova § 7-2 (1).

Etter forskrifta § 19 (9) skal det til venstre for kandidatnamna trykkjast ein kolonne med ruter til bruk for å endre rekkjefølgja på kandidatane. Kolonnen skal ha overskrifta "Nr." Rekkjefølgja på kandidatnamna endrar ein ved å setje tal i denne ruta slik at talet tilsvarer den ønskje plasseringa i kandidatrekkefølgja.

Lova slår fast at stryking av kandidatar kan skje i tråd med rettleiing på røystesetelen. Stryking skal skje ved å setje eit merke i ei rute i ein kolonne med ruter til høgre for kandidatnamna, jf. § 19 (9) i valforskrifta. Kolonnen skal ha overskrifta "Stryk". Stryking av kandidatnamn skjer ved at ein set eit merke i ruta bak namnet på kandidaten. Det må såleis gå fram av rettleiinga på røystesetelen at dette er den einaste måten å gå fram på dersom ein ønskjer å stryke eit kandidatnamn.

Strykingar som er markerte utanfor den særskilde kolonnen for stryking av kandidatar, skal derfor ikkje godkjennast som stryking. Bakgrunnen for regelendringa er at røystesetlane skal kunne lesast av ulike optiske system. Omsynet til eit effektivt valoppgjør og eins handsaming av veljarane er argument for ei slik løysing.

8.11.2 Kommunestyre- og fylkestingsval

Etter vallova § 7-2 (1) kan veljarane ved fylkestingsval og kommunestyreval gje éi personrøyst til så mange kandidatar på lista dei vil. Dette gjer dei ved å setje eit merke ved namnet til kandidaten(-ane). Det følgjer av valforskrifta § 19 (7) at det skal trykkjast ein kolonne med ruter til venstre for namnet på kandidaten. Kolonnen skal ha overskrifta "Personstemme" eller "Personrøyst" avhengig av målform.

Ved kommunestyreval kan veljarane i tillegg gje éi personrøyst til éin eller fleire kandidatar på andre vallister, såkalla "slengjarar", jf. vallova § 7-2 (2). Dette gjer dei ved å føre opp kandidatnamna på røystesetelen. Det følgjer av valforskrifta § 19 (8) at det skal trykkjast eit felt for oppføring av kandidatar frå andre lister på røystesetelen. Feltet skal ha overskrifta "Kandidatar fra andre lister" eller "Kandidatar frå andre lister" avhengig av målform.

Talet på kandidatar som kan førast opp som slengjarar, er avhengig av talet på medlemmer i kommunestyret. Det kan maksimalt førast opp så mange kandidatar som svarer til ein fjerdedel av det talet på medlemmer som skal veljast. Fordi talet på kommunestyrerepresentantar skal vere eit ulikt tal, jf. kommunelova § 2, vil det ikkje vere deleleg med fire. Det må derfor ei avrunding til. Avrundinga må gjerast nedover, fordi talet på "slengjarar" elles vil overstige maksimumstalet i lova på ein fjerdedel.

Uavhengig av talet på medlemmer i kommunestyret er det likevel alltid tillate å føre opp minimum fem kandidatar frå andre lister.

8.12 Døme på rettleiing til veljarane

8.12.1 Innleiing

Det følgjer av valforskrifta § 19 (6) at det skal trykkjast ei rettleiing på røystesetlane om høvet til å endre på røystesetlane.

Departementet har nedanfor laga døme på korleis ei rettleiing kan sjå ut. Det blir presisert at dette ikkje er ein bindande mal. Dette er berre eit framlegg til rettleiing som fylkeskommunane og kommunane står fritt til å nytte. Det er ikkje noko i vegen for å gje meir utfyllande informasjon.

8.12.2 Rettleiing til veljarane ved stortingsval

”Set det nummeret du ønskjer i ruta FRAMFOR namnet dersom du vil endre på rekkjefølgja på kandidatane.

Set eit merke i ruta BAK kandidatnamnet dersom du vil stryke ein eller fleire kandidatar.”

8.12.3 Rettleiing til veljarane ved kommunestyreval

”Du kan gje éin eller fleire kandidatar éi personrøyst ved å setje eit merke ved namnet. Dette aukar sjansen for vedkomande til å bli vald.

Du kan gje personrøyster til inntil ... (talet blir ført på av valstyret) kandidatar frå andre lister. Før eventuelt kandidatnamnet opp i feltet merkt ”Kandidatar frå andre lister”. Ein rett tilmåta del av røysta di blir i så fall overført til den andre lista.

Du kan ikkje stryke kandidatar.”

8.12.4 Rettleiing til veljarane ved fylkestingsval

”Du kan gje éin eller fleire kandidatar éi personrøyst ved å setje eit merke ved namnet. Dette aukar sjansen for vedkomande til å bli vald.

Du kan ikkje stryke kandidatar.”

9 VALMATERIELL

9.1 Materiell som blir sendt ut til valstyra

Departementet og sametinget sender ut dette valmateriellet til valstyra:

9.1.1 Offisielle røystesetelkonvoluttar

Røystesetelkonvoluttane skal brukast ved førehandsrøystinga og ved røystinga på valdagen, dersom røysta skal leggjast i eit særskilt omslag.

Røystesetelkonvoluttar blir ikkje nytta ved normal røystegjeving på valdagen.

Røystesetelkonvoluttane er brune i format C5. På baksida av konvoluttene er prenta riksvåpen og opplysning om kva for eit val og år han gjeld. Røystesetelkonvoluttane til sametingsvalet er blå.

9.1.2 Røystesetlar med partinamn

Departementet sender ut røystesetlar som kan nyttast av veljarar som røystar utanfor eige fylke ved stortingsval og fylkestingsval og utanfor eigen kommune ved kommunestyreval. Desse røystesetlane inneheld ikkje kandidatnamn. Dei inneheld i staden ei oversikt over alle dei registrerte partia. Veljarane skal krysse av for det partiet vedkomande ønskjer å røyste på.

I tillegg til partinamna i vanleg trykt tekst står ei forkorting av partinamnet i punktskrift til hjelp for blinde veljarar. Departementet sender ut eit informasjonsark prenta i punktskrift til bruk for denne veljargruppa. Arket skal stillast til disposisjon for blinde veljarar som får utdelt dei røystesetlane departementet sender ut. Arket inneheld ei forklaring på partiforkortingane på røystesetlane og ei rettleiing om korleis ein skal levere røyst.

Ved sametingsvalet sender Sametinget ut røystesetlar med partinamn og kandidatnamn til bruk for veljarar som røystar i eigen krins ved sametingsvalet. Dei sender vidare ut blanke røystesetlar utan partinamn og kandidatnamn. Desse røystesetlane skal nyttast av veljarar som røystar utanfor eigen valkrins ved sametingsvalet. På røystesetelen skriv veljaren namnet på den lista vedkomande ønskjer å gje røysta si til.

Røystesetlane må kunne skiljast frå kvarandre når det blir halde samtidige val. Ved stortings- og sametingsval er røystesetlane til stortingsvalet kvite medan røystesetlane til sametingsvalet er blå. Ved kommunestyre- og fylkestingsval er røystesetlane til kommunestyrevalet kvite medan røystesetlane til fylkestingsvalet er blå.

9.2 Materieil som valstyra sjølve må skaffe seg

Valstyra må sjølve sørge for å skaffe seg anna materieil som er nødvendig. Det gjeld mellom anna:

- Røystesetlar med kandidatnamn.
- Valkort til utfylling ved førehandsrøystinga både til stortingsval og sametingsval.
- Omslagskonvolutt med vindauge til førehandsrøystinga.
- Omslag til røyster som skal leggjast i særskilt omslag, det vil seie for 1) "framande" røyster, 2) veljarar som ikkje står i manntalet og 3) veljarar som det er kryssa av for i manntalet fordi dei har førehandsrøysta.
- Stempel for å stemple røystesetlane på valtinget.
- Nok med skrivesaker (helst kulepennar) til å leggje ut i avlukka til bruk for veljarar som vil endre på røystesetlane.
- Innpakingspapir og hyssing.
- Forseglingsmaterieil.

Valstyret må i god tid før røystinga startar, forsikre seg om at alt nødvendig valmateriell er skaffa til vegar.

Valmateriell vil bli sendt ut til kommunane direkte frå trykkjeriet. Erfaringa tilseier at det kan skje feil ved distribusjonen av materiellet, slik at det blir nødvendig å ettersende materiell til nokre kommunar. Vi ber derfor om at valstyret sjekkar heile sendinga med ein gong ho kjem, slik at eventuelle ettersendingar kan ordnast så snart som mogleg.

Mengda av røystesetelkonvoluttar og røystesetlar til den enkelte kommunen er rekna ut på grunnlag av talet på røysteføre i den enkelte kommunen. Kommunar som har fått for få røystesetelkonvoluttar eller røystesetlar, kan vende seg til Fylkesmannen i Oslo og Akershus for å få tilsendt fleire. Ein understrekar elles at andre konvoluttar og eventuelle blanke røystesetlar kan nyttast dersom ein går tom for utsendt materiell.

Valstyret må sørge for å distribuere materiell til vallokala i god tid, og på ein måte som sikrar at ingenting blir borte eller øydelagt. Leiaren for røystestyret har ansvaret for å kontrollere at alt materiell er kome på plass.

10 FØREHANDSRØYSTING – INNANRIKS

Departementet understrekar kor viktig det er at alle som skal vere med og ta imot førehandsrøyster, får god nok opplæring, slik at ein unngår feil. Røystemottakarane har eit viktig ansvar med å sjå til at dei føreskrivne rutinane blir følgde, då resultat elles kan bli forkasta røyster

Reglane om førehandsrøystinga går fram av vallova kapittel 8 og valforskrifta kapittel 6. Det er kommunane som har ansvaret for å leggje til rette for førehandsrøystinga innanriks.

10.1 Tida for førehandsrøystinga innanriks

Førehandsrøystinga går føre seg frå og med 10. august i valåret, jf. vallova § 8-1 første ledd. Fell 10. august på ein heilagdag, startar førehandsrøystinga første kvardagen etter, jf. § 15-5. Førehandsrøystinga kan ikkje gå føre seg seinare enn siste fredag før valdagen, jf. § 8-1 andre ledd.

Veljaren må sjølv sørge for å røyste så tidleg at røystinga kjem fram til valstyret innan valdagen kl. 20. Røystemottakaren er ikkje pliktig til å setje i verk særskilde tiltak, som til dømes å sende røystinga med kurerpost, for at røystinga skal kome fram i tide. Normal sendemåte vil vere å sende røystinga med A-post.

10.2 Stad for førehandsrøystinga

10.2.1 Innleiing

Det er valstyret som avgjer kvar det skal vere mottak av førehandsrøyster. Men det er eit lovfest krav at det skal haldast førehandsrøysting på helse- og sosialinstitusjonar, sjå punkt 10.2.3.

10.2.2 "der valstyret elles avgjer..."

10.2.2.1 Innleiing

Det følgjer av vallova § 8-3 andre ledd bokstav b at førehandsrøystinga går føre seg der valstyret avgjer at det skal vere mottak av førehandsrøyster. Valstyret må vurdere konkret kor mange stader det er behov for å ha mottak for førehandsrøyster i kommunen. Det same gjeld for opningstidene i mottaka. Lova byggjer likevel på ein føresetnad om at det i heile perioden skal vere mogleg å førehandsrøyste minst ein stad. Dette gjeld likevel berre på vanlege arbeidsdagar (måndagar–fredagar).

Typiske stader der det vil vere naturleg å halde førehandsrøysting, vil vere på kommunehuset, offentlege servicekontor, bibliotek osv.

10.2.2.2 I fengsel og militærforlegningar

Veljarar som held til i fengsel, kan ha vanskar med å røyste på valdagen. Dei same omsyna som ligg til grunn for at det skal haldast førehandsrøysting på helse- og sosialinstitusjonar, ligg også føre når det gjeld personar som held til i fengsel. Desse forholda tilseier at det blir halde førehandsrøysting i alle fengsel.

Dei same omsyna, om enn i mindre grad, gjer seg gjeldande i forhold til militært personell som er forlagt til militærleirar.

10.2.3 På helse- og sosialinstitusjonar

Etter vallova § 8-3 andre ledd bokstav a skal det haldast førehandsrøysting på helse- og sosialinstitusjonar. Dette omfattar sjukehus, pleieheimar, etterbehandlingsheimar osv. Ein kan også ta imot førehandsrøyster heime hos personar som held til i trygde- og omsorgsbustader med direkte tilknytning til institusjonar som er nemnde framafør, jf. valforskrifta § 25. Det er ikkje høve til å vedta at det berre skal haldast førehandsrøysting på enkelte helse- og sosialinstitusjonar.

Det skal haldast førehandsrøysting minst ein dag ved alle institusjonane. Av omsyn til dei som har kome inn sist, bør førehandsrøystinga leggjast så nært opp til valdagen som mogleg. Alle veljarar har høve til å førehandsrøyste på desse institusjonane, både bebuarane, personale og andre veljarar.

10.2.4 Ambulerande røysting

Veljarar som på grunn av sjukdom eller uførleik ikkje kan røyste der det blir halde førehandsrøysting, kan etter søknad til valstyret førehandsrøyste der dei held til, jf. vallova § 8-3 sjetten ledd.

Valstyret fastset svarfristen for når søknaden må vere komen inn til kommunen. Søknadsfristen skal fastsetjast til eit tidspunkt mellom tysdag og fredag den siste veka før valet. Valstyret må kunngjere ordninga med ambulerande røysting i god tid før fristen.

Lova inneheld ingen formelle krav til innhaldet i søknaden. Det er til dømes ikkje noko krav om at søknaden må vere skriftleg. Det må likevel gå fram av søknaden at veljaren er sjuk eller ufør og derfor ikkje er i stand til å førehandsrøyste ein annan stad.

10.3 Kunngjering av førehandsrøysting

Valstyret skal kunngjere tid og stad for all førehandsrøysting innanfor kommunen, jf. valforskrifta § 24.

Førehandsrøysting på institusjonar skal - som all anna førehandsrøysting - kunngjerast. Det kan vere føremålstenleg at dette skjer både ved oppslag på institusjonen og i avisene. Vidare bør dei tilsette ved institusjonen seie frå til sengeliggjande og andre som ikkje kan lese oppslaga.

10.4 Røystemottakarane

Det følgjer av vallova § 8-2 første ledd bokstav a at det er valstyret som nemner opp røystemottakarane innanriks.

Valstyret må nemne opp så mange røystemottakarar som er nødvendig for å gjennomføre førehandsrøystinga på ein tilfredsstillande måte. Det er valstyret sitt ansvar å sørge for at røystemottakarane får den nødvendige opplæringa. Røystemottakarane må setje seg grundig inn i reglane om førehandsrøystinga.

10.5 Materieil for førehandsrøysting

Departementet sender dette materiellet til valstyra:

- Offisielle røystesetelkonvoluttar, jf. punkt 9.1.1.
- Røystesetlar som forklart i 9.1.2. Røystesetlane skal liggje framme hos alle røystemottakarar så lenge førehandsrøystinga er i gang.
- Informasjonsark trykt i punktsskrift, jf. punkt 9.1.3.

Til førehandsrøystinga må valstyra sjølve skaffe mellom anna:

- Omslagskonvoluttar med vindauge (alle typar val, også sametingsval).
- Valkort.
- Ved stortingsval: Trykte kvite røystesetlar som er identiske med alle dei vallistene som er godkjende i fylket + blanke kvite røystesetlar i same formatet. Dette materiellet får valstyret frå fylkesvalstyret.
- Ved fylkestingsval: Trykte, blå røystesetlar som er identiske med alle dei vallistene som er godkjende i fylket + blanke blå røystesetlar i same formatet. Dette materiellet får valstyret frå fylkesvalstyret.
- Ved kommunestyreval: Trykte kvite røystesetlar som er identiske med alle dei vallistene som er godkjende i kommunen + blanke kvite røystesetlar i same formatet.
- Ved sametingsval: Trykte blå røystesetlar med kandidatnamn + blanke blå røystesetlar i same formatet. Dette materiellet får valstyret frå Sametinget.
- Valurner og røysteavlukke.

Røystemottakaren må sørge for at det til kvar tid er nok materiell i lokalet. Dersom ein går tom for valmateriell, kan og må anna materiell nyttast.

10.6 Krav til lokala der førehandsrøysting skal skje

10.6.1 Innleiing

Vallova og valforskrifta stiller visse krav til dei lokala som skal nyttast til førehandsrøystinga. Lokala skal både vere eigna for røystemottak, og dei skal vere tilgjengelege for veljarane.

10.6.2 Eigna til formålet

Det følgjer av § 8-3 første ledd at røystinga skal gå føre seg i eigna lokale. Dette inneber at rammene rundt førehandsrøystinga skal vere slik at veljarane kjenner seg tilfredse i situasjonen og trygge på at grunnleggjande tryggleiksrutinar blir sikra. Lokale der det blir avvikla førehandsrøysting, bør såleis ha eit visst offisielt preg. Røysting er derfor først og fremst aktuelt i offentlege lokale. Andre lokale vil også kunne nyttast, men røysting i lokale der det går føre seg aktivitet med kommersielt preg, vil ikkje tilfredsstillere kravet om at røystinga skal skje i rolege og verdige former. Om eit lokale er eigna til å ta imot førehandsrøyster, vil byggje på ei konkret vurdering. I denne vurderinga må valstyret vurdere både utforminga på lokalet og den typen aktivitet som elles går føre seg i lokalet.

10.6.3 Tilgjenge

Vidare inneheld valforskrifta § 26 første ledd første punktum ein regel om at valstyret skal leggje førehandsrøystinga til lokale som er lett tilgjengelege og der alle veljarane kan ta seg inn utan å måtte be om hjelp. Dersom det ikkje finst slike lokale i kommunen, må valstyret i utgangspunktet setje i verk tiltak som gjer lokala tilgjengelege for veljarane. Det kan til dømes vere å setje opp ei rullestolrampe. Dersom det ikkje finst lokale som veljarane kan ta seg inn i utan å måtte be om hjelp, og det ikkje er mogleg eller det vil vere urimeleg dyrt å gjere lokala tilgjengelege for alle veljarane, kan andre lokale nyttast. Dette følgjer av § 26 første ledd andre punktum. Det skal leggjast ei streng vurdering til grunn ved avgjerda om lokale som ikkje er tilgjengelege for alle veljarar, skal kunne nyttast, jf. "særlege grunnar". Ved vurderinga av om det finst eigna lokale som veljarane kan ta seg inn i på eiga hand, er det viktig å tenkje kreativt. Alle slags lokale bør vurderast. Sjølv om det ikkje er tradisjon for å halde førehandsrøysting i ein bestemt type lokale, vil dette kunne vere ei betre løysing enn å halde førehandsrøysting i lokale som ikkje er tilgjengelege for alle veljarane.

10.7 Tilrettelegging i vallokala

10.7.1 Generelt

Valforskrifta § 26 andre ledd første punktum pålegg valstyresmaktene å sørge for godt tilgjenge for alle veljarar inne i vallokalet. Enkelte veljargrupper, til dømes rullestolbrukarar, kan ha vanskar med å nå alle røystesetlane dersom dei blir lagde ut i røysteavlukka. For å sikre omsynet til desse veljarane kan til dømes røystesetlane leggjast på eit eller fleire avskjerma bord i lokalet, bord som er låge nok til at

rullestolbrukarar kan ta røystesetlar. Dersom det er plass i vallokalet, kan løysinga vere at røystesetlane blir lagde ut både på eit eige bord og i avlukka. Eit anna alternativ kan vere at røystestyret deler ut sett med alle røystesetlane til veljarar som av ulike årsaker vil ha vanskar med å nytte røystesetlar som er lagde ut i røysteavlukka. Omsynet til hemmeleg val må sikrast, same kva for løysing ein vel.

10.7.2 For blinde og svaksynte

Kravet om tilrettelegging for førehandsrøysting i valforskrifta § 26 andre ledd første punktum inneber også at det blir stilt krav til lysforholda inne i røysteavlukka. Veljarar med synshemmingar vil ofte vere avhengige av gode lysforhold for å kunne lese røystesetelen.

Valforskrifta § 26 andre ledd andre punktum fastset at røystinga skal leggjast til rette slik at blinde og svaksynte veljarar kan røyste "utan å måtte be om hjelp". Kommunane avgjer sjølve korleis dei ønskjer å leggje til rette slik at kravet blir oppfylt. Ved val av framgangsmåte må det leggjast avgjerande vekt på at valet skal vere hemmeleg, og at løysinga skal vere enkel å innrette seg etter for blinde veljarar.

Norges Blindeforbund tilrår at det blir nytta røysteavlukke med røystesetelkassetar som er merkte med lappar med listeoverskrifta i punktskrift for blinde og storskrift for svaksynte. I så fall må også ein kassett med blanke røystesetlar merkjast i punktskrift. Departementet tilrår at kommunane legg til rette røystinga for blinde og svaksynte i tråd med framlegget frå Norges Blindeforbund. Det er viktig at røystestyret held god orden i avlukka. Særleg viktig er det å sjekke at røystesetlane ligg rett når det kjem ein blind veljar.

Ein annan måte å leggje til rette for blinde og svaksynte på kan vere å bruke ei "kartotekløysing". Dette inneber at ein bruker ein koffert eller liknande med skiljeark, der namnet på partiet er trykt i punktskrift og storskrift på arkfana til skiljearket. Ordinære røystesetlar legg ein bak skiljearket. Ein må hugse på eit eige skiljeark for blanke røystesetlar. Når ein blind eller svaksynt veljar kjem for å røyste, får han/ho utlevert kofferten og kan finne fram til rett røystesetel utan hjelp frå andre.

Ein tredje måte vil vere å trykkje alle røystesetlane med punktskrift.

10.8 Forbod mot valagitasjon m.m.

10.8.1 Valagitasjon

Vallova § 8-5 første ledd slår fast at det er forbode å drive valagitasjon i det rommet der førehandsrøystinga skjer. Forbodet inneber at det ikkje er tillate å drive valkamp i form av stands eller liknande. Forbodet omfattar agitasjon for eller mot systemet, politiske parti, oppfatningar eller personar. Det omfattar både munnlege og skriftlege meningsytringar, som å setje opp oppslag eller å dele ut brosjyrar.

10.8.2 Opplysningar om forbruket av røysetlar

Det følgjer av vallova § 8-5 andre ledd at uvedkomande ikkje må få kunnskap om forbruket av røysetlar for dei forskjellige vallistene. Dette inneber at valfunksjonærane ikkje må gje opplysningar til dømes til pressa om forbruket av røysetlar. Pressa eller andre kan heller ikkje få tilgjenge til røysteavlukka – eller andre stader der røysetlane er lagde ut – for å sjå korleis det ligg an med røysetelforbruket.

10.9 Framgangsmåten ved førehandsrøystinga

10.9.1 Hovudregel

Røystemottakaren har plikt til å gjere veljaren kjend med dei reglane som gjeld for førehandsrøystinga, og å sørge for at handlinga går føre seg uforstyrra.

Røystemottakaren må ikkje gjere noko forsøk på å øve innverknad på kva veljaren røystar.

Førehandsrøystinga går føre seg på denne måten, jf. vallova § 8-4 og valforskrifta § 27:

- a) Er veljaren ukjend, må vedkomande dokumentere overfor røystemottakaren at vedkomande er den han/ho gjev seg ut for å vere. Røystemottakar skal be ein ukjend veljar om å legitimere seg. Dersom røystemottakaren kjenner veljaren, er det ikkje nødvendig at veljaren viser legitimasjon. Dersom ein ukjend veljar ikkje kan godtgjere identiteten sin, skal vedkomande veljar avvisast.
- b) Røystemottakaren gjev veljaren ein offisiell røysetelkonvolutt og viser vedkomande dit røysetlane ligg. Veljarar som ikkje har røysterett i det aktuelle fylket ved stortingsval eller fylkestingsval eller i den aktuelle kommunen ved kommunestyreval, skal for kvart val få utlevert ein røysetel som inneheld ei liste med namna til dei registrerte politiske partia. Ved sametingsvalet skal veljarar som ikkje har røysterett i same valkrinsen, få utlevert ein blank røysetel der dei skriv namnet på den lista dei ønskjer å røyste på. Desse veljarane skal altså ikkje nytte røysetlane med kandidatnamn som er lagde ut i røystelokalet.
- c) Inne i røysteavlukka ("i einerom og usett") legg veljaren sjølv røysetelen i røysetelkonvolutten. Ved kommunestyre- og fylkestingsval skal røysetlane for begge vala leggast i den same røysetelkonvolutten. Ved stortingsval og sametingsval skal røysetlane leggast i forskjellige røysetelkonvoluttar.
- d) Veljaren leverer røysetelkonvolutten (-ane) til røystemottakaren som legg den enkelte røysetelkonvolutten saman med valkortet ned i ein omslagskonvolutt. Røystemottakaren skal på førehand ha fylt ut valkortet med dei opplysningane som krevst. Røystemottakar limar deretter att omslagskonvolutten. Røystegjevingar til sametingsvalet skal sendast til samevalstyret saman med eit eige valkort i ein eigen omslagskonvolutt.
- e) Røystemottakaren legg omslagskonvolutten (-ane) ned i ei forseglta urne i påsyn av veljaren.

Dersom ein veljar har behov for hjelp til å røyste, har vedkomande krav på hjelp frå røystemottakaren. Veljarar med alvorleg fysisk eller psykisk funksjonshemming kan i

tillegg peike ut ein ekstra hjelpar – etter eige val – mellom dei som er til stades. For å verne veljaren mot utidig press skal det alltid vere ein valfunksjonær til stades når veljarar tek imot hjelp ved røystegjevinga. Regelen er nærmare omtalt i samband med røystegjeving på valdagen, punkt 12.9.5.

Valkortet skal fyllast ut slik at det er mogleg eintydig å identifisere veljaren ut frå opplysningane på kortet. I tillegg må røystemottakaren fylle ut namn og adresse til det valstyret/samevalstyret som røystinga skal sendast til. Namn og adresse til veljaren bør alltid fyllast ut, sjølv om til dømes manntalsnummeret kunne vere nok. Namn og adresse vil likevel ikkje alltid vere nok for å kunne identifisere veljaren eintydig. Andre opplysningar som derfor vil vere aktuelt å føre på valkortet, er manntalsnummeret til veljaren eller fødselsnummeret.

10.9.2 På helse- og sosialinstitusjonar o.l.

Førehandsrøysting på helse- og sosialinstitusjonar skjer stort sett på same måten som anna førehandsrøysting, jf. over. Det følgjer likevel av vallova § 8-4 fjerde ledd at det ved førehandsrøysting på institusjon skal vere minst to røystemottakarar til stades.

Av omsyn til dei pasientane/pensjonærane som først kjem til institusjonen ein av dei siste dagane før valet, bør røystinga skje så nær valdagen som mogleg. Valstyret bør alltid rådføre seg med leiinga ved institusjonen før det avgjer når røystinga skal skje på ein institusjon.

10.9.3 På pasientrom og i trygde- og omsorgsbustader

Det er tillate å røyste på pasientromma på helse- og sosialinstitusjonar. Slik røysting bør likevel ikkje skje i større omfang enn absolutt nødvendig. Oppegåande pasientar/pensjonærar som vil røyste, bør gjere dette i eit særskilt rom på institusjonen som er innretta for det.

Ein del av dei pasientane som ønskjer å røyste, vil kanskje liggje på rom saman med andre pasientar. Etter vallova § 8-4 første ledd skal veljaren leggje røystesetlane i røystesetelkonvolutten i "einerom og usett". Der det er forsvarleg og praktisk å flytte ein eller fleire av pasientane ut av rommet for den tida røystinga går føre seg, bør dette gjerast. Men i mange tilfelle vil dette truleg vere vanskeleg å gjennomføre. Ei meir praktisk tilnærming vil derfor vere å skjerme av veljaren frå andre pasientar, til dømes ved skjerm Brett eller liknande. Same kva for løysing som blir valt, må røystemottakaren leggje stor vekt på å leggje forholda til rette for at røystinga kan gå føre seg på ein heilt ut trygg måte slik at ingen av dei andre pasientane på rommet kan sjå kva veljaren røystar på.

Når det gjeld røysting på pasientrom og heime hos personar som bur i trygde- og omsorgsbustader, skal røystemottakaren gje veljarane éin røystesetel for kvar gruppe som stiller liste ved valet, jf. valforskrifta § 27 andre ledd. Røystemottakaren må ikkje ta tilbake nokon av dei utleverte røystesetlane.

For at røysting på institusjonar skal kunne gjennomførast på ein tilfredsstillande måte, må valstyresmaktene samarbeide med institusjonane om den praktiske gjennomføringa. Særleg er det viktig at pasientane på førehand får nødvendig orientering om røystinga. Når det gjeld pasientar som er sengeliggjande, krevst det at personalet på institusjonane er med og gjev desse pasientane nødvendig førehandsorientering.

10.9.4 Ambulerande røysting

Også ved ambulerande røystemottak skal det vere minst to røystemottakarar til stades ved røystemottaket, jf. vallova § 8-4 fjerde ledd. Veljaren skal få utdelt éin røystesetel for kvar liste som stiller ved valet, jf. valforskrifta § 27 andre ledd. Røystemottakaren må ikkje ta tilbake nokon av dei utleverte røystesetlane.

10.10 Tømming av urner. Oppbevaring av materiell m.m.

Det følgjer av valforskrifta § 29 at valforskrifta § 33 om tømming av urner og § 34 om oppbevaring av valmateriell m.m. gjeld tilsvarande for førehandsrøystinga.

Førehandsrøystinga går føre seg annleis enn røystinga på valdagen(-ane). Innhaldet i §§ 33 og 34 må ein såleis tilpasse korleis førehandsrøystinga er organisert, jf. kapitlet om sikring og oppbevaring av valmateriell.

11 FØREHANDSRØYSTING – UTANRIKS

11.1 Innleiing

Reglane om førehandsrøystegjevinga utanriks går fram av vallova kapittel 8 og valforskrifta kapittel 6. Dette kapitlet gir en kort oversikt over dette regelverket.

11.2 Tid for førehandsrøystegjevinga utanriks og på Svalbard og Jan Mayen

Førehandsrøystegjeving utanriks og på Svalbard og Jan Mayen startar 1. juli og må ikkje skje seinare enn siste fredagen før valet, jf. vallova § 8-1. Førehandsrøyster som er mottekne utanriks og på Svalbard og Jan Mayen, skal sendast til kommunen ved valstyret. Dei må kome inn til valstyret i kommunen seinast kl. 20 på valdagen (måndag) for å telje med i oppgjeret.

11.3 Korleis førehandsrøyste

Førehandsrøystegjeving utanriks kan skje på to måtar. Anten med offisiell røystemottakar til stades – utanrikstenestemann, røystemottakar oppnemnd av departementet, jf. vallova § 8-2 andre ledd – eller som brevrøystegjeving, jf. tredje ledd. Veljarar som ikkje har høve til å oppsøkje ein røystemottakar for å levere røyst, kan på denne måten levere røyst ved brev utan at ein røystemottakar er til stades ved røystegjevinga.

Framgangsmåten ved brevrøystegjeving er forklart i valforskrifta § 28. Veljaren skal sjølv leggje røystesetel i røystesetelkonvolutten og deretter leggje konvolutten i ein omslagskonvolutt. På omslagskonvolutten skal han/ho føre på desse opplysningane: Namnet på veljaren, (siste) adresse i Noreg og fødselsdato, namn og adresse til

valstyret, tid og stad for røystegjevinga. Veljaren skriv under på omslagskonvolutt. Dersom det er mogleg, bør eit vitne stadfeste at det er rett det som er ført på omslagskonvolutt. Veljaren sender deretter røystegjevinga til valstyret.

11.4 Stad for førehandsrøystegjevinga

Førehandsrøystegjeving i nærvær av røystemottakar skjer

- på Svalbard: Der sysselmannen avgjer
- ved norsk utanriksstasjon: På stasjonen. Stasjonssjefen kan avgjere at røystemottak kan skje utanfor stasjonsområdet.
- hos oppnemnd røystemottakar på Jan Mayen og utanfor riket: Der departementet avgjer.

Det er ikkje lenger obligatorisk med mottak av førehandsrøyster på norske skip i utanriksfart eller i fart mellom Noreg og Svalbard og Jan Mayen. Dersom det skal skje førehandsrøystegjeving om bord på skipa, må det anten nemnast opp ein særskild røystemottakar av departementet, eller veljaren kan sende brevrøyst.

11.5 Materiell til førehandsrøystegjevinga

Røystemottakar må ha dette materiellet:

- a) Røystesetlar
Røystesetlar påført ei oversikt over dei registrerte politiske partia. Veljaren skal merkje av for det partiet han/ho røystar på. Dersom det blir for få av dei tilsende røystesetlane, kan også vanlege ark brukast som røystesetlar. Veljaren bør opplyse på røystesetelen kva for eit val røystesetelen gjeld for. Ved sametingsval skal det nyttast ein blank røystesetel der veljaren skriv namnet på den lista vedkomande ønskjer å røyste på.
- b) Røystesetelkonvoluttar
Departementet sender ut offisielle røystesetelkonvoluttar. Dersom røystemottakar får for få røystesetelkonvoluttar, kan ein bruke vanlege konvoluttar.
- c) Omslagskonvoluttar
Røystesetelkonvoluttar skal leggjast i ein omslagskonvolutt som skal fyllast ut med dei opplysningane lova krev. Departementet trykkjer og sender ut til røystemottakarane omslagskonvoluttar for førehandsrøystegjeving. Dersom røystemottakar får for få omslagskonvoluttar, kan ein bruke vanlege konvoluttar.
- d) Ekspedisjonskonvoluttar
Ekspedisjonskonvoluttar er konvoluttar som skal brukast til å sende førehandsrøysta til valstyret i heimstadkommunen til veljaren.

12 RØYSTING PÅ VALDAGEN

Departementet understrekar kor viktig det er at alle medlemmene av røystestyra og valfunksjonærane elles får god nok opplæring, slik at ein unngår feil. Røystemottakarane har eit viktig ansvar med å sjå etter at dei føreskrivne rutine blir følgde, sidan resultatet elles kan bli forkasta røyster.

12.1 Tid for røystinga – val ein eller to dagar

Det er kommunestyret som avgjer om det skal vere to dagars val, både måndag og søndag, i kommunen, jf. § 9-2 andre ledd. Denne avgjerdsmakta kan ikkje delegerast til valstyret, jf. uttrykket i lova ”kommunestyret kan selv vedta”.

I Innst. S. nr. 1 (1993–94) har fullmaktskomiteen i Stortinget kome med denne merknaden:

”Komiteen har registrert at det i noen valglokaler tidvis har vært kødannelser av velgere. En mulighet for å redusere kødannelser kan være å øke kapasiteten i røystestyrene, ved å engasjere flere personer. En annen mulighet kan være å utvide stemmetiden, eventuelt å holde valgting to dager i stedet for bare en dag. Komiteen er klar over at det i mange kommuner er tilstrekkelig med en dags valgting, ut fra de lokale forhold, men komiteen mener at enkelte større kommuner som nå bare hadde valg mandag, bør overveie før neste valg om ikke de grunner som taler for å holde to dagers valg, er sterkere enn de hensyn som taler mot.”

I dei kommunane der det skal vere val også søndag, kan kommunestyret fastsetje at eitt eller fleire vallokale ikkje skal haldast opne søndag, jf. § 9-2 andre ledd.

Dersom kommunestyret har vedteke at eitt eller fleire vallokale ikkje skal haldast opne søndag, må veljarar som er manntalsførte i desse røystekrinsane, og som ønskjer å røyste på søndag, gje ”framand røyst” ved eit av dei vallokala i kommunen som er opne, jf. § 9-5 fjerde ledd. Dersom berre eitt vallokale er ope på søndag, må derfor alle røysteføre som ikkje bur i denne krinsen, levere ”framand røyst”. Dette følgjer av ordlyden i lova. Desse veljarane kan derfor ikkje kryssast av i manntalet, sjølv om røystestyret i denne krinsen skulle ha tilgang til manntalet frå alle krinsane.

12.2 Tid for røystegjevinga – opning og lukking av vallokala

Føresegnene om opningstida/røystetida står i vallova § 9-3 andre ledd. Valstyret fastset opningstida, likevel slik at det ikkje er høve til å fastsetje at lokala skal haldast opne utover kl. 20 måndag. Røystinga måndag kan ikkje i noko tilfelle gå føre seg seinare enn klokka 20.00. Elles inneheld ikkje vallova reglar som regulerer røystetida, verken søndag eller måndag. Det er såleis ikkje lenger noko krav om at vallokala skal vere opne minst fem timar på måndag, eller minst tre timar på søndag. Når valstyret skal fastsetje tid for røystinga, må det leggje avgjerande vekt på omsynet til veljarane. Departementet føreset at veljarane får rimeleg tid til å røyste.

I den vedtekne opningstida skal vallokalet vere ope heile tida. Det er ikkje høve til å stengje vallokala mellombels, til dømes for å ha matpause. Men valstyret kan vedta delt opningstid i vallokala, til dømes at lokala skal vere opne frå 10.00 – 14.00 og 15.00 – 20.00. Av omsyn til veljarane bør valstyret berre vedta slike ordningar dersom det blir sett på som heilt nødvendig.

Lokale tilhøve kan somme stader tilseie ulik opningstid ved røystestadene i kommunen. Dette er det høve til innanfor føresegnene i vallova.

Det er viktig at røystestyret er nøye med at dørene til vallokalet blir opna og stengde på nøyaktig dei tidspunkta som valstyret har fastsett. Når den tida som er fastsett for røystinga er ute (både søndag og måndag), skal alle som er møtte fram ved røystelokalet før stengjetid, få høve til å røyste, jf. vallova § 9-7. Dersom alle dei oppmøtte veljarane får plass i lokalet, kan dørene til vallokalet stengjast. Alternativt må røystestyret på annan måte sørge for å halde oversikt over kva for veljarar som hadde møtt fram før stengjetid. Dette kan til dømes skje ved at ein av valfunksjonærane markerer slutten på køen utanfor vallokalet.

12.3 Stad for røystinga – tilgjenge til vallokala

12.3.1 Talet på vallokale

Vallova § 9-3 inneheld reglar om talet på røystestader/vallokale. Kommunestyret, eller valstyret etter delegering, avgjer kor mange røystekrinsar og dermed kor mange vallokale det skal vere i kommunen. Dersom valstyret ønskjer å gjere endringar i talet på røystekrinsar frå førre valet, må slike vedtak gjerast innan 31. mars i valåret. Dette følgjer av føresegna om at folkeregisterstyresmakta skal orienterast om slike vedtak innan denne dato.

Når kommunestyret/valstyret skal fastsetje talet på vallokale og kvar røystinga skal gå føre seg, må det leggjast avgjerande vekt på omsynet til veljarane. Det må haldast røysting på fleire stader når det er nødvendig av omsyn til veljarane. Valstyresmaktene bør leggje vinn på å leggje forholda til rette slik at ein kan unngå kø.

12.3.2 Tilgjenge for alle

Ein viktig del av likestillinga for funksjonshemma er å kunne bruke sin rett til valdeltaking på same grunnlag som andre samfunnsborgarar. Når valstyret avgjer kva lokale det skal halde valting i, er det derfor svært viktig å ta omsyn til mellom anna rørslehemma veljarar. I valforskrifta § 30, jf. § 26, er det fastsett at røystinga skal leggjast til lokale som er lett tilgjengelege, og der alle veljarar kan ta seg inn utan å måtte be om hjelp. Dette inneber at røystinga skal leggjast til lokale som gjer det mogleg for veljarane å ta seg inn på eiga hand.

Dersom det ikkje finst slike lokale i kommunen, må ein setje i verk tiltak som gjer lokala tilgjengelege for veljarane. Dette kan ein til dømes gjere ved å setje opp ei rullestolrampe. Andre lokale kan berre nyttast dersom "særlege grunnar" ligg føre. Dette kan vere aktuelt dersom det ikkje finst eigna lokale som veljarane kan ta seg inn i utan hjelp, og det ikkje er mogleg eller det vil bli urimeleg dyrt å gjere lokala tilgjengelege for alle veljarar. Det skal leggjast ei streng vurdering til grunn når ein skal vurdere om vilkåret for å nytte andre lokale er oppfylt.

Kravet til tilgjenge gjeld for alle vallokala i kommunen. Det er ikkje nok å leggje tilhøva til rette i berre eitt lokale.

12.4 Kunngjering av tid og stad for røystegjeving

Vallova § 9-3 tredje ledd pålegg valstyra å kunngjere tid og stad for røystegjevinga. Lova pålegg ikkje valstyra å utføre kunngjeringa på ein bestemt måte eller på eit bestemt tidspunkt, men det er ein føresetnad at valtinget blir gjort allment kjent for veljarane.

12.5 Materiell til røystinga i vallokalet

Røystestyret må ha dette materiellet i vallokalet:

- Avkryssingsmanntal i papir for vedkomande røystekrins.
- Ved stortingsval: Trykte kvite røystesetlar som er identiske med alle dei vallistene som er godkjende i fylket.
- Ved fylkestingsval: Trykte blå røystesetlar som er identiske med alle dei vallistene som er godkjende i fylket.
- Ved kommunestyreval: Trykte kvite røystesetlar som er identiske med alle dei vallistene som er godkjende i kommunen.
- Blanke kvite og blå røystesetlar i same format som dei trykte setlane som skal brukast.
- Stempel for stempeling av røystesetlar.
- Konvoluttar/omslag til røyster etter § 9-5 fjerde ledd og valforskrifta § 31.
- Valurner og røysteavlukke.
- Skrivesaker, helst kulepennar, til bruk for veljarar som ønskjer å endre på røystesetlar. Dei skal vere tilgjengelege i avlukka. Røystestyret må ha rikeleg med skrivesaker i reserve.
- Innpakkings- og forseglingsmaterieil.
- Møtebok for røystestyret.
- Vallova og forskrifta.

Blanke røystesetlar skal ligge ute i lokalet eller i røysteavlukke saman med andre trykte røystesetlar.

Valstyret skal – i god tid før røystinga skal ta til – sørgje for at mange nok trykte røystesetlar blir sende eller leverte til alle røystestyra i kommunen.

Røystesetlane bør helst leggjast inne i røysteavlukket, røystesetlar for kvar godkjend liste i ein bunke for seg. Røystesetlane kan likevel også leggjast ut på eitt eller fleire bord i vallokalet – røystesetlar for kvar godkjend liste i ein bunke for seg. Det er svært viktig at bordet i så fall er avskjerma på ein slik måte at andre som held til i vallokalet, ikkje kan sjå kva for røystesetlar veljaren tek.

Eit medlem av røystestyret, eller ein annan som røystestyret peikar ut, bør inspisere røysteavlukke/-borda, og slik sjå til at det til ein kvar tid er nok røystesetlar til alle vallistene, og dessutan skrivesaker.

Røystestyret må sjå til at det ikkje er fleire veljarar inne i same avlukke eller ved same røystesetelbord samstundes utan at reglane for assistert røystegjeving blir følgde.

Røystesetlane skal stemplast med eit "offentleg stempel" før dei blir lagde i valurna. Valstyret avgjer sjølv kva stempel som skal nyttast. Valstyret må etablere rutinar for å sikre at stempel ikkje kjem på avvegar.

12.6 Tilrettelegging i lokalet

12.6.1 Generelt

Valforskrifta § 30, jf. § 26 andre ledd første punktum, pålegg valstyresmaktene å sørge for godt tilgjenge for alle veljarar. Enkelte veljargrupper, til dømes rullestolbrukarar, kan ha vanskar med å nå alle røystesetlane dersom dei blir lagde ut i røysteavlukka. For å ta omsyn til desse veljarane, kan røystesetlane i staden leggjast på eit eller fleire bord i lokalet, bord som er låge nok til at rullestolbrukarar kan nå røystesetlane. Dersom det er plass i vallokalet, kan løysinga vere at røystesetlane blir lagde ut både på eit eige bord, som er avskjerma og lågt nok for rullestolbrukarar, og i avlukka. I så fall bør det informerast om at alle røystesetlane finst begge stader. Eit anna alternativ kan vere at røystestyret deler ut sett med alle røystesetlane til veljarar som av ulike årsaker vil ha vanskar med å nytte røystesetlar som er lagde ut i røysteavlukka. Omsynet til hemmeleg val må sikrast, same kva løysing som ein vel.

12.6.2 Tilrettelegging i vallokala for blinde og svaksynte

Valforskrifta § 30, jf. § 26 andre ledd første punktum, inneber mellom anna at det må vere godt lys inne i røysteavlukka. Dette er særleg viktig for veljarar med synshemmingar som er avhengige av gode lysforhold for å kunne lese røystesetelen.

Valforskrifta § 30, jf. § 26 andre ledd andre punktum, slår fast at røystinga skal leggjast slik til rette at blinde og svaksynte veljarar kan røyste "utan å måtte be om hjelp". Kommunane avgjer sjølve korleis dei ønskjer å tilretteleggje slik at kravet blir oppfylt. Ved val av framgangsmåte må det leggjast avgjerande vekt på at valet skal vere hemmeleg, og at den valde løysinga skal vere enkel å innrette seg etter for blinde veljarar.

Norges Blindeforbund tilrår at det blir nytta røysteavlukke med røystesetelkassetar som er merkte med lappar med listeoverskrifta i punktskrift for blinde og storskrift (for svaksynte). Departementet tilrår at kommunane legg røystinga til rette for blinde og svaksynte i tråd med framlegget frå Norges Blindeforbund. Dersom det blir nytta slike avlukke, er det i utgangspunktet nok at det blir innreidd eitt slikt avlukke i kvart vallokale. Det bør likevel vurderast å leggje til rette fleire røysteavlukke på denne måten, for å sikre ein god nok service overfor veljarane.

Ein annan måte å leggje til rette for blinde og svaksynte på kan vere å bruke ei kartotekløysing. Dette inneber at ein bruker ein koffert eller liknande med skiljeark, der namnet på partiet er trykt i punktskrift og storskrift på arkfana til skiljearket. Ordinære røystesetlar legg ein bak skiljearket. Ein må hugse på eit eige skiljeark for blanke røystesetlar. Når ein blind eller svaksynt veljar kjem for å røyste, får han/ho utlevert kofferten og kan finne fram til rett røystesetel utan hjelp frå andre.

Ein tredje måte er å trykkje alle røstesetlane med punktskrift. Kravet til hemmeleg val inneber mellom anna at det ikkje bør produserast eit mindre tal røstesetlar med punktskrift som berre blinde veljarar skal nytte.

12.7 Ordensreglar, forbod mot valagitasjon m.m. i vallokalet

Vallova § 9-4 første ledd inneheld reglar om at det i vallokalet og i dei romma veljaren må passere for å kome fram til vallokalet, ikkje er tillate å drive valagitasjon eller å utføre handlingar som kan forstyrre eller hindre ei normal gjennomføring av valhandlinga. Det er vidare ikkje tillate for uvedkomande å føre kontroll med kven som møter fram og røystar.

Forbodet mot valagitasjon i vallova er noko innskrenka i høve til tidlegare; det gjeld ikkje lenger området utanfor den bygningen der vallokalet ligg. Forbodet omfattar agitasjon mot eller for systemet, politiske parti, oppfatningar eller personar. Dette gjeld både munnlege og skriftlege meiningsytringar, som å setje opp oppslag, å leggje ut eller dele ut brosjyrar og liknande. Medlemmer av røystestyret og valfunksjonærarar må til dømes ikkje ha jakkemerke og liknande som har politisk innhald.

Som døme på oppførsel som kan gje grunnlag for bortvising, kan ein nemne sjikanering av veljarane og støyande åtferd.

Loddsal, innsamlingar og liknande som kan forstyrre valavviklinga, er også forbode i vallokalet og i dei romma veljaren må passere for å kome inn i vallokalet.

Leiaren for røystestyret eller nestleieren kan om nødvendig vise bort personar som oppfører seg i strid med dei forboda som er nemnde framanfor, jf. lova § 9-4 tredje ledd.

Ein eventuell klage over bortvising må no fremjast etter dei vanlege klagereglane i kapittel 13. Det er grunn til å understreke at retten til å vise bort personar frå vallokalet, er ei ordensforskrift, ikkje ein røysterettsregel. Det inneber at dersom veljaren møter opp i vallokalet på ny, og grunnlaget for bortvising ikkje lenger er til stades, må han/ho få røyste.

Forbodet i lova er noko innskrenka samanlikna med tidlegare, i og med at det ikkje omfattar området utanfor den bygningen der vallokalet ligg.

Det går fram av § 9-4 andre ledd at uvedkomande ikkje må få kunnskap om forbruket av røstesetlane til dei ulike vallistene. Dette inneber for det første at medlemmene av røystestyret eller valfunksjonæranane ikkje må gje opplysningar til uvedkomande, til dømes pressa, om forbruket av røstesetlar. Forbodet omfattar også at pressa eller andre ikkje får tilgang til røysteavlukka – eller andre stader der røstesetlane er lagde ut – for å sjå korleis det ligg an med røstesetelforbruket.

12.8 Forbod mot veljarundersøkingar og liknande i vallokalet

Vallovgjevinga byggjer på prinsippet om at valet er hemmeleg. Det er valstyret si oppgåve å leggje vilkåra fysisk til rette slik at hemmeleg val blir ein realitet. I samband med valhandlinga må veljarane ikkje bli utsette for press når det gjeld å røpe kva dei har røysta. Dersom ei veljarundersøking blir gjennomført inne i vallokalet, kan mange veljarar oppfatte dette som eit uønskt press. Nokre kan også oppfatte eit slikt opplegg dit hen at det er valstyresmaktene som står bak undersøkinga, og at dei derfor er pliktige til å svare.

Vallova § 9-4 første ledd inneheld derfor ein regel om at det i vallokalet og i dei romma veljaren må passere for å kome fram til vallokalet, ikkje er tillate å drive med veljarundersøkingar eller liknande utspørjing av veljarane.

12.9 Framgangsmåten ved røysting i vallokalet

12.9.1 Hovudregel

Reglane om framgangsmåten ved røysting i vallokalet er fastsette i lova § 9-5 og forskrifta § 31.

Alle veljarar som møter opp i vallokalet på valdagen (-ane), skal som utgangspunkt få røyste.

Veljarane skal kryssast av i manntalet før dei legg røystesetelen i urna. Lova har ikkje reglar som slår fast om avkryssinga i manntalet skal skje før eller etter at veljaren har vore i røysteavlukka. Det avgjerande er at det skjer før veljaren legg røystesetelen i urna.

Røystestyret må vere bevisst på at det når det kryssar av for veljaren i manntalet, går god for at veljaren faktisk er den han eller ho gjev seg ut for å vere. Røystestyret må såleis før avkryssinga vurdere om ein ukjend veljar har identifisert seg på ein fullgod måte. Etter lova kan røystestyret krevje at ein ukjend veljar legitimerer seg. Dersom ein ukjend veljar ikkje kan godtgjere identiteten sin, skal vedkomande veljar avvisast.

Røystesetelen skal brettast saman slik at det ikkje er synleg kva for ei valliste veljaren røystar på. Veljaren skal ordne denne samanbrettinga ”i einerom og usett”, jf. § 9-5 tredje ledd. Deretter leverer veljaren røystesetelen til røystestyret som stemplar setelen med eit offisielt stempel. Etter at røystesetelen er blitt stempla, legg veljaren han ned i ei urne.

Ved kommunestyre- og fylkestingsval skal begge setlane stemplast dersom veljaren leverer røyst til begge vala. Den som stemplar setlane, må forsikre seg om at røystesetlane har ulik farge, ein kvit og ein blå.

Røystesetlane til begge vala kan leggjast i ei og same urna. Det er likevel høve til å ha to urner ståande på bordet hos røystestyret, slik at veljarane kan leggje setlane for kvart

val i kvar si urne. I slike tilfelle bør kvar urne merkjast godt slik at ein unngår samanblanding av setlane.

Dersom veljaren ved eit mistak skulle kome til å leggje ein ustempla røystesetel i urna, må røystestyret ikkje opne urna og ta ut røystesetelen for å stemple han. Feilen kan heller rettast ved at veljaren får høve til å hente ein ny røystesetel som valfunksjonæren stemplar før den blir lagd i urna. Den ustempla røystesetelen vil bli forkasta.

12.9.2 "Framande" røyster/ikkje i manntalet i kommunen

Veljarar som ikkje er manntalsførte i røystekrinsen – men truleg i ein annan del av manntalet i kommunen – skal også få røyste ("framande røyster"), jf. § 9-5 fjerde ledd og forskrifta § 31. Det går fram av vallova § 9-5 fjerde ledd, jf. forskrifta i § 31, at også veljarar som ikkje er innført i manntalet, for eksempel dersom veljaren er nekta røysterett, skal få røyste på valdagen,. Veljarar som er manntalsførte i ein annan kommune må visast dit.

Desse veljarane skal ikkje leggje røystesetelen ned i valurna etter at han er blitt stempla. Røystestyret skal i staden levere ein røystesetelkonvolutt til veljaren. Veljaren legg setelen/setlane i røystesetelkonvolutten og leverer han til røystestyret, som skal leggje konvolutten i eit særskilt omslag. Omslaget skal klistrast att, og namnet til veljaren, fødselsdato og adresse skal skrivast utanpå. Etter at røystegjevinga er slutt, leverer ein omslaget til valstyret.

12.9.3 Veljarar som er kryssa av i manntalet / har førehandsrøysta

Det er ikkje høve til å "røyste om igjen" på valtinget på den måten at ein veljar som har førehandsrøysta, kan ombestemme seg og røyste på nytt på valtinget. Etter § 31 i forskrifta skal likevel ein veljar som krev å få røyste, ikkje avvisast, sjølv om det er kryssa av i manntalet for at veljaren har førehandsrøysta. Grunngevinga er at det kan skje at det er feil ved avkryssinga.

Er det kryssa av i manntalet for at veljaren har førehandsrøysta, skal veljaren ikkje leggje røystesetelen/-setlane ned i valurna. Han/dei skal behandlast på same måten som stemmer frå velgare som ikkje står i manntalet i krinsen.

12.9.4 Veljarar som lid av alvorleg sjeleleg svekking eller nedsett medvit

Etter dei endringane i vallova som har kome våren 2005, har vallova ingen særlege prosedyrar i samband med røystegjeving for denne gruppa veljarar.

12.9.5 Veljarar som treng hjelp ved røystinga

Det har kome endringar i vallova § 9-5 om retten til å be om hjelp i samband med røystegjevinga. Kva for reglar som gjeld når veljaren treng praktisk hjelp, står i § 9-5 femte ledd.

Dersom ein veljar har bruk for hjelp til avgje røyst, har vedkomande rett på hjelp frå røystestyret, altså frå ein valfunksjonær. Dette er hovudregelen. Enkelte veljargrupper

kan *i tillegg* ha med seg éin annan hjelpar etter eige val. Retten til ein ekstra, sjølvvald hjelpar gjeld berre veljarar med alvorleg fysisk eller psykisk funksjonshemming. Formålet med regelen er å verne veljarar mot utidig press.

Lova slår fast at det er veljaren sjølv som skal peike ut den ekstra hjelparen. Dersom ein annan enn veljaren kjem med tilbod til røystestyret om å hjelpe veljaren, bør røystestyret ta kontakt med veljaren for å forsikre seg om at det er veljaren sitt eige ønske som kjem til uttrykk. Det er viktig at røystestyret prøver å sikre at det ikkje går føre seg press mot eller utilbørleg påverknad av veljaren.

Det blir ikkje stilt særlege krav til den ekstra hjelparen, så som at vedkomande har oppnådd ein viss alder, eller har røysterett el.l.

Uttrykket ”nødvendig hjelp” inneber at valfunksjonæren/hjelparen kan vere med veljaren inn i røysteavlukka og hjelpe med det som er nødvendig for at veljaren skal få røyste.

Lova pålegg røystestyret å gjere eventuelle ekstra hjelparar merksame på at dei har teieplikt når det gjeld det han/ho får vite om røystinga til veljaren. Røystestyremedlemmene/funksjonærane er å rekne som offentlege tenestemenn i høve til forvaltningslova, og dermed underlagde reglane i denne lova om teieplikt, mellom anna når det gjeld kunnskap om røystinga til enkeltpersonar.

Det er ulike årsaker til at veljarar treng hjelp i samband med røystegjevinga. Det kan til dømes vere rørslehemming eller andre årsaker, som synshemming, dysleksi eller psykisk utviklingshemming. Ein del av desse veljarane har problem med å lese eller å forstå skilt og andre skriftlege tilvisingar og treng derfor hjelp til å orientere seg i vallokalet, sjølv om dei ikkje har ”synlege” funksjonshemmingar. Det er viktig at medlemmene i røystestyret/valfunksjonærane er merksame på og imøtekomande overfor desse veljarane. Det er også viktig at det er enkelt å bli merksam på kven ein kan vende seg til for å få orientering og hjelp så snart ein kjem inn i lokalet.

12.9.6 Røysting like utanfor vallokalet

Departementet vil understreke at alle som er i stand til å ta seg inn i vallokalet på eiga hand, skal gjere det og røyste på vanleg måte inne i vallokalet. Berre veljarar som ikkje er i stand til å ta seg inn i vallokalet, kan røyste like utanfor, til to røystemottakarar (medlemmer av røystestyret eller valfunksjonærar), jf. lova § 9-6 og forskrifta § 32.

Dersom veljaren er manntalsført i vedkomande del av manntalet, skal avkryssing skje før veljaren får utlevert røstesetlar. Røystemottakarane har med seg dette:

- eit sett med røstesetlar, med ein setel for kvar valliste (for alle val)
- eit stempel
- ei urne.

Veljaren skal – eventuelt med assistanse i tråd med regelverket – brette saman røstesetelen/-setlane og levere røysta til røystemottakarane, som stemplar han/dei.

Deretter legg veljaren sjølv røystesetelen ned i urna. Røystemottakarane skal deretter ta urna inn i vallokalet. Røystesetlar som blir til overs, må ikkje takast tilbake.

13 SIKRING OG OPPBEVARING AV VALMATERIELL

13.1 Sikring og oppbevaring av valmateriellet under gjennomføringa av valet

Departementet har i forskrifta § 34 første og andre ledd sett opp reglar om sikring og oppbevaring og transport av valmateriellet.

Regelen er redigert og noko forenkla samanlikna med tidlegare.

Det er for det første slege fast at valstyret har ansvar for å etablere trygge rutinar for oppbevaring og transport av valmateriellet i *alle* fasar av valgjenomføringa. Valstyret avgjer – ut frå lokale forhold – korleis valmateriellet, manntal, røystesetlar, urner m.m. skal oppbevarast.

Regelen slår vidare fast eit krav om forsegling i alle situasjonar der valmateriellet blir etterlate utan direkte oppsyn av valstyresmaktene. Regelen omfattar alle tilfelle der valmateriellet kan tenkjast etterlate, til dømes mellom søndag og måndag på stader der det er to-dagarsval eller dersom det blir teke ein pause i oppteljinga frå valnatta til morgonen etter. Forseglinga bør skje ved hjelp av lakk og segl, eller anna forseglingsutstyr som sikrar at uvedkomande ikkje kan få tilgang til materiellet utan at dette synest. Leiaren for røystestyret – eller ein annan person som valstyret peikar ut – har ansvaret for å ta vare på forseglingsutstyret.

All transport av valmateriellet skal gå føre seg på raskaste og tryggaste måte og utan unødige forseinkingar. Valstyret har ansvaret for å etablere forsvarlege rutinar her. Dei som oppbevarer forseglingsutstyr, kan ikkje stå for transport av materiellet. Heller ikkje kan vedkomande utføre eventuelt vakthald.

13.2 Tømming av urner i løpet av valdagen

Departementet har fastsett reglar om tømming av urner i løpet av valdagen, jf. § 33 i forskrifta.

Det kan vere nødvendig å tømme valurner i løpet av valdagen (-ane). Valstyret skal sørge for at røystestyra legg opp trygge rutinar for oppbevaring av innhaldet i dei urnene som er tømde, slik at det ikkje skjer noko urett med innhaldet. Avgjevne røyster skal oppbevarast slik at dei ikkje blir blanda saman med dei andre røystesetlane eller anna valmateriellet. Dersom røystesetlane blir oppbevarte på ein stad der valstyresmaktene ikkje har direkte oppsyn med dei, skal oppbevaringsstaden forseglast, jf. valforskrifta § 24.

14 PRØVING OG GODKJENNING AV FØREHANDSRØYSTINGAR

14.1 Nærmare om godkjenningsprosessen ved førehands- og valtingsrøyster

Det går eit viktig skilje 1) mellom prøving av røystegjevinga og 2) prøving av røystesetlar. Det er ulike forhold som blir prøvde, og det er ulike reglar som gjeld. Når

ei røystegjeving blir prøvd, inneber det prøving av valhandlinga eller måten veljaren har gjeve røysta si på og om lova sine krav til veljaren er oppfylte. Når vi prøver ein røystesetel, er det sjølv røystesetelen som er gjenstand for prøving. Før det er aktuelt å prøve ein røystesetel, må røystinga til veljaren vere godkjend, det vil seie at vedkomande må ha blitt kryssa av i manntalet. Dersom ei røystegjeving er forkasta, skal ikkje røystesetelen prøvast.

Når ein veljar har levert eller fått høve til å levere røysta si, har vedkomande gjeve si røyst. Denne røystinga inneheld i utgangspunktet éin røystesetel per val. Røystingar skal kontrollerast og kan ved kontrollen anten godkjennast eller forkastast. Alle godkjende røyster går gjennom ein ny kontroll, nemleg prøving av sjølv røystesetelen. Kontrollen kan ein såleis omtale som ein totrinnsprosess:

Trinn 1: Godkjenning av røystegjevingar

Kontrollen er ulik for røyster gjevne på førehand og røyster gjevne på valtinget.

Ved kontroll av ei *førehandsrøysting* undersøker valstyret omslagskonvolutten/valkortet. Dersom valstyret finn at røystinga er gjeven etter forskiftene, det vil seie i samsvar med dei krava lova set i § 10-1, blir veljaren kryssa av i manntalet, og røystinga er godkjend. Dersom krava i lova ikkje er oppfylte, må ein forkaste røystinga. Sjølv røystesetelen er på dette tidspunktet enno ikkje prøvd. Men dersom røystegjevinga blir forkasta, blir det aldri aktuelt å prøve røystesetelen.

Når det gjeld ei *ordinær valtingsrøysting*, skjer kontrollen og godkjenninga av røystinga idet veljaren leverer røysta si. Røystestyret kontrollerer om veljaren står oppført i manntalet på røystestaden og gjev i tilfelle veljaren høve til å levere røysta si. Røystinga er godkjend idet veljaren blir kryssa av i manntalet.

Dersom veljaren av ulike grunnar ikkje kan kryssast av i manntalet på røystestaden (veljaren er førehandsavkryssa eller ikkje står i manntalet på røystestaden/i kommunen), skal røysta leggjast i *særskilt omslag*. Valstyret kontrollerer i ettertid omslaget, i tillegg til manntalet, før røystinga eventuelt blir godkjend. Idet røystinga blir godkjend, snakkar vi om ei godkjend røystegjeving.

Når ei førehands- eller valtingsrøystegjeving blir godkjend, inneber det at veljaren hadde rett til å røyste, og at røysta blei gjeven på rett vis etter forskrifta, det vil seie at ho oppfyller krava i lova for godkjenning i § 10-1 og § 10-2. Det tyder likevel ikkje at sjølv røystesetelen er prøvd og godkjend.

Trinn 2: Godkjenning av røystesetlar

Ei godkjend røystegjeving inneheld ein røystesetelkonvolutt med innhald eller berre ein røystesetel. Valstyret skal kontrollere om innhaldet i røystesetelkonvolutten/røystesetelen er etter forskrifta, det vil seie om det/den oppfyller vilkåra i § 10-3. Denne prosessen fører fram til godkjende røystesetlar og forkasta røystesetlar.

Når ein røystesetel er godkjend, inneber det at han oppfyller krava i lova for godkjenning i § 10-3, og han skal telje med i valoppgjeret.

Omgrepet *røyster* bruker ein ofte som ei samlenemning på røystegjevingar og røystesetlar. Omgrepet *røyster* har inga sjølvstendig juridisk tyding i forhold til regelverket for godkjenning av røystegjevingar og røystesetlar. Det er røystegjevingar og røystesetlar som skal godkjennast eller forkastast. I nokre tilfelle er det likevel mest naturleg å bruke omgrepet *røyster*, som til dømes i løpande tekst. I andre samanhengar er det meir naturleg å snakke om anten røystegjevingar eller røystesetlar. Ei røyst kan såleis vere synonymt med ei røystegjeving og/eller ein røystesetel.

I lova er dette skiljet poengtert ved eigne reglar for godkjenning av røystegjevingar og røystesetlar: § 10-1 om førehandsrøystegjevingar, § 10-2 om valtingsrøystegjevingar og § 10-3 godkjenning av røystesetlar (alle).

14.2 Tidspunkt for prøving av førehandsrøystegjevingar

Prøvinga av førehandsrøystegjevingane kan ta til etter kvart som dei kjem inn til valstyret, jf. § 10-1 (3). Flest mogleg av dei innkomne førehandsrøystene må prøvast før valdagen, slik at flest mogleg førehandsrøyster skal bli endelege. Den siste prøvinga må likevel ikkje gå føre seg seinare enn at valstyret er sikker på at alle røystestyra får krinsmantala før vallokalet opnar søndag eller måndag. Det er førehandsrøystegjevingar som er godkjende før valdagen som går til førebles oppteljing seinast fire timar før vallokala stengjer.

Prøvinga av førehandsrøystegjevingar det ikkje blei tid til å godkjenne før manntalet blei lagt ut valdagen, eller som kjem inn i løpet av valdagen, kan ikkje ta til før alle vallokala er stengde måndag, og valstyret har fått inn alle krinsmantala frå røystestyra.

Ei førehandsrøystegjeving blir godkjend formelt ved at veljaren blir kryssa av i manntalet, sjå vallova § 10-1 (2). Før veljaren kan kryssast av i manntalet for å ha gjeve godkjend førehandsrøystegjeving, må valstyret prøve om førehandsrøystegjevinga oppfyller vilkåra i vallova for godkjenning, sjå § 10-1(1).

Ei avgjerd om å ikkje godkjenne ei røystegjeving reknar ein for å vere av prinsipiell karakter. Valstyret må derfor sjølv ta avgjerder om ikkje å godkjenne ei røystegjeving. Mynde til å godkjenne kurante røystegjevingar må likevel kunne delegerast, jf. kapitlet om delegasjon.

14.3 Opning av førehandsrøystegjevingar

Valforskrifta § 35 krev at dersom omslagskonvoluttar og røystesetelkonvoluttar blir opna samstundes, må valstyret sjå til at dette ikkje blir gjort av dei same personane. Det er ingenting i vegen for at opning av dei nemnde konvoluttane skjer av dei same personane, men det må i tilfelle skje til ulik tid. Dette for at vedkomande ikkje skal kunne kople omslagskonvoluttar og røystesetelkonvoluttar og på den måten sjå kva veljaren har stemt.

Valforskrifta krev vidare at det alltid må vere minst **to personar til stades** (som kan kontrollere kvarandre) når omslagskonvoluttar og røystesetelkonvoluttar blir opna.

14.4 Vilkår for godkjenning av førehandrøystegjevingar

14.4.1 Innleiing

Vallova kapittel 8 har reglar om korleis framgangsmåten skal vere når veljaren skal førehandsrøyste. Om desse reglane er følgde er likevel ikkje avgjerande for om ei røystegjeving skal godkjennast eller ikkje. Reglane er gjevne for å sikre ei god gjennomføring av valet.

Ved prøvinga er det ikkje eit krav at førehandsrøystegjevingar som er gjevne innanriks og utanriks blir haldne kvar for seg. Valmateriellet er forskjellig, men vilkåra i lova for godkjenning er dei same. Det er likevel eit krav at valstyret protokollerer talet på røystegjevingar mottekne innanriks og utanriks kvar for seg.

Førehandsrøystegjevinga innanriks omfattar ein omslagskonvolutt, eit valkort med personopplysningar og ein røystesetelkonvolutt.

Førehandsrøystegjevingar utanriks, på Svalbard og Jan Mayen inneheld røystegjevinga ein omslagskonvolutt med personopplysningar og ein røystesetelkonvolutt. Desse er utgangspunktet for vurderinga av om røystegjevinga skal godkjennast eller forkastast.

14.4.2 Dei enkelte vilkåra

Vilkåra i vallova for godkjenning av førehandsrøystegjevinga går fram av § 10-1 (1). Regelen inneheld eit sett kriterium eller vilkår som må vere oppfylt for at røystegjevinga skal kunne godkjennast. Det er ikkje nok at eitt eller fleire av vilkåra er oppfylte. Vilkåra er kumulative, det inneber at **alle** må vere oppfylte for at røystegjevinga skal kunne godkjennast. Andre krav til godkjenning av førehandsrøystegjevingane har lova eller valforskrifta ikkje. Sjølv røystesetelen skal godkjennast etter § 10-3.

Merk at røystesetelkonvoluttan i seg sjølv ikkje skal prøvast. Hovudregelen er at offisiell konvolutt skal nyttast. Men det er ingenting ved denne konvoluttan som kan føre til forkasting av røystegjevinga. Sjølv ikkje der røystesetelkonvoluttan manglar, er dette i seg sjølv grunnlag for forkasting av røystegjevinga. Dersom røystesetelkonvoluttan manglar, skuldast dette ofte formelle feil frå røySTEMOTTAKAREN si side, noko veljaren ikkje skal lide for. At valstyresmaktene eventuelt vil kome til å sjå kva veljaren har stemt, er ikkje i seg sjølv grunnlag for å forkaste røystegjevinga.

14.4.2.1 Innført i manntalet

Etter vallova § 10-1 (1) bokstav a) er det eit vilkår for godkjenning at veljaren er innført i manntalet i kommunen. Valstyret kan berre godkjenne røystegjevingar frå veljarar som har røySTERETT i kommunen, og som dermed er innførte i manntalet i kommunen.

Dersom veljaren ikkje står i manntalet, må førehandsrøystegjevinga forkastast. Omslagskonvolutten legg ein til side uopna. I enkelte tilfelle kan det vere nødvendig å opne omslagskonvolutten for å fastslå identiteten til veljaren.

Merk at dersom valstyret kjenner til at veljaren er manntalsført i ein annan kommune, skal røystegjevinga sendast vidare til den kommunen.

14.4.2.2 Identiteten til veljaren

I § 10-1 (1) bokstav b) er det eit vilkår at røystegjevinga må innehalde nok opplysningar til å fastslå identiteten til veljaren. Informasjon om veljaren skal finnast på valkortet eller omslagskonvolutten utanriks. Krav til sjølv valkortet finn ein i valforskrifta § 23 (2). Kva slags informasjon som skal skrivast utanpå omslagskonvolutten, står det om i valforskrifta § 27 (6) og § 28 (3).

Veljaren skal kunne identifiserast ut frå dei opplysningane som finst på valkortet eller omslagskonvolutten. Dersom dette er tilfelle, er vilkåret i bokstav b) oppfylt.

Vallova legg i fleire samanhengar opp til at det skal nyttast offisielt valmaterieil. Dette er gjort for å sikre at vilkåra i lova blir oppfylte i størst mogleg grad. Dette gjeld også for valkortet og omslagskonvolutten. Det er likevel ikkje eit krav etter føresegna i lova for godkjenning av røystegjevingar at det offisielle valkortet/omslagskonvolutten er nytta. Vilkåret i bokstav b) må ein også rekne som oppfylt dersom det ved røystegjevinga er lagt ved anna dokument med opplysningar om veljaren, eller at slike opplysningar på annan måte går fram. Dette er ikkje i strid med lova så lenge dokumentet fyller same funksjon, nemleg å identifisere veljaren.

Valkortet skal innehalde "felt for identifisering av veljaren", jf. valforskrifta § 23 (2). Til dette høyrer namn, adresse, fødselsnummer osv. Kan veljaren identifiserast berre på bakgrunn av namnet, er dette nok til at vilkåra i lova er oppfylte. Manglande eller feil adresse gjev ikkje grunnlag for forkasting, med mindre adresse er nødvendig for å identifisere veljaren.

Utanriks, på Svalbard og Jan Mayen skal omslagskonvolutten nyttast til identifikasjon av veljaren. Veljarar som leverer brevrøyst, skal nytte same type omslagskonvolutt. Utanpå denne konvolutten er det trykt eit skjema der røystemottakar fører på nødvendig informasjon. Dette vil mellom anna vere namn, adresse og fødselsdato. Det vil også vere felt for veljaren sin signatur. Manglande signatur er likevel ikkje grunnlag for å forkaste røystegjevinga i seg sjølv. Omslagskonvolutten vil også innehalde skjema for innføring i manntalet for dei veljarane som ikkje har vore registrerte som busette i Noreg dei siste 10 åra før valdagen, jf. vallova § 2-4 (3) og valforskrifta § 1.

Er det ikkje mogleg å identifisere veljaren, er vilkåret i bokstav b) ikkje oppfylt og røystegjevinga må forkastast. Valstyret kan ikkje returnere røystegjevinga til røystemottakaren for at vedkomande skal føye til det som manglar.

14.4.2.3 Rett tid

I § 10-1 (1) bokstav c) er vilkåret at røystegjevinga må vere gjeven til rett tid. Det vil seie frå 1. juli utanriks og 10. august innanriks og fram til siste fredagen før valet. Tid og stad for røystegjevinga skal stå på valkortet/omslagskonvolutten. Er dette gjort, legg valstyret det til grunn, med mindre forhold tyder på at noko ikkje stemmer.

Manglar stad- og tidsopplysning på røystegjevinga, er det i seg sjølv ikkje god nok grunn til å forkaste røystegjevinga. Valstyret må da undersøkje om det er andre måtar å finne ut om vilkåret er oppfylt, til dømes ved å sjå på poststempelet på konvolutten eller sjekke når røystegjevinga kom inn til kommunen. Dette vilkåret gjer at det kan vere formålstenleg å føre liste over mottekne førehandsrøystegjevingar.

14.4.2.4 Rett røystemottakar

I § 10-1 (1) bokstav d) er vilkåret at røystegjevinga skal vere levert til rett røystemottakar, med mindre det er ei brevrøyst. Røystemottakar skal signere omslagskonvolutten som blir brukt ved utanriks røystegjeving. Valstyret kan kontrollere røystemottakaren mot ei oversikt departementet set opp over røystemottakarar oppnemnde utanriks. Også på valkortet som blir brukt innanriks, er det felt for signatur frå røystemottakar. Kven som kan ta imot førehandsrøyster, går fram av vallova § 8-2.

Tidlegare var det eit krav til gyldig ordning at røystemottakar hadde signert på røystegjevinga. Det er det ikkje lenger. Signaturen vil meir vere eit hjelpemiddel når valstyret skal ta stilling til om ein har å gjere med ein rett mottakar. Manglande signatur er i seg sjølv ikkje grunnlag for å sjå på vilkåret som ikkje å vere oppfylt. Dersom det er brukt offisielt materiell "frå innarst til yttarst", er det rimeleg å tru at røysta er gjeven til rett røystemottakar.

Er det brukt uoffisielt materiell, kan det vere grunn til å undersøkje nærmare, som å finne ut kvar røysta er postlagd og ta ein telefon til vedkomande valstyre. Offisielle røystemottakarar som nyttar anna enn offisielt røystemateriell, bør leggje ved ei forklaring til det valstyret som skal prøve røystegjevinga.

Veljaren skal skrive under på omslagskonvolutten ved utanriks røystegjeving, sjå valforskrifta § 27 (6) og § 28 (4). Veljaren sin signatur skal ikkje vurderast, og manglande signatur frå veljar gjev ikkje grunnlag for å forkaste røystegjevinga.

Dersom røysta er send som brevrøyst, gjeld ikkje vilkåret i bokstav d). Slike røyster blir gjevne utan at nokon røystemottakar er til stades. I valforskrifta § 28 (5) heiter det at ein veljar som sender brevrøyst, bør få eit vitne til å stadfeste at det er rett det som er ført på omslagskonvolutten. Eit slikt vitne kan ein likevel ikkje sjå på som ein røystemottakar. Manglande vitnepåføring er ikkje grunnlag for å forkaste røystegjevinga.

14.4.2.5 Omslagskonvolutten

I § 10-1 (1) bokstav e) er vilkåret at omslagskonvolutten ikkje må ha vore opna. Vilkåret er oppfylt dersom omslagskonvolutten er klistra att, og ikkje noko tyder på at han har vore opna, eller prøvd opna, etter at røystemottakar klistra han att i påsyn av veljaren.

14.4.2.6 Tidlegare godkjend røystegjeving

I § 10-1 (1) bokstav f) er vilkåret at veljaren ikkje tidlegare må ha fått godkjent ei røystegjeving. Dersom veljaren alt er kryssa av i manntalet og dermed har fått godkjent ei røystegjeving, kan ikkje ny røystegjeving godkjennast.

Ein konsekvens av denne regelen er også at dersom ein person har gjeve fleire førehandsrøyster, er det den førehandsrøystegjevinga som kjem først fram til valstyret, som skal godkjennast, dersom ho er i samsvar med forskrifta.

Førehandsrøystegjevingar som ikkje blir prøvde før manntalet blir lagt ut på røystestadene valdagen, kan ikkje behandlast og godkjennast før avkryssingsmanntala kjem inn til valstyret etter avslutta røystegjeving. Dersom veljaren er kryssa av i manntalet på valdagen og såleis har fått godkjent røystegjeving på valtinget, må ei eventuell førehandsrøystegjeving forkastast. Dette gjeld sjølv om førehandsrøystegjevingar i utgangspunktet er endelege. Grunnen er at det ikkje vil vere mogleg å finne tilbake til veljaren si røystegjeving på valdagen, sidan denne ligg i urna. Er veljaren si røystegjeving på valtinget derimot lagd i særskilt omslag, jf. valforskrifta § 31, skal valtingsrøystegjevinga forkastast utan å bli teken ut av omslaget, og førehandsrøystegjevinga godkjennast, med mindre ho ikkje oppfyller godkjenningsvilkåra i lova.

14.4.2.7 Komen inn innan valdagen kl. 20.00

I § 10-1 (1) bokstav g) er vilkåret for godkjenning at røystegjevinga må ha kome inn til valstyret innan kl. 20.00 på valdagen. At røystegjevinga må vere "komen inn" tyder at ho fysisk må vere komen valstyret i hende.

Dersom ei førehandsrøystegjeving blir forkasta, og veljaren av den grunn ikkje har fått gjeve "gyldig" røyst, kan valstyret gje veljaren melding om dette slik at vedkomande kan røyste på nytt. Valstyret er likevel ikkje pliktig til å setje i verk særlege tiltak i så måte. Kvant enkelt tilfelle må vurderast individuelt, der det kan leggjast vekt på om varsling medfører urimelege vanskar for valstyret.

14.5 Feilsende førehandsrøystegjevingar

Feilsende røystegjevingar skal, så langt det er mogleg, sendast vidare til rett valstyre. På den trykte omslagskonvolutten utanriks står det: "Til valstyret ikommune". Dersom valstyret får inn slik røystegjeving, men ikkje har vedkomande registrert i manntalet, bør ein undersøkje med sikte på kvar veljaren kan vere ført inn i manntalet.

Dersom røystegjevinga er feilsend, og omslagskonvolutten er opna av feil valstyre, er ikkje dette nødvendigvis grunnlag for å forkaste røystegjevinga, jf. § 10-1 (1) bokstav e).

Men valstyret som sender vidare førehandsrøystegjevinga, bør leggje ved ei forklaring om kva som er skjedd.

14.6 Fleire røystesetelkonvoluttar frå same veljar

Dersom ei røystegjeving inneheld fleire røystesetelkonvoluttar eller røystesetlar utan konvolutt, skal alle røystesetlane frå denne røystegjevinga leggjast ulesne ned i éin røystesetelkonvolutt. Prøving av røystegjevinga skjer etter vallova § 10-1 (1), og prøving av røystesetlar skjer etter § 10-3. Dersom valstyresmaktene kjem til å sjå kva veljaren har røysta, er dette ikkje grunnlag for å forkaste røystegjevinga eller røystesetlane.

14.7 Avkryssing i manntalet

Dersom alle vilkåra i § 10-1 (1) er oppfylte, skal røystegjevinga godkjennast og veljaren kryssast av i manntalet. Regelen i § 10-1 (2) slår fast det faktum at eit kryss i manntalet er det synlege prøvet for at valstyret har teke stilling til røystegjevinga og godkjent henne. Røystesetelkonvolutten skal no lagrast skild frå valkort/omslagskonvolutt. Valstyret avgjer sjølv om godkjende førehandsrøystegjevingar skal takast vare på i ei særskild urne eller på annan måte.

For at førehandsrøystegjevingane faktisk skal bli endelege, er det nødvendig at dei i størst mogleg utstrekning blir kryssa av i manntalet før valtinget opnar. Valstyret må ta dette med i vurderingane når dei planlegg gjennomføringa av valet.

14.8 Bruk av edb ved avkryssinga i manntalet

Valstyret avgjer sjølv om det vil bruke eit edb-system eller om avkryssinga i manntalet skal skje manuelt. Det er valstyret sitt eige ansvar å velje eit system som er tilfredsstillande, og å etablere rutinar som sikrar at avkryssinga av førehandsrøystegjevingar skjer i samsvar med prinsippa i vallova.

Departementet skal ikkje godkjenne edb-baserte system laga for avkryssing av førehandsrøystegjevingar.

15 PRØVING OG GODKJENNING AV VALTINGSRØYSTEGJEVINGAR

15.1 Innleiing

Om godkjeningsprosess for både førehands- og valtingsrøyster, sjå kapittel 15.1.

Vallova kapittel 9 har reglar om kva slags framgangsmåte som skal følgjast på valtinget slik at veljarane får høve til å røyste. Om desse reglane er følgde, er likevel ikkje avgjerande for om ei røystegjeving skal godkjennast eller ikkje. Reglane er gjevne for å sikre ei god gjennomføring av valet.

Ein må skilje mellom ordinære røystegjevingar og røystegjevingar som blir lagde i særskilt omslag. Begge typane røystegjeving skal prøvast etter regelen i vallova § 10-2 (1). Prøving av og godkjenning av ordinære røystegjevingar gjevne på valtinget skjer samstundes med at røysta blir gjeven. Dette er annleis enn for

førehandsrøystegjevingane, som blir godkjende i ettertid. Røystegjevingar gjevne på valtinget, men som er lagde i særskilt omslag, skal likevel også godkjennast i ettertid.

15.2 Prøving av valtingsrøystegjevingane

15.2.1 Innleiing

Prøving av og godkjenning av ordinære røystegjevingar gjevne på valtinget skjer samstundes med at røysta blir gjeven. Ordinære røystegjevingar blir godkjende **når** røystesetelen blir lagd ned i urna (eller veljaren får høve til å leggje røystesetelen i urna) **og** veljaren blir kryssa av i manntalet. Røystegjevingar i særskilt omslag blir godkjende i ettertid.

15.2.2 Vilkår for godkjenning av valtingsrøystegjevingar lagde i urna

Vilkåra for godkjenning av desse røystegjevingane går fram av vallova § 10-2 (1). Regelen seier positivt kva for vilkår som krevst for at ei røystegjeving på valtinget skal kunne godkjennast. Det inneber at dersom vilkåra ikkje er oppfylte, kan ikkje røystegjevinga godkjennast. Dersom alle vilkåra i § 10-2 (1) er oppfylte, skal røystegjevinga godkjennast og veljaren kryssast av i manntalet. Sjølve røystesetelen skal godkjennast etter § 10-3.

Veljar som er innførte i manntalet på røystestaden, og som tidlegare ikkje har fått godkjent ei røystegjeving, får lov til å leggje røystesetelen i urna.

Etter vallova § 10-2 (1) **bokstav a)** er det eit vilkår for godkjenning at veljaren må vere **innført i manntalet i kommunen**. I og med at røystegjevinga på valtinget i fleire kommunar går føre seg på fleire røystestader, har røystestyret på den enkelte røystestaden berre høve til å krysse av i manntalet for veljarar som er innførte i manntalet i denne røystekrinsen. Det vil seie at dersom veljaren ikkje er innført i denne røystekrinsen, men i ein annan krins i kommunen, må røysta gjevast som såkalla framand røystegjeving, og derfor leggjast i særskilt omslag. Valstyret kontrollerer så i ettertid om vilkåret er oppfylt for denne røystegjevinga. Veljarar som er innførte i manntalet, skal leggje røystegjevinga si i urna.

Etter vallova § 10-2 (1) bokstav b) er det eit vilkår at veljaren må ha fått **høve til å avgje røyst**. Vilkåret er oppfylt dersom vedkomande legg røystegjevinga si i urna, eller dersom røystegjevinga blir lagd i særskilt omslag. Vilkåret er også oppfylt dersom vedkomande til dømes blir kryssa av i manntalet, men vel å ikkje leggje ei røystegjeving i urna. Ein veljar som er avkryssa i manntalet, og som har forlate vallokalet utan å ha lagt ei røystegjeving i urna, kan såleis ikkje seinare få godkjent ei ny røystegjeving. Ønskjer vedkomande å røyste på nytt, må i tilfelle røystegjevinga leggjast i særskilt omslag med påteikning frå røystestyret.

Etter vallova § 10-2 (1) **bokstav c)** er det eit vilkår for godkjenning at veljaren **ikkje alt har levert godkjent røystegjeving**. Har veljaren det, må røystegjevinga i tilfelle leggjast i særskilt omslag. Valstyret vil da måtte forkaste røystegjevinga.

15.2.3 Vilkår for godkjenning av røystegjevingar i særskilt omslag

Når røyster blir gjevne på valdagen, kan desse forholda føre til at røystegjevinga må leggjast i særskilt omslag, jf. vallova § 9-5 (4) og valforskrifta § 31:

- veljaren er ikkje innført i manntalet på røystestaden (vedkomande kan vere manntalsført i ein annan krins, eller i ein annan kommune), eller
- veljaren er alt avkryssa i manntalet.

Desse røystegjevingane blir ikkje godkjende idet røysta blir gjeven, slik tilfellet er for ordinære røystegjevingar. Valstyret må i ettertid prøve om vilkåra for godkjenning etter § 10-2 (1) er til stades. Desse røystegjevingane er lagde i eit særskilt omslag som inneheld røystesetelkonvolutten til veljaren med røystesetel. Utanpå omslaget står namn, adresse og fødselsdato til veljaren. Sjølve røystesetelen skal godkjennast etter § 10-3.

Etter vallova § 10-2 (1) **bokstav a)** er det eit vilkår for godkjenning at veljaren må vere **innført i manntalet i kommunen**. Når det gjeld røyster gjevne i ein annan røystekrins i kommunen enn der veljaren står i manntalet ("framande røyster"), må ein undersøkje om veljaren også har stemt i sin eigen krins. Har veljaren også stemt i sin eigen krins, må røystegjevinga i omslag kastast utan at omslaget blir opna. Veljaren er då kryssa av i manntalet i denne røystekrinsen og har alt levert ei godkjend røystegjeving, jf. § 10-2 (1) bokstav c.

Etter vallova § 10-2 (1) **bokstav b)** er det eit vilkår at veljaren må ha fått **høve til å røyste**. Dette vilkåret er oppfylt i og med at røystegjevinga er lagd i særskilt omslag.

Etter vallova § 10-2 (1) **bokstav c)** er det eit vilkår at veljaren **ikkje alt har levert godkjend røystegjeving**. Har veljaren gjort det, forkastar ein valtingsrøystegjevinga utan at omslaget blir opna. Det same gjeld dersom veljaren alt har fått godkjent ei valtingsrøystegjeving i den krinsen der vedkomande er innført i manntalet, jf over.

Dersom veljaren har levert fleire framande røyster, er ikkje dette i seg sjølv grunnlag for å forkaste alle røystene. Ei røystegjeving etter forskrifta blir godkjend, dei andre må forkastast. Etter prinsippet om at ei røystegjeving skal vere endeleg, er det den røystegjevinga som først kjem valstyret i hende, som skal godkjennast, dersom ho oppfyller vilkåra i lova.

Dersom omslaget røystegjevingar er lagde i, ikkje er klistra att, er ikkje dette i seg sjølv grunnlag for å forkaste røystegjevinga.

16 PRØVING OG GODKJENNING AV RØYSTESETLAR

16.1 Innleiing

Eit viktig prinsipp bak regelverket for godkjenning av røystesetlar er at færrast moglege forhold bør føre til forkasting. Dette prinsippet bør derfor brukast retningsgjevande der det er tvil om ein røystesetel skal godkjennast eller ikkje.

Førehandsrøyster og valtingsrøyster må haldast frå kvarandre ved prøvinga. Det er ikkje eit krav at røystesetlar gjevne utanriks og innanriks blir haldne skilde frå kvarandre. Når det blir halde kommunestyre- og fylkestingsval, må røystesetlane til dei ulike vala haldast skilde frå kvarandre. Det same gjeld ved stortings- og sametingsval i dei kommunane som også skal telje opp røyster ved sametingsvalet.

16.2 Vilkår for godkjenning av røystesetlar

Vallova har i § 10-3 (1) regel som nemner vilkår for godkjenning av røystesetlar. Regelen gjeld både for røystesetlar gjevne på førehand og røystesetlar gjevne på valtinget. Vilkåra er kumulative, det vil seie at alle vilkåra må vere oppfylte for at røystesetelen kan godkjennast.

Røystesetelkonvoluttan som blir nytta ved førehandsrøystegjevinga og ved røystegjevingar i særskilt omslag, er ikkje gjenstand for prøving. Det er berre røystesetelen som skal prøvast.

Etter vallova § 10-3 (1) **bokstav a)** er det eit vilkår for godkjenning at røystesetelen har **offentleg stempel dersom han er levert på valtinget**. Kravet om stempel gjeld ikkje for røystesetlar innkomne på førehand. Stempelet kjem i staden for røystesetelkonvoluttan som blei brukt tidlegare og sikrar at kvar veljar berre får godkjent éi røyst.

Ved valet i 2003 fekk departementet førespurnad om korleis valstyret skulle stille seg til røystesetlar som var lagde i særskilt omslag på valdagen, og som røystestyret hadde gløymt å stemple. Departementet gjekk ut frå at valstyresmaktene hadde høve til å stemple røystesetelen i ettertid og på den måten rette feilen slik at røystesetelen likevel kunne godkjennast. Veljaren kan ikkje lastast for noko i denne situasjonen. Feilen skuldast eine og aleine valfunksjonæren. Ei oppretting av feilen ville ikkje føre med seg nokon risiko for at røystesetlar skulle bli godkjende med urette, eller at veljaren skulle få godkjent meir enn éi røyst.

Dersom fleire røystesetlar har klistra seg saman, er det berre den yttarste som blir utstyrt med eit stempel, og det er berre den som oppfyller kravet til godkjenning. Røystestyret bør sjå til at fleire røystesetlar ikkje er klistra saman, men må ikkje opne røystegjevinga før ho blir lagd i urna for å undersøkje om veljaren leverer fleire setlar.

Ved valet i 2003 oppstod eit litt spesielt problem som følgje av omlegginga til eit system utan røystesetelkonvolutt. Enkelte veljarar brukte ein blank røystesetel som omslag om røystesetelen, truleg fordi ingen skulle sjå kva dei røysta. Resultat vart at den ytste, blanke røystesetelen vart stempla, medan den eigentlege røystesetelen vart forkasta fordi han mangla stempel. Det er viktig at valfunksjonærane er merksame på denne problemstillinga og gjer det dei kan for å hindre feil.

Ved kommunestyre- og fylkestingsval skal veljaren levere ein røystesetel til kvart val. Begge setlane må stemplast.

Dersom ein røystesetel manglar offentleg stempel, skal han forkastast. Sjå likevel det som er sagt om dette ovanfor om røystesetlar i særskilt omslag.

Etter vallova § 10-3 (1) **bokstav b)** er det eit vilkår at det går fram **kva for eit val** røystesetelen gjeld. Krav til røystesetlar med kandidatnamn går fram av valforskrifta § 19. Det er likevel ikkje vilkår for godkjenning at røystesetelen har ei utforming som nemnt i denne regelen. Også andre røystesetlar enn dei valstyresmaktene har trykt opp, kan nyttast. Vilkåra for godkjenning går berre fram av § 10-3.

Normalt vil det gå fram av overskrifta på røystesetelen eller av fargen kva for eit val han gjeld. Ved stortingsval vil ein standard røystesetel vere av kvitt papir og ha overskrifta Stortingsvalet 20XX. Ved lokalval vil ein røystesetel til kommunestyrevalet vere kvit med overskrifta "Kommunestyrevalet 20XX" eller liknande, medan den for fylkestingsvalet er blå og har overskrifta "Fylkestingsvalet 20XX" eller liknande.

Vilkåra i lova er at det "går fram" kva val setelen gjeld. Dette vil seie at det ikkje nødvendigvis treng å stå på sjølve røystesetelen kva for eit val han gjeld. Det er nok at det går fram av sjølve røystegjevinga slik ho utført.

Dersom det i ein røystesetelkonvolutt ligg to røystesetlar og berre éin av dei har valnemning, til dømes "Kommunestyrevalet 20XX", kan ein såleis gå ut frå at den andre er til fylkestingsvalet. Dette gjeld sjølv om begge røystesetlane er kvite. Meininga hos veljaren i slike tilfelle går fram av heile røystegjevinga.

Dersom røystesetelen har ein annan farge enn tilrådd for aktuelle val etter valforskrifta § 19, men har valnemning, er dette nok til at ein må sjå vilkåret som oppfylt. Det same gjeld dersom fargen er etter forskrifta, men setelen manglar valnemning. Men manglar både valnemning og fargen er "feil", er det berre teksten/kadidatnamna som kan vise kva for eit val setelen gjeld.

Dersom veljaren til dømes på ein blå setel har stroke over valnemninga og skrive "Kommunestyrevalet", kan setel berre godkjennast dersom han ligg i ein røystesetelkonvolutt, det vil seie dersom han er levert på førehand eller lagd i særskilt omslag på valtinget. Er ein slik røystesetel lagd i ei urne på valtinget, kan rettinga ikkje godkjennast. Det har samband med at ein veljar i tilfelle kan kome til å få godkjent to setlar til same val. Dette er i strid med prinsippet i vallova om at ein veljar berre kan få godkjent éi røyst til kvart val. Dersom kommunen nyttar ei urne til kvart av vala, er det berre røystesetlar til respektive val som kan godkjennast. Det vil seie at dersom setelen ligg i ei urne tiltenkt kommunestyrevalet, må han forkastast. Ligg han i ei urne for fylkestingsvalet, blir setelen godkjend som ei røyst til fylkestingsvalet.

Etter vallova § 10-3 (1) **bokstav c)** er det eit vilkår for godkjenning at det går fram av røystesetelen **kva for eit parti eller kva gruppe** veljaren har røysta på. Krav til røystesetlar med kandidatnamn går fram av valforskrifta § 19. Det er likevel ikkje vilkår for godkjenning at røystesetelen har ei utforming som nemnt i denne regelen. Vilkåra for godkjenning går berre fram av § 10-3.

Også her er vilkåra i lova at det "går fram" kva for eit parti eller kva gruppe veljaren har røysta på. Dette inneber at røystesetelen ikkje nødvendigvis må vere einslydande med den offisielle. Er det mogleg for valstyret å fastslå kva veljaren har meint å røyste på, er dette nok til at vilkåret er oppfylt. Og motsett, er det ikkje mogleg, er vilkåret ikkje oppfylt.

Normalt nyttar ein offisielt trykte røystesetlar, og da står namnet på eit parti eller ei gruppe på setelen, og vilkåret for godkjenning er oppfylt. Vanlege forkortingar er også greitt, til dømes allment brukte partinemningar som ein stor "A", ein stor "H", "SP" og liknande. Uregistrerte grupper er likestilte med dei registrerte partia når det gjeld krav om namn på røystesetlane. Røystesetlar som lyder på til dømes "Frie Veljarar", "Uavhengige Veljarar" eller liknande utan å ha med kandidatnamn, oppfyller dermed også vilkåret. I begge tilfelle godkjenner ein røystesetelen. Alle røystesetlar reknar ein med inneheld dei kandidatnamna som står på gruppa si offisielle valliste. Sjå § 10-3 som slår fast at ein røystesetel blir rekna for å vere einslydande med den offisielle vallista.

Det er ikkje eit vilkår for godkjenning at røystesetelen har ei overskrift. Dersom ein røystesetel inneheld alle kandidatnamna frå ei bestemt valliste, vil det vere mogleg å fastslå kva veljaren har røysta på, og vilkåra i lova er oppfylte. Er det såleis oppført namn på ein eller fleire kandidatar som stiller til val på ei og same lista i krinsen, må røysta reknast som gjeven til det aktuelle partiet eller gruppa. Men er det ført opp namn på kandidatar som står på ulike lister, vil det vere umogleg å vite kva for eit parti eller kva for ei gruppe veljaren har meint å røyste på.

Har veljaren prøvd å skrive ei listeoverskrift, må det vere akseptabelt å tolke meininga til veljaren, i retning av språkleg likskap. Står det til dømes Arbeidspartiet, er det naturleg å tru at veljaren meiner Arbeidarpartiet. Meir tvilsamt er "Arbeidslista" eller liknande.

Ei tolking i retning av politisk likskap kan ikkje akseptast. Kva som skal reknast som politisk likt, er ikkje innlysande. Det vil i realiteten ikkje vere mogleg å tolke meininga hos veljaren. Ein røystesetel med påskrifta "Dei konservative" kan såleis ikkje gjevast til Høgre.

I nokre tilfelle har veljaren gjort endringar på røystesetelen som kan verke inn på om vilkåret i bokstav c) kan reknast som oppfylt. Det må skiljast mellom lovlege endringar (t.d. å stryke over og skrive ny listeoverskrift) og ugyldige endringar (t.d. eit X over setelen). I sistnemnde tilfelle må ein sjå bort frå endringa, og røysta går uretta til vedkomande liste, det vil seie at røystesetelen blir godkjend slik han ser ut utan dei ugyldige endringane.

Har to eller fleire registrerte parti stilt fellesliste, skal røystesetlar som lyder på eitt av desse partinamna eller på det fulle namnet på felleslista, reknast felleslista til gode, jf. valforskrifta 38. Det same gjeld dersom eit eller fleire registrerte parti har stilt fellesliste saman med ei gruppe som ikkje representerer noko registrert parti.

Dersom det i ein røystesetelkonvolutt ligg fleire røystesetlar og alle er frå same vallista, vil det vere mogleg å fastslå kva veljaren har røysta på. Ein av setlane blir godkjend. Sjølv om røystesetlane skil seg noko ut frå kvarandre etter utsjånad, til dømes at ein er trykt og ein er handskriven, har ikkje dette noko å seie. Dersom røystesetlane lyder på forskjellige vallister, må ein forkaste alle.

Etter vallova § 10-3 (1) **bokstav d)** er det vidare eit vilkår at det **partiet eller den gruppa** veljaren har røysta på, **stiller liste i krinsen**. Dette er ein logisk regel, det er ikkje mogleg å godkjenne ein røystesetel som gjeld ei liste som ikkje stiller i den krinsen der veljaren er manntalsført.

Bruk av røystesetel laga for ein annan krins enn den veljaren er manntalsført i, skal godkjennast når partiet også stiller liste i den krinsen veljaren er manntalsført i. Merk likevel at røystesetlar laga for ein annan krins berre kan godkjennast dersom det gjeld eit registrert politisk parti. Det har ikkje noko å seie om setelen er retta, eller om han er handskriven eller trykt. Ein slik røystesetel reknar ein med inneheld kandidatnamn i samsvar med den offisielle vallista i veljaren sin krins, jf. § 10-3 (2). Dersom veljaren har nytta ein trykt setel som ikkje er einslydande med den offisielle og retta på den, ser ein berre bort frå rettingane, jf. § 10-3 (3).

Dei vilkåra som er gjennomgått framanfor, er vilkåra i lova for godkjenning av røystegjevingar.

For ordens skuld understrekar vi at desse forholda **ikkje** lenger fører til forkasting:

- veljaren har gjeve uttrykk for ei meining om personar, organisasjonar eller samfunnsspørsmål,
- veljar har signert,
- veljar har retta med skrivemaskin eller på annan mekanisk måte
- det ligg noko anna enn ein eller fleire røystesetlar i røystesetelkonvolutt, sjølv om det klart går fram at det er lagt der med vilje, eller
- veljaren sin identitet på annan måte kjem fram eller blir avslørt.

Dei nemnde forholda er altså ikkje lenger forkastingsgrunnar.

16.3 Registrering av blanke røyster

Desse blir rekna som blank røyst:

1. avkryssingsrøystesetel utan påteikning for valt parti eller gruppe og
2. ordinær blank røystesetel, det vil seie røystesetel utan tekst (slik han må ha dersom veljaren ønskjer å røyste på eit parti eller ei liste).

Slike røystesetlar må forkastast, sidan det ikkje er mogleg å fastslå kva veljaren har røysta på. Blanke røystesetlar kan naturleg nok ikkje reknast med i valoppgjeret sidan røystene ikkje kan få tildelt mandatplassar. Det er likevel av interesse og verdi kor mange veljarar som røystar blankt. Av denne grunnen må talet på slike røyster protokollførast.

Røystesetlar som blir forkasta fordi dei ikkje oppfyller krava i lova til godkjenning, skal ikkje reknast som blanke røyster. Eit døme kan vere at det er tvil om kva for eit listealternativ røystesetelen gjeld. Ein tom konvolutt, eller røystesetelkonvolutt med røystesetel berre til eitt val (ved lokalval), blir ikkje rekna som ei blank røyst (til det andre valet). I desse tilfella kan ein ikkje seie at veljaren har gjort ei ”aktiv” handling i retning av å levere blank røyst.

16.4 Røystesetlar som ikkje er einslydande med dei offisielle

Ut frå § 10-3 (2) skal ein **røystesetel bli rekna for å vere einslydande** med den offisielle vallista, det vil seie at han blir rekna for å innehalde alle dei kandidatnamna som den godkjende lista inneheld.

Lova er ikkje til hinder for at ein bruker andre enn dei opptrykte røystesetlane, til dømes eit blankt stykke papir ein sjølv har skrive på, ei utskrift av røystesetelen frå PC eller Internett, eller ferdig opptrykte setlar frå andre enn valstyresmaktene. At alle røystesetlar skal bli rekna for å ha det same innhaldet som den offisielle vallista gjer det mogleg å unngå veljaraksjonar med førehandstrykte manipulerte røystesetlar der til dømes eitt namn er utelate. Ein unngår også problem med trykkfeil. Valstyret treng såleis ikkje å gå gjennom alle setlane for å sjå om dei er einslydande med dei offisielle vallistene. ”Einslydande med ei offisiell valliste” tyder einslydande med ei offisiell valliste i det fylket eller den kommunen der veljaren har røysterett.

Vallova § 10-3 (3) slår likevel fast at dersom veljaren har gjort rettingar på trykte røystesetlar som ikkje er likelydande med dei offisielle listene, skal ein **sjå bort frå desse rettingane**. Dette gjeld ikkje handskrivne røystesetlar.

Det er berre dersom veljaren har hatt ei fullstendig valliste med namn at ein kan vere sikker på at veljaren har hatt høve til å gjere dei same endringane som vedkomande kunne gjort på ei offisiell valliste. I teorien kan det jo tenkjast at det sirkulerer røystesetlar der enkelte kandidatnamn er tekne ut eller retta på annan måte. Det vil i så fall ikkje vere mogleg for veljaren å gje personstemme til denne kandidaten, sjølv om vedkomande hadde ønskt det. Dette har den konsekvensen at valstyret må gå gjennom alle setlar som er retta, og skilje ut dei som ikkje er identiske med offisielle vallister.

16.5 Innverknad som rettingar har på røystesetlar

Gyldige rettingar på offisielle røystesetlar skal telje med i valoppgjeret. Har veljaren retta på ein røystesetel som ikkje er einslydande med den offisielle vallista, ser ein bort frå rettingane. Har veljaren retta røystesetelen på annan måte enn tillate, skal ein også sjå bort frå rettingane. Røystesetelen skal likevel godkjennast dersom vilkåra i lova § 10-3 er oppfylte.

Ved stortingsval kan veljarane endre rekkjefølgja på kandidatane og stryke namn. Veljarane markerer for rekkjefølgja ved å setje tal for ønskt nummer i rekkjefølgja ved kandidatnamnet, jf. vallova § 7-2. Etter valforskrifta § 19 nr. 9 skal det trykkjast ein

særskild kolonne med ruter til venstre for kandidatnamna for denne bruken. Stryking må skje ved å gå fram som vist på røystesetelen, jf. vallova § 7-2. Ut frå valforskrifta § 19 nr. 9 må stryking skje ved å setje eit merke i ruta til høgre for namnet.

På offisielle røystesetlar til kommune- og fylkestingsval er det sett av felt for markering av personrøyst og felt for oppføring av slengjarar (berre ved kommunestyreval). Røystesetelen eller endringane er fullt gyldige jamvel om veljaren har markert personrøyst eller ført opp slengjar på annan måte enn slik det er tilvist, så lenge markeringa/oppføringa er i tråd med rettemåten slik han er gjort greie for i vallova § 7-2.

Dersom veljaren har levert fleire røystesetlar til same parti ved same val (berre aktuelt for røystesetlar i røystesetelkonvolutt), og nokre av dei er retta, gjeld desse reglane, jf. valforskrifta § 39:

Når berre éin av røystesetlane er retta, blir denne setelen godkjend. Når fleire røystesetlar er retta likt, blir ein av dei godkjend. I begge tilfella tek ein omsyn til rettingane ved oppgjeret. Dersom fleire røystesetlar er retta ulikt, blir ein av setlane godkjend, medan ein ser bort frå rettingane.

17 OPPTELJING AV RØYSESETLAR

17.1 Prinsipp for oppteljing

Vallova § 10-4 har prinsipp for oppteljing av røystesetlar. Regelen gjeld både for røyster gjevne på førehand og for røyster gjevne på valtinget.

Ansvar for oppteljinga ligg hos valstyret, jf. § 10-4 (1). Det avgjer sjølv korleis oppteljinga skal skje, til dømes om ein skal gå til førebels oppteljing av valtingsrøyster ute på røystestadene, om røystene skal flyttast til annan røystestad for oppteljing, eller om all oppteljing skal skje sentralt hos valstyret. Førebels oppteljing av førehandsrøystene skjer normalt hos valstyret.

Valstyret kan likeins avgjere at all oppteljing skal skje i annan kommune eller hos fylkesvalstyret. Slik oppteljing kan vere aktuell ut frå ønsket om eit raskare oppteljingsresultat ved hjelp av maskinelt utstyr. Dersom kommunen vel å utføre oppteljinga i annan kommune eller hos fylkesvalstyret, vil dette likevel ikkje seie at ansvaret for oppteljinga er overlate til eit anna valstyre eller fylkesvalstyret. Valstyret frå kommunen oppteljinga gjeld, må vere til stades ved oppteljinga, jf. valforskrifta § 40. Valstyresmaktene må sjå til at røystesetlar frå fleire kommunar ikkje på nokon måte blir blanda saman. Oppteljinga skal skje separat, i nærvær av valstyret og under tilsyn frå dei.

Oppteljing av røystesetlar i ein annan kommune eller hos fylkesvalstyret er aktuelt både ved førebels og endeleg oppteljing. Avgjerd om kvar og korleis oppteljinga skal skje, blir teken av valstyret. Førebels oppteljing av røyster i ein annan kommune eller hos fylkesvalstyret må likevel ikkje føre til forseinka oppteljing i kommunen.

Det er valstyret sitt ansvar å sjå til at føresetnadene for slik oppteljing er oppfylte.

Dersom valstyret overlèt førebels oppteljing av valtingsrøyster til røystestaden, er det eit vilkår at manntalet i krinsen inneheld minst 100 namn, jf. vallova § 10-4 (2). Er det færre enn 100 namn i manntalet, må førebels oppteljing skje anten hos valstyret eller på ein annan røystestad.

Ved kommunestyreval og fylkestingsval skal røystesetlar teljast opp kvar for seg, jf. vallova § 10-4 (3). Oppteljinga kan skje samstundes, med mindre dette skaper forseinka valoppgjer til fylkestingsvalet.

Vallova § 10-4 (4) slår fast prinsippet om at førehandsrøyster og valtingsrøyster skal teljast opp kvar for seg.

Alle røystesetlar skal teljast opp to gonger, jf. vallova § 10-4 (5). Kommunane skal såleis gjennomføre førebels oppteljing av både førehandsrøyster og valtingsrøyster, men oppteljinga skjer på ulikt tidspunkt.

Ved kommunestyreval og fylkestingsval er det viktig at andre oppteljingsrunden til kommunestyrevalet ikkje seinkar sending av materiell til fylkesvalstyret. Kravet til eit korrekt oppteljingsresultat må likevel gå føre omsynet til raskast mogleg vidaresending av materiell.

Optisk lesing av røystesetlar har ikkje noko å seie når det gjeld kravet om oppteljing i to omgangar. Også ved bruk av slike hjelpemiddel kan det oppstå feil slik at to oppteljingsrundar må til.

Reglar for førebels oppteljing finn ein i vallova § 10-5, og reglar for endeleg oppteljing finn ein i § 10-6.

17.2 Oppteljing ved hjelp av edb

Dei kommunane som ønskjer det, kan bruke elektroniske system ved oppteljing og registrering av røystene, eller ved valoppgjeret. Slike system skal ikkje godkjennast av departementet. Valstyret har sjølv ansvar for at systemet gjennomfører korrekt registrering, oppteljing og valoppgjer i samsvar med reglane i vallova.

17.3 Førebels oppteljing

17.3.1 Når skal den førebelse oppteljinga starte opp?

17.3.1.1 Førehandsrøyster

Førebels oppteljing av førehandsrøyster som er mottekne, godkjende og kryssa av for i manntalet **før** valdagen, skal starte seinast fire timar før alle vallokala i kommunen er stengde på valdagen måndag. Føresetnaden er likevel at ein kan gjere dette utan å ”stride mot prinsippet om hemmelege val”, jf. vallova § 10-5 (1). Det vil seie at dersom kommunen tek imot få førehandsrøyster, kan ein ikkje starte førebels oppteljing av desse før røystegjevinga er avslutta valdagen. I staden må røystegjevingane leggjast til

sides og blandast med eventuelt seint innkomne førehandsrøystegjevingar. Oppteljinga startar da så snart alle førehandsrøystegjevingane er godkjende.

Dersom kommunen får inn mange nok røyster til at førebels oppteljing kan gjennomførast, må valstyret sjå til at eit visst tal røystegjevingar blir lagde til sides for å bli blanda med seint innkomne røystegjevingar, jf. valforskrifta § 37. Dersom førebels oppteljing av førehandsrøyster skjer krinsvis, må det leggjast til sides eit visst tal per krins.

Røystegjevingar som blir lagde til sides, skal ikkje takast med i førebels oppteljing som blir gjennomført før valtinget er stengt valdagen. Kor mange som blir lagde til sides, avgjer valstyret sjølv, men det må vere stort nok til å sikre at dei førehandsrøystegjevingane som valstyret får inn etter at oppteljinga har starta opp, blir verande anonyme ved oppteljinga. Desse røystene kan først teljast opp etter kl. 20.00 valdagen, og dei blir bokførte særskilt i møteboka.

Valstyret kan sjølv avgjere når det vil starte teljinga før tidspunktet som er nemnt i lova. Førebels oppteljing kan likevel ikkje ta til før valdagen måndag.

Det er ikkje høve til å "offentleggjere" resultat frå den førebelse oppteljinga før klokka 20.00 valdagen måndag, jf. vallova § 9-9. Å gje opplysningar om resultatet til media eller til forskarar er ikkje det same som offentleggjering. Dersom valstyret gjev slike opplysningar om resultatet før klokka 20.00, må det også gjere merksam på sperrefristen. Den som tek imot informasjon om resultat frå røystegjevinga før fristen har gått ut, har eit eige sjølvstendig ansvar for å sjå til at informasjonen ikkje blir offentleggjord før kl. 20.00.

17.3.1.2 Valtingsrøyster

Valstyret avgjer kvar oppteljinga skal skje, jf. § 10-4. Førebels oppteljing av valtingsrøystene skal starte så snart som mogleg etter at røystegjevinga på valtinget er avslutta, jf. vallova § 10-5 (2). "Valtinget" i denne samanhengen vil seie den enkelte røystestaden. Førebels oppteljing på ein røystestad av røyster mottekne på denne staden kan derfor starte sjølv om røystegjevinga på dei andre røystestadene i kommunen enno ikkje er ferdig. Ver merksam på regelen i § 9-9 som set forbod mot offentleggjering av valresultat før valdagen kl. 20.00.

Dersom det er avgjort at det skal gjennomførast felles oppteljing for fleire røystestader samla, kan oppteljinga starte før alle røystegjevingane frå desse stadene er komne inn til oppteljingsstaden, såframt kravet til hemmelegald er sikra, jf. vallova § 10-4 (2). Det vil seie at ein ikkje kan starte særskild oppteljing for ein del, dersom manntalet ikkje minst inneheld 100 namn. Det same gjeld dersom heile eller delar av den førebelse oppteljinga skjer hos valstyret.

17.3.2 Framgangsmåten ved den førebelse oppteljinga

Førehandsrøyster og valtingsrøyster må haldast heilt fråskilde ved oppteljinga, jf. vallova § 10-4 (4).

Røyster det er tvil om kan godkjennast, såkalla ”tvilsame røyster”, skal haldast utanfor den førebelse oppteljinga. Dette gjeld både for førehands- og valtingsrøystene. Tvilsame røyster er røystesetlar som ikkje utan vidare kan godkjennast. Slike røyster skal alltid vurderast av valstyret sjølv. Det er berre røystesetlar som kan karakteriserast som tvilsame, ikkje røystegjevingar. Ei røystegjeving i seg sjølv er alltid godkjend før førebels oppteljing startar og det er aktuelt å sortere ut tvilsame.

Dersom førebels oppteljing av valtingsrøyster for heile kommunen skjer hos valstyret, bør valtingsrøyster gjevne i annan krins enn der vedkomande var manntalsført (framande røyster), prøvast og blandast saman med dei andre valtingsrøystene, dersom det kan gjerast utan at oppteljinga blir særleg seinka, jf. vallova § 10-5 (3).

Røystesetlane skal sorterast etter overskrifta. Deretter tel ein røystesetlane i kvar gruppe, jf. vallova § 10-5 (5). Det er ved den førebelse oppteljinga ikkje eit krav etter lova at kvar valliste blir sortert i grupper for uretta og retta lister. Men det er ikkje til hinder for at dette blir gjort, dersom valstyret meiner det er formålstenleg.

På dei røystestadene der det blir halde førebels oppteljing, må røystestyret formidle resultatet av den førebelse oppteljinga til valstyret straks det ligg føre.

17.4 Endeleg oppteljing

17.4.1 Når skal endeleg oppteljing starte?

Endeleg oppteljing skal starte med ein gong etter at førebels oppteljing er avslutta og alle røyster leverte på valtinget er komne inn til valstyret, jf. vallova § 10-6 (1). Regelen gjeld både førehandsrøyster og valtingsrøyster. Dersom førebels oppteljing av valtingsrøystene for heile eller delar av kommunen har skjedd på røystestadene, må alle røystene frå røystestadene ha kome inn til valstyret før oppteljinga kan starte. Dette er annleis enn ved førebels oppteljing. Endeleg oppteljing er kontrollteljing for alle godkjende røystesetlar samla for heile kommunen. Endeleg oppteljing kan ikkje skje ute på den enkelte røystestaden, men skal gjerast under *tilsyn* av valstyret. Oppteljinga må ikkje nødvendigvis utførast av valstyret i kommunen eller av valstyret sjølv.

17.4.2 Framgangsmåten ved endeleg oppteljing

Førehandsrøyster og røyster leverte på valtinget tel ein opp kvar for seg, jf. vallova § 10-4 (4). Endeleg oppteljing skal skje på den måten valstyret avgjer, av dei personane valstyret peiker ut, og under tilsyn av valstyret.

Ved den endelege oppteljinga skal alle røystesetlane teljast på nytt, jf. vallova § 10-6 (2). Valstyret skal dessutan ta stilling til om røystesetlar som blei lagde til sides som tvilsame ved den førebelse oppteljinga, og dessutan røystegjevingar som blei lagde i særskilt omslag på valtinget, skal godkjennast. Dei røystesetlane som blir godkjende her, skal etter første gongs oppteljing blandast saman med dei andre setlane før andre gongs oppteljing.

Ved endeleg oppteljing må røystesetlar sorterast i retta og uretta setlar. Valstyret skal telje kor mange gyldige røystesetlar som kjem kvar enkelt valliste til gode, og på den måten finne røystetalet for kvar valliste. Ved kommunestyrevalet skal valstyret også registrere rettingar veljarane har gjort på røystesetlar, jf. § 10-6 (3). Dersom ei retting er ugyldig, ser ein bort frå rettinga, jf. vallova § 7-2 (4). Sjølve røystesetelen skal likevel godkjennast dersom vilkåra i § 10-3 er oppfylte.

Ved stortingsval og ved fylkestingsval skal rettingar gjorde av veljarane registrerast av fylkesvalstyret, jf. vallova § 10-6 (4).

Når oppteljinga av røystesetlane er ferdig, skal valstyret føre inn opplysningane i møteboka jf. vallova § 10-7 og valforskrifta § 41.

17.5 Oversending av valmaterieil til fylkesvalstyret ved stortingsval og ved fylkestingsval

Vallova § 10-8 (1) seier at valstyret så snart endeleg oppteljing er ferdig, skal sende alt valmateriellet som har med stortingsvalet eller fylkestingsvalet å gjere, til fylkesvalstyret. Eventuelle klager skal sendast til departementet.

Valstyret skal sende dette valmateriellet til fylkesvalstyret:

- alle godkjende førehandsrøystesetlar, retta og uretta for seg (bokstav a)
- alle godkjende valtingsrøystesetlar, retta og uretta for seg (bokstav a)
- alle forkasta førehandsrøystesetlar (bokstav b)
- alle forkasta valtingsrøystesetlar (bokstav b)
- alle forkasta røystegjevingar (bokstav b)
- alle valkort som er komne inn med førehandsrøystene (bokstav c)
- alle omslagskonvoluttar for førehandsrøystegjevingar utanriks og på Svalbard og Jan Mayen (bokstav d)
- stadfesta avskrift av det som er innført i møteboka frå valstyret som har med valet å gjere (bokstav e)
- kopi av innkomne klager (bokstav f).

For Oslo kommune fastset § 10-8 (2) særskilt at det aktuelle materiellet skal sendast Fylkesmannen så snart valoppgjeret ved stortingsvalet er avslutta.

Valmateriellet skal pakkast i god orden i forseglta emballasje, jf. vallova § 10-8 (3). Ein bør leggje dei ulike røystesetelkategoriane i eigne konvoluttar med påskrift om innhaldet. Emballasjen skal forseglast. Det er ikkje forsvarleg eller i samsvar med formålsformuleringane i lova å nytte berre innpakkingspapir, plastposar eller liknande for transport av valmaterieil. Det er valstyret som har ansvar for å sjå til at transporten skjer i samsvar med krava fastsette i lov og forskrift.

Det er viktig at valmateriellet blir sendt **omgåande**, på raskaste sikre måte, slik at valoppgjeret ikkje blir seinka unødig. Valstyra bør nytte praktiske ordningar baserte på lokale forhold for å få materiellet raskast mogleg fram til fylkesvalstyret. Der det er praktisk mogleg, bør valstyret organisere direkte transport til fylkesvalstyret.

18 VALOPPGJERET VED STORTINGSVAL

18.1 Valdistrikt ved stortingsval. Talet på stortingsrepresentantar

Grunnlova § 57 og vallova §§ 11-1 og 11-2 inneheld reglar om valdistrikt og talet på stortingsrepresentantar. Landet er delt inn i 19 valdistrikt. Kwart fylke utgjer eit valdistrikt. Det skal veljast 169 stortingsrepresentantar. Av desse blir 150 valde som distriktsrepresentantar og 19 som utjamningsrepresentantar.

18.2 Fordeling av mandata på valdistrikta ved stortingsval

Vallova § 11-3 har reglar om fordelinga av mandata på fylka.

Alle stortingsmandata skal fordelast på valdistrikta kvart åttande år. Fordelinga skal gjerast av departementet.

Fordelinga går føre seg på denne måten:

Ein finn først eit fordelingstal for kvart valdistrikt. Dette gjer ein ved bruk av denne formelen:

$$\begin{array}{l} \text{Talet på innbyggjarar i valdistriktet ved nest siste årsskifte før det aktuelle} \\ \text{stortingsvalet} \\ + \quad \text{Talet på kvadratkilometer i valdistriktet} \times 1,8 \\ = \quad \text{Fordelingstalet} \end{array}$$

Fordelingstalet for dei enkelte valdistrikta blir dividerte med 1 – 3 – 5 – 7 osv. (St. Lagües "reine" metode). Kvotientane blir nummererte fortløpande, og representantplassane blir fordelte fortløpande på valdistrikta på grunnlag av storleiken på kvotientane. Representantplass nr. 1 går til det fylket som har den største kvotienten, representantplass nr. 2 går til fylket med nest størst kvotient og så vidare inntil alle representantplassane er fordelte. Dersom to eller fleire har same kvotient, tilfello representantplassen det fylket som har det største fordelingstalet. Har dei same fordelingstal, blir det avgjort ved loddtrekking kva for eit valdistrikt som får tildelt den siste representantplassen.

18.3 Fordeling av distriktsmandata mellom vallistene. Kandidatkåringa

Vallova § 11-4 slår fast korleis ein fordeler distriktsmandata mellom vallistene.

Alle mandata valdistriktet skal ha, skal, med unntak av eitt, fordelast av fylkesvalstyret som distriktsmandat. Det siste mandatet er utjamningsmandat og blir fordelt av riksvallstyret.

Fordelinga av distriktsmandata skjer på grunnlag av St. Lagües modifiserte metode. Fylkesvalstyret skal summere røystetala for alle vallistene frå alle kommunane i fylket. Røystetalet for kvar liste blir dividert med 1,4 – 3 – 5 – 7 osv. Røystetala skal dividerast så mange gonger som det er nødvendig for å finne talet på mandat som lista skal ha.

Det første mandatet går til den lista som har den største kvotienten. Det andre mandatet går til den lista som har den nest høgste kvotienten og så vidare inntil alle distriktsmandata er fordelte. Dersom fleire lister har same kvotienten, går mandatet til den lista som har det største røystetalet. Har dei same røystetal, blir det avgjort ved loddtrekking kva for ei liste som skal få mandatet.

Når det er avgjort kor mange distriktsmandat ei valliste skal ha, blir mandata fordelte til kandidatane på listene, jf. lova § 11-5. Kandidatkåringa skjer på denne måten:

Først tel ein dei namna som er oppførte som nr. 1 på røysetlane. (På uretta røysetlar er det den øvste kandidaten som er nr. 1. Veljarane kan endre på røysetlane og nummerere om på rekkjefølgja.) Den kandidaten som har flest oppføringar, blir vald. Dersom lista skal ha meir enn eitt mandat, tel ein deretter opp dei namna som står som nr. 2 på røysetlane. Den kandidaten som har flest oppføringar når ein legg saman dei to oppteljingane, blir vald. (Her ser ein bort frå den som er vald som nr. 1). Oppteljingane skal halde fram på same måten inntil alle representantplassane lista skal ha, er fordelte. Dersom fleire kandidatar får same resultat, er den opphavlege plassen på lista avgjerande. Kandidatar som ikkje er valbare, blir det ikkje teke omsyn til.

Vallova § 7-2 første ledd slår fast at veljaren ved stortingsval kan endre rekkjefølgja kandidatane er førte opp i på røysetelen. Dette kan ein gjere ved å setje (nytt) nummer ved kandidatnamnet eller stryke kandidatnamn. Reglane om valoppgjer inneber at endringane frå veljarane på røysetlane berre kan få innverknad dersom meir enn 50 % av dei som har røysta på lista, har gjort endringar ved same kandidaten.

Kvar liste skal så langt det er mogleg, få tildelt så mange vararepresentantar som tilsvarer talet på representantar + 3. Vararepresentantane blir kåra på same måten som representantane.

18.4 Korleis riksstyret fordeler utjamningsmandata

Reglane om fordeling av utjamningsmandata finst i Grunnlova § 59 og vallova § 11-6. Riksstyret skal ta seg av valoppgjer og fordele utjamningsmandata. Riksstyret legg utskrifter av oppgjer frå fylkesvalstyra til grunn for sitt oppgjer.

Først må ein finne ut kva for parti som skal få tildelt utjamningsmandat. Berre registrerte parti som har fått ein oppslutnad ved valet på minst 4 % av røystene på landsbasis, er med i konkurransen om utjamningsmandata. Parti med lågare oppslutnad og lokale lister blir haldne utanfor. Men dei får ha eventuelle distriktsmandat dei har vunne ved dei fylkesvise oppgjera.

Riksstyret skal først gjennomføre ei fordeling av alle mandat på landsbasis som om landet var eitt valdistrikt. Dersom parti/grupper som ikkje har rett til utjamningsmandat, har oppnådd distriktsmandat, blir desse dregne frå 169 før riksstyret si fordeling kjem inn.

Det samla røystetalet for partia frå alle valdistrikt blir dividert med 1,4 – 3 – 5 – 7 – osv., og alle representantplassane blir fordelte på same måten som ved oppgjera til fylkesvalstyra. Viser det seg at eit parti har fått fleire distriktsmandat enn det som følgjer av utrekningane til riksstyret, må ein gjennomføre eit nytt oppgjær der desse mandata blir trekte frå. Kvart parti skal få tildelt så mange utjammingsmandat som svarer til differansen mellom det mandattalet det skulle hatt ved eit landsomfattande oppgjær og talet på distriktsmandat det har oppnådd.

Neste fase er å avgjere i kva for fylke partia skal få utjammingsmandata sine. Dette skjer på denne måten:

- a) Ein tek utgangspunkt i det røystetalet partia har fått i fylka. Har partiet ikkje vunne noko distriktsmandat, skal røystetalet dividerast med ein kvotient som tilsvare (talet på distriktsmandat x 2) +1. Røystetalet eller kvotienten skal deretter dividerast med det gjennomsnittlege røystetalet bak kvart distriktsmandat i fylket.

Døme:

I fylke X er det levert 100 000 røyster og valt 10 distriktsrepresentantar. Parti A har fått 8 000 røyster og 0 distriktsmandat. Røystetalet for partiet skal då dividerast med 10 000 (som er gjennomsnittleg røystetal per distriktsmandat). Partiet vil dermed få kvotienten 0,8, som er dette partiet sitt grunnlag for konkurransen om utjammingsmandat. Parti B har fått 15 000 røyster og 2 mandat. Røystetalet skal då først dividerast med 5 ((2x2) + 1). Kvotienten 3000 blir dividert med 10 000, og partiet får kvotienten 0,3. Parti C har fått 50 000 røyster og 5 mandat. Røystetalet skal då først dividerast med 11 ((5x2) + 1). Kvotienten 4545 blir så dividert med 10 000, og partiet får kvotienten 0,4545.

- b) Kvotientane for alle fylke og alle parti som har rett til utjammingsmandat blir ordna etter storleik. Er fleire kvotientar like store, er røystetalet i vedkomande fylke avgjerande. I tilfelle likt røystetal blir rekkjefølgja avgjort ved loddtrekking.
- c) Utjammingsmandat nr. 1 går til det partiet og det fylket som har den største kvotienten. Utjammingsmandat nr. 2 går til det partiet og det fylket som har den nest største kvotienten osv.
- d) Når eit fylke har fått eitt utjammingsmandat, kjem det ikkje med i ved seinare fordelingar av utjammingsmandata. Når eit parti har fått så mange utjammingsmandat det skal ha, blir det ikkje med ved seinare fordelingar av utjammingsmandata. Fordelinga held fram for dei andre fylka og partia inntil alle utjammingsmandata er fordelte.
- e) Riksstyret skal peike ut dei kandidatane som skal veljast som utjammingsrepresentantar og alle vararepresentantane. Riksstyret skal gå fram på same måten som fylkesvalstyra, jf. pkt. framfor, idet ein ser bort frå dei som er valde som distriktsrepresentantar. Ein ser bort frå ikkje valbare kandidatar.

18.5 Fullmakter til dei valde representantane. Melding til dei valde.

Etter at riksstyret har gjennomført sitt valoppgjær, skal det ut frå vallova § 11-8

- utferde fullmakter for alle representantar og vararepresentantar og sende dei til Stortinget

- protokollere resultatet av valoppgjeret og melde frå til Stortinget og fylkesvalstyra om dette.

Fylkesvalstyret skal ut frå lova § 11-9 – når det har fått melding frå riksvaletstyret – melde frå til alle dei valde om valet, og opplyse om retten til å søkje om fritak.

Lova inneheld reglar om kva ein skal gjere dersom nokon er blitt valde til representant eller vararepresentant frå fleire fylke. Utgangspunktet er at vedkomande sjølv kan velje kva for eit fylke han/ho vil representere, ved å levere ei skriftleg erklæring innan tre dagar etter å ha motteke melding frå fylkesvalstyra. Blir det ikkje levert ei slik erklæring, reknar ein med at valet er motteke i det fylket der vedkomande har røysterett. Dersom vedkomande ikkje har røysterett i nokon av dei aktuelle fylka, ser ein det slik at vedkomande er valt frå det fylket som kjem først i alfabetet.

19 VALOPPGJER VED FYLKESTINGSVAL

19.1 Korleis fylkesvalstyret fordeler representantplassane

Vallova § 11-10 inneheld reglar om valoppgjer ved fylkestingsval.

Fordelinga av representantplassane skjer på grunnlag av St. Laguës modifiserte metode etter vallova § 11-4. Røystetala for vallistene frå alle kommunane i fylket blir summerte, og deretter dividerte med 1,4 – 3 – 5 – 7 – 9 osv. Representantplassane blir heile vegen fordelte til vallistene på grunnlag av dei framkomne kvotientane. Har to lister same kvotient, går representantplassen til den lista som har det største røystetalet. Har dei same røystetal, blir plassen fordelt ved loddrekning.

Har ei liste fått fleire representantplassar enn ho har valføre kandidater, blir dei overskytande representantplassane fordelte på dei andre listene ut frå reglane framanfor.

Føresegnene om utjanningsmandat til fylkestinget er oppheva.

19.2 Kandidatkåringa

Kåringa av kandidatar skjer på grunnlag av reglane i vallova § 11-10 andre ledd.

Veljarane kan gje ein eller fleire kandidatar på lista personrøyster ved å setje eit merke ved namnet til kandidaten, jf. lova § 7-2 andre ledd. I lova er det slått fast ei sperregrense som tilsvare minst 8 % av røystetalet for lista, som vilkår for at rettingane frå veljarane skal få innverknad på kandidatføringa. Fylkesvalstyret må derfor gjennomføre ein kontroll av endringane som veljarane har gjort på røystesetlane. Dei kandidatane som har fått personrøyster på minst 8 % av dei godkjende røystesetlane, skal kårast først. Dersom fleire kandidatar kjem over sperregrensa, er talet på personrøyster avgjerande. Andre kandidatar blir kåra etter rekkjefølgje på lista.

Eit døme:

Lista har fått 5000 røyster. Sperregrensa for at personrøystene skal få innverknad, er dermed 400. Lista får fem mandat i fylkestinget. Kandidatane på lista har desse personrøystene:

A: 67
B: 133
C: 402
D: 295
E: 497
F: 207
G: 417

Kandidatane skal kårast i denne rekkjefølgja:

E
G
C
A
B
D
F

E, G og C kjem over sperregrensa. Dermed er det talet på personrøyster dei har oppnådd, avgjerande for den innbyrdes rangeringa. A, B, D og F har ikkje nådd sperregrensa og skal derfor rangerast etter den opphavlege plassen på lista.

Kandidater som ikkje kan veljast, ser ein bort frå.

Kvar liste skal så langt det er mogleg, få tildelt eit tal vararepresentantar som tilsvarende representantar valde på lista + 3.

I og med at reglane om utjamningsrepresentantar til fylkestinget er oppheva, skal det ikkje gjerast justeringar i kandidatkåringa.

20 VALOPPGJERET VED KOMMUNESTYREVAL

20.1 Korleis valstyret fordeler representantplassane

Som ved tidlegare val skal ein ved valoppgjering ta utgangspunkt i listerøystetalet for vallistene. Kvar røystesetel inneheld eit tal listerøyster som tilsvarende talet på representantar i kommunestyret. Har veljaren ikkje ført opp kandidatar frå andre vallister, går alle listerøystene til den vallista røystesetelen gjeld. Har veljaren ført opp ein eller fleire kandidatar frå andre lister (såkalla slengjarar), taper lista tilsvarende mange listerøyster medan slengjarane sine lister tener tilsvarende. Reglane om slengjarane og korleis dei verkar, finst i lova § 10-6 tredje ledd, jf. § 7-2 tredje ledd.

Skjematisk kan ein seie at ein finn listerøystetala for kvar liste på denne måten:

Talet på røystesetlar gjevne for lista x talet på kommunestyreprerentantar
+ talet på listerøyster innkomne frå andre lister, ved at kandidatar på lista er førte opp

- som "slengjarar" på setlane frå andre lister
- talet på listerøyster gjevne til andre lister, ved at kandidatar på desse listene er førte opp som "slengjarar" på setlar for lista

Det er likevel berre slengjarrøyster til kandidatar som kan veljast (er valbare), som fører til overføring av listerøyster frå ei liste til ei anna, jf. § 7-2 tredje ledd, femte punktum.

Vallova § 11-12 første ledd inneheld reglar om fordelinga av representantplassane.

Fordelinga skjer på grunnlag av St. Laguës modifiserte metode etter vallova § 11-4.

Listerøystetala for vallistene blir dividerte med 1,4 – 3 – 5 – 7 – 9 osv.

Representantplassane blir fordelte til vallistene i rekkjefølgje på grunnlag av dei framkomne kvotientane. Har to lister same kvotient, går representantplassen til den lista som har det største røystetalet. Har dei same røystetal, blir plassen fordelt ved loddtrekning.

Har ei liste fått fleire representantplassar enn ho har valføre kandidatar, blir dei overskytande representantplassane fordelte på dei andre listene i samsvar med reglane framanfor.

20.2 Kandidatkåringa

Kandidatkåringa skjer på grunnlag av § 11-12 andre ledd i lova. Kåringa skjer på grunnlag av to faktorar:

1. Røystetillegg frå partiet:

Kandidatar som er førte opp med utheva skrift på røystesetlane, skal ha eit røystetillegg tilsvarande 25 % av talet på røystesetlar som kjem lista til del, jf. § 6-2 tredje ledd.

2. Personrøyster frå veljarane:

Deretter tel ein dei personlege røystene veljarane har gjeve kandidatane. Slike personrøyster kan gjevast på to måtar – som personrøyster til kandidatar på lista etter § 7-2 andre ledd eller som personrøyster til kandidatar på andre lister (slengjarrøyster) etter § 7-2 tredje ledd.

Dei kandidatane som får flest personrøyster samanlagt under 1 og 2, er valde. I tilfelle fleire får like mange personrøyster, er rekkjefølgja på den offisielle vallista avgjerande.

Kandidatar som ikkje er valføre, ser ein bort frå.

Kvar liste skal så vidt mogleg få tildelt så mange vararepresentantar at det svarer til talet på representantar lista har fått + 3.

21 PROTOKOLLERING AV VAL

Etter vallova § 10-7 skal både røystestyra, valstyret og fylkesvalstyret føre protokoll i samband med gjennomføringa av val. Med heimel i vallova § 10-7, jf. valforskrifta § 41,

fastset departementet formular for røystestyra, valstyra og fylkesvalstyra som skal nyttast ved protokollering. Kva som skal bokførast ved det enkelte valet, går fram av formularet.

Protokollane gjev notoritet for at valet er skjedd i samsvar med regelverket. Møteboka frå valstyret er også grunnlag for den kontrollen fylkesvalstyret er ansvarleg for ved stortingsval og fylkestingsval. Det protokollerte er dessutan grunnlag for Stortinget si godkjenning av stortingsval, jf. vallova § 13-3, og kommunestyret og fylkestinget si godkjenning av vala til kommunestyre og fylkesting, jf. § 13-4.

22 KONTROLL OG GODKJENNING

22.1 Stortingsval

22.1.1 Fylkesvalstyret kontrollerer valet.

Vallova § 10-9 første ledd slår fast at fylkesvalstyra skal kontrollere gjennomføringa av valet. Fylkesvalstyret skal kontrollere at valet er gjennomført i samsvar med gjeldande valordning, vallova og forskrift/reglar gjevne i samsvar med vallova. Kontrollen fylkesvalstyret gjennomfører av stortingsvalet, er ein førebels kontroll og legg grunnlaget for den endelege kontrollen av valet i Stortinget. Formålet med kontrollen er å avdekkje tilhøve som kan ha innverknad på valoppgjøret i fylkesvalstyret, og feil som kan ha noko å seie når Stortinget skal vurdere om valet er gyldig. Kva slags feil som kan føre til at stortingsvalet blir ugyldig, går fram av vallova § 13-3.

Kontrollen skal gjennomførast på grunnlag av møtebøkene til valgstyra og det øvrige valmateriellet som valstyra skal sende til fylkesvalstyret ut frå vallova § 10-8. Dersom fylkesvalstyret finn feil ved avgjerdene i valstyret om å godkjenne eller forkaste røystegjevingar eller røystesetlar, eller feil i oppteljinga valgstyret har gjort, skal feila rettast.

Det er viktig å avdekkje feil som har skjedd ved valet, anten dei er av ein slik karakter at dei skal rettast i samband med valoppgjøret eller ikkje. Det er særleg viktig å avdekkje feil som kan ha noko å seie når Stortinget vurderer om valet er gyldig.

Fylkesvalstyret skal protokollere kontrollen i møteboka. Ved protokolleringa er det viktig å få fram opplysningar som Stortinget kan trenge ved den endelege kontrollen av stortingsvalet for heile landet. Feil skal protokollerast utan omsyn til kva for eit valorgan som har gjort dei og utan omsyn til om dei har ført til forkasting av røyster eller ikkje. Det er spesielt viktig at Stortinget blir gjort kjent med forkasting av røyster og grunnane til det. Stortinget må få vite alt som kan ha innverknad på vurderinga av om valet er gyldig.

22.1.2 Fylkesmannen sin kontroll av stortingsvalet i Oslo

Det følgjer av lova § 10-9 andre ledd at den kontrollen som elles blir gjennomført av fylkesvalstyret, skal utførast av Fylkesmannen i Oslo og Akershus når det gjeld valet i Oslo. Fylkesmannen skal likevel ikkje kontrollere den delen av valoppgjøret som Oslo valstyre utfører som fylkesvalstyre.

Av omsyn til tidsfaktoren skal Fylkesmannen gjennomføre kontrollen i ettertid. Det inneber at Oslo valstyre ikkje kan utsetje den delen av valoppgjeret dei tek seg av som fylkesvalstyre, i påvente av Fylkesmannen sin kontroll. Først når valstyret er heilt ferdig med valoppgjeret, skal møtebøkene og valmateriellet sendast til Fylkesmannen. Det kan vere formålstenleg at valmateriellet blir gjennomgått i lokala til valstyret for å spare den fysiske overføringa av ei stor mengd valmaterieil. Når det elles gjeld gjennomføringa av kontrollen, sjå pkt. 22.1.1 framafor.

Fylkesmannen skal – på same måten som fylkesvalstyra – skriftleg orientere Stortinget om kontrollen av valet. Det krevst ikkje at Fylkesmannen bruker eit eige møtebokformular. Fylkesmannen kan orientere Stortinget i form av brev eller på annan høveleg måte.

22.1.3 Stortinget kontrollerer valet

Reglar om Stortinget sin kontroll av valet står i vallova § 13-3.

Etter første ledd skal det nyvalde Stortinget gjere vedtak om valet er gyldig. Stortinget gjer sitt vedtak på grunnlag av innstillingar frå fullmaktskomiteen (den førebuande og den endelege).

Stortinget skal sørge for at feil blir retta så langt det er mogleg. Dette kan til dømes skje ved ny oppteljing av røystesetlar, ny mandatfordeling eller kandidatkåring. Dersom det er gjort feil som ein reknar med kan ha hatt innverknad på utfallet av valet, og som ikkje kan rettast, skal Stortinget erklære valet ugyldig – anten i ein kommune eller eit heilt fylke. Når valet er kjent ugyldig, gjev Stortinget påbod om omval. Det kan – i særlege tilfelle – påby omval i heile fylket sjølv om feilen ikkje gjeld alle kommunane i fylket.

22.2 Kommunestyreval

Reglar om kontroll av valet står i vallova § 13-4. Etter første ledd er det det nyvalde kommunestyret som skal gjere vedtak om å godkjenne valet.

Fylkesmannen fører ikkje lenger kontroll med møtebøkene til valstyra ved kommunestyrevalet. Kommunestyret godkjenner sjølv valet på bakgrunn av ei innstilling frå valstyret. Kopi av ferdig utfylt møtebok frå valstyret må følgje med som vedlegg til denne innstillinga.

Det er gått ut frå at godkjenninga av valet skal skje i det konstituerande møtet for det nye kommunestyret, jf. kommunelova § 17. Det er tenestegjerande ordførar som kallar inn til dette møtet. Kommunestyre og formannskap er i funksjon frå det konstituerande møtet. Ordførar og varaordførar skal også veljast i det konstituerande møtet. Dei tre i funksjon frå det tidspunktet dei er valde. Tenestegjerande ordførar leier møtet inntil ny ordførar er vald.

Etter departementet sitt syn vil det skape best indre konsistens i regelverket dersom valet blir godkjent før kommunestyret vel formannskap og ordfører. På denne bakgrunnen legg departementet til grunn at godkjenning – eventuelt underkjenning – av valet blir teken opp som sak nr. 1 i det konstituerande møtet, og at tenestegjerande ordfører leier behandlinga av saka.

Dersom kommunestyret finn at valet er gjennomført i samsvar med regelverket, blir valet godkjent. Deretter vel ein formannskap, ordfører osv.

Valstyret tel opp røystesetlar heilt til dei konkluderer med at resultatet er rett. Resultatet av oppteljinga skal førast inn i møteboka for valstyret. Møtebøkene for valstyret er deretter grunnlaget for valstyret si innstilling og såleis også for vedtaket i kommunestyret.

Feil som valstyret har blitt klar over, men som ikkje kan rettast, bør nemnast i innstillinga til kommunestyret. Valstyret bør i innstillinga gje si vurdering av kor alvorleg denne feilen er sett i forhold til om valet er gyldig.

Valet kan og skal kjennast ugyldig dersom det er gjort feil som har innverknad på mandatfordelinga mellom listene, og som det ikkje er mogleg å rette på andre måtar enn ved å halde omval.

Dersom kommunestyret kjenner valet ugyldig, skal det sendast melding til departementet. Det er departementet som påbyr omval, jf. § 13-4 fjerde ledd.

Departementet skal ikkje ha kopi av vedtak om godkjenning av kommunestyrevalet.

22.3 Fylkestingsval

Reglar om kontroll av valet står i vallova § 13-4. Etter første ledd er det det nyvalde fylkestinget som skal gjere vedtak om å godkjenne valet.

Fylkestinget si godkjenning av valet skjer på bakgrunn av ei innstilling frå fylkesvalstyret. Kopi av ferdig utfylt møtebok for fylkesvalstyret må følgje med som vedlegg til denne innstillinga.

Det er gått ut frå at godkjenninga av valet skal skje i det konstituerande møtet for det nye fylkestinget, jf. kommunelova § 17. Det er tenestegjerande fylkesordførar som kallar inn til dette møtet. Fylkesting og fylkesutval trer i funksjon frå det konstituerande møtet. Fylkesordførar og varaordførar skal også veljast i det konstituerande møtet. Dei trer i funksjon frå det tidspunktet dei er valde. Tenestegjerande fylkesordførar leier møtet inntil ny fylkesordførar er vald.

Etter departementet sitt syn vil det skape best indre konsistens i regelverket dersom valet blir godkjent før fylkestinget vel fylkesutval og fylkesordførar. På denne bakgrunnen legg departementet til grunn at godkjenning – eventuelt underkjenning –

av valet blir teken opp som sak nr. 1 i det konstituerande møtet, og at tenestegjerande fylkesordførar leier behandlinga av saka.

Dersom fylkestinget finn at valet er gjennomført i samsvar til regelverket, blir valet godkjent. Deretter vel ein fylkesutval, fylkesordførar osv.

Dersom det er mogleg, skal fylkesvalstyret rette feil som er gjorde av valstyra. Det følgjer av regelen om fylkesvalstyret sin kontroll i § 10-9, første ledd. Dette kan til dømes vere feil ved godkjenning/forkasting av røystesetlar eller feil ved oppteljninga.

Valet kan og skal kjennast ugyldig dersom det er gjort feil som har innverknad på mandatfordelinga mellom listene, og som det ikkje er mogleg å rette på andre måtar enn ved å halde omval.

Dersom fylkestinget kjenner valet ugyldig, skal det sendast melding til departementet. Det er departementet som påbyr omval, jf. § 13-4 fjerde ledd. Departementet skal ikkje ha kopi av vedtak om godkjenning av fylkestingsvalet.

Ved fylkestingsval kan det tenkjast at det er gjort feil i éin kommune eller i fleire. Det mest praktiske vil truleg vere at det i så fall blir påbydd omval i den eller dei kommunane feilen gjeld. Likevel er det heimel for, i særlege tilfelle, å påby omval i heile fylket, sjølv om feilen berre gjeld enkelte kommunar.

22.4 Kontroll ut frå lovgrunnlaget

Etter § 13-4 femte ledd er det høve til å krevje kontroll ut frå lovgrunnlaget av vedtak i kommunestyret eller fylkestinget om å godkjenne valet. Fristen for å setje fram slik klage er sju dagar etter at vedtaket blei gjort. Elles gjeld kommunelova § 59 om klage ut frå lovgrunnlaget tilsvarande.

I saker etter vallova skal klage ut frå lovgrunnlaget behandlast av departementet, ikkje fylkesmannen. Årsaka er at fylkesmennene ikkje har fått delegert mynde til å behandle allmenne klager på valområdet. Departementet har funne det formålstenleg at all kompetanse til å behandle klager ligg samla på ein stad.

22.5 Omval

I § 13-5 er det fastsett føresegner om korleis eit eventuelt omval skal gjennomførast. Manntalet skal oppdaterast og eventuelt rettast. Departementet kan gjere unntak frå reglar i vallova dersom dette er nødvendig av omsyn til ei formålstenleg avvikling av omvalet. Det er her særleg tenkt på reglar om praktiske forhold, så som å gjere unntak frå fristar og liknande. Det vil ikkje vere høve til å gjere unntak frå reglar som er sette til vern om rettstrygd for veljarane, jf. også formålsformuleringa i lova. I alle fall kan ein vanskeleg sjå at det er påkravd å gjere unntak frå denne typen reglar i samband med omval.

23 KLAGAR OVER VALET

23.1 Kven har klagerett?

Alle med røysterett ved valet har klagerett, jf. vallova § 13.1 og § 13-2. Dette gjeld både ved stortingsval og ved kommunestyreval/fylkestingsval. Ved kommunestyreval har ein klagerett i den kommunen der ein er manntalsført, ved fylkestingsval i det fylket der ein er manntalsført.

Kravet om manntalsføring gjeld ikkje for den som klagar, dersom klagen gjeld spørsmål om røysterett eller om tilgjenge til å levere røyst. Da kan også dei som ikkje er blitt manntalsførte, klage.

23.2 Kva kan det klagast over?

Det er felles reglar for stortingsval og kommunestyreval/fylkestingsval på dette området, jf. vallova § 13-1 og §13.2, første ledd hos begge. Ein kan klage over ”forhold i samband med førebuinga og gjennomføringa av valet”. Dette vil seie at ein i prinsippet kan klage over alle typar forhold. Det er ingen avgrensingar ut over at forholdet må knyte seg til førebuingane og gjennomføringa av valet på ein eller annan måte. Det er ikkje krav om at det til dømes dreier seg om eit enkeltvedtak.

23.3 Særreglar som gjeld krav om retting i manntalet og klage som gjeld listeframlegg

For enkelte typar forhold har vallova visse særreglar om klage. Det gjeld for det første krav om retting i manntalet i § 2-7. Den som meiner at vedkomande sjølv eller nokon annan på urett vis er blitt innført eller utelaten frå manntalet i kommunen, kan krevje at valstyret rettar feilen. Sjå nærmare om høvet til å krevje retting i manntalet i kapitlet om røysterett og manntal. For det andre er det ein særregel i § 6-8 om listeframlegg. Klage over vedtak i valstyret eller fylkesvalstyret om å godkjenne eller forkaste eit listeframlegg må setjast fram innan sju dagar etter offentleggjeringa av dei godkjende listeoverskriftene. Forutan framleggsstillarar som er berørte av vedtaket, kan også eit registrert politisk parti sentralt klage over eit vedtak, dersom dei meiner eineretten til partinamnet deira er krenkt. Sjå nærmare om dette i kapitlet om listeframlegg og behandlinga av dei.

23.4 Klagefrist

Klagefristen er sju dagar etter valdagen, jf. § 13-1 og § 13-2, andre ledd for begge. Men det er høve til å setje fram klagar over forhold som gjeld valførebuingane og gjennomføringa også tidlegare. Det mest formålstenlege vil naturleg nok vere at klage blir sett fram så tidleg som mogleg, slik at eventuelle feil kan rettast med verknad for valet. Klagen må vere komen inn til eit av dei organa klagen skal leggast fram for, jf. punkt 23.6, innan sju dagar etter valdagen. Det er ikkje nok at klagen er postlagd innan fristen.

23.5 Krav om skriftleg framstilling

Etter § 13-1 og § 13-2, tredje ledd for begge, er det eit krav at klagen skal vere skriftleg.

23.6 Kvar klagen skal setjast fram

Klage ved stortingsval skal leggjast fram for valstyret i kommunen, fylkesvalstyret, fylkesmannen, departementet eller Stortingets administrasjon.

Ved kommunestyreval skal klagen setjast fram for valstyret i kommunen. Ved fylkestingsval legg ein klagen fram for fylkesvalstyret. Ein klage som dreier seg om forhold som gjeld begge vala, kan leggjast fram anten for valstyret eller fylkesvalstyret.

I alle høve gjeld prinsippet om at forvaltningsorgan har rettleiingsplikt og skal sende saka til rett instans dersom ho er komen til feil stad.

23.7 Kven som er klageinstans

23.7.1 Stortingsval

Vallova § 31-1 fjerde ledd regulerer kven som behandlar klagar ved stortingsval. Stortinget er klageinstans når det gjeld klagar om røysterett og retten til å levere røyst. Riksvalstyret skal kome med fråsegn til Stortinget om klagesakene. Andre klagar blir behandla av riksvalstyret. Riksvalstyret sender sine vedtak i klagesaker til Stortinget.

23.7.2 Kommunestyreval og fylkestingsval

Departementet er klageinstans for klagar over kommunestyreval og fylkestingsval, jf. § 13-2 fjerde ledd. Dei vedtaka departementet gjer i klagesaker, er endelege. Dei kan ikkje leggjast fram for domstolane til overprøving. Bakgrunnen er behovet for ei snarleg og endeleg avgjerd.

23.8 Klagebehandlinga og følgjene av henne

For klagebehandlinga gjeld allmenne forvaltningsrettslege prinsipp.

Valstyret/fylkesvalstyret skal prøve saka og vurdere om klagaren skal få medhald. Dersom klagar ikkje får medhald, blir saka send vidare til riksvalstyret (ved stortingsval) eller departementet (ved lokalval) til behandling.

Valstyresmaktene kan gjere om avgjerdene/vedtaka sine på vanleg måte, innanfor dei grensene forvaltningslova set. Vedtaksorganet kan oppheve eller endre enkeltvedtak dersom klagen blir sett på som grunngeven, jf. forvaltningslova § 33. Det same gjeld for klageinstansen, jf. forvaltningslova § 34. Det er på nærmare vilkår høve til å rette enkeltvedtak også utan at det er klaga, jf. forvaltningslova § 35. Elles er det fritt opp til valstyresmaktene å rette eventuelle feil, anten det er klaga eller ikkje.

Riksvalstyret tek avgjerd om ein klage skal takast til følgje i dei tilfella dette styret har avgjerdsmakt i klagesaker. Elles kjem riksvalstyret med fråsegn til Stortinget. Departementet fungerer som sekretariat for riksvalstyret i klagesakene.

Stortinget avgjer om stortingsvalet er gyldig, jf. vallova § 13-3 første ledd. I samband med dette kan Stortinget også vurdere og eventuelt gjere om dei avgjerdene riksvalstyret har teke i klagesaker.

Vallova § 13-2 fjerde ledd regulerer den tilgangen departementet har til å kjenne eit val ugyldig. Dersom det ved kommunestyreval er gjort feil som ein trur kan ha verka inn på mandatfordelinga mellom listene, og som ikkje kan rettast, skal valet i kommunen kjennast ugyldig. Dersom det ved fylkestingsval er gjort feil som ein trur kan ha verka inn på mandatfordelinga mellom listene, og som ikkje kan rettast, skal departementet kjenne valet i ein kommune eller i heile fylket ugyldig.

23.9 Klagar over forhold som ikkje kan rettast

Mange forhold knytte til førebuinga og gjennomføringa av valet vil det ikkje vere mogleg å gjere noko med på det tidspunktet klagen blir sett fram.

Valstyret/fylkesvalstyret kan da ikkje ta klagen til følgje. Dette fordi ein feil i så fall må rettast ved å kjenne valet ugyldig, noko valstyret/fylkesvalstyret ikkje har kompetanse til.

Valstyret/fylkesvalstyret skal førebu saka. Da behandlinga av slike klagesaker hastar, må det med ein gong etter at ei slik klage er motteken, det vil seie før valstyret/fylkesvalstyret har behandla klaga, sendast kopi av klaga til departementet. Samstundes bør kommunestyret eller fylkestinget orienterast ved lokalval.

Ved lokalval tek departementet stilling til om det er gjort feil som kan tenkjast å ha hatt innverknad på mandatfordelinga. Dersom ein eventuell feil kan tenkjast å ha innverknad på mandatfordelinga, kjenner departementet valet ugyldig og påbyr omval. Reknar ein med at ein feil som er gjord, ikkje har noko å seie for mandatfordelinga, sender departementet underretning om dette til valstyret/fylkesvalstyret, som legg dette til grunn når det fremjar innstillinga si for det nyvalde kommunestyret/fylkestinget.

Ved stortingsval er det Stortinget sjølv som gjer vedtak om valet er ugyldig og påbyr eventuelt omval.

24 OPPBEVARING, AVHENDING OG TILINKJESGJERING AV VALMATERIELL

24.1 Innleiing

Vallova § 15-2 gjeld oppbevaring, avhending og tilinkjesgjeriing av valmateriell. Etter denne føresegna skal alt valmateriell når valet er over, behandlast i samsvar med reglane i arkivlova og forskrift gjeven i tilknytning til denne lova. Det vil derfor vere arkivfaglege omsyn som avgjer korleis valmateriellet skal behandlast når valet er avslutta. Det er viktig å skilje mellom valmateriell som har vore i bruk, og valmateriell som er ubrukt.

24.2 Ubrukt valmateriell

Valmateriell som ikkje har vore i bruk, kan ein ikkje sjå på som arkivmateriell. Slikt materiell fell inn under reglar om arkivavgrensing gjeven i forskrift til arkivlova av 11.

desember 1998 nr. 1193 (arkivforskrifta) § 3-19. Dette gjeld både ubrukte konvoluttar, ubrukte røystesetlar og ubrukte manntalseksempelar.

24.3 Brukt valmateriell

For valmateriell som har vore i bruk, har Riksarkivaren (i brev av 9. september 2003 på førespurnad frå departementet) med heimel i arkivlova § 9 fastsett at følgjande materiell kan kasserast:

24.3.1 Konvoluttar

Både røystesetelkonvoluttar og omslagskonvoluttar – anten desse er forkasta eller godkjende – kan kasserast på trygg måte når valresultatet er endeleg. Departementet går ut frå at det same må gjelde for omslag til røystegjevingar som blir lagde i særskilt omslag.

24.3.2 Røystesetlar

Røystesetlar som er forkasta, kan kasserast på trygg måte når valresultatet er endeleg. Røystesetlar som er godkjende, skal derimot oppbevarast til valperioden er gått ut før dei kan kasserast på ein trygg måte. Det er ikkje nødvendig å oppbevare røystesetlar på papir i 4 år, dersom dei opptalde røystesetlane kan oppbevarast like trygt på eit elektronisk medium.

24.3.3 Valkort

Valkorta kan tilinkjesgjerast på ein trygg måte når valresultatet er endeleg.

24.3.4 Avkryssa manntalslister

Avkryssingsmanntalet skal oppbevarast til to valperiodar er gått ut før det blir kassert på ein trygg måte.

25 LOKALE FOLKERØYSTINGAR

Vallova har ikkje reglar som regulerer gjennomføringa av lokale folkerøystingar. Valstyresmaktene i den enkelte kommunen er sjølve ansvarlege for gjennomføringa. Det kan vere naturleg å ta utgangspunkt i reglane i vallova og la dei gjelde så langt dei passar.

Lokale folkerøystingar kan haldast samstundes med ordinære val. Røystinga i vallokalet må i så fall organiserast slik at det ikkje er fare for at veljarane tek feil av kva for eit val dei røystar ved. Ein måte å sikre dette på vil vere å nytte eigne røysteavlukke og valurner til folkerøystinga.

26 ANNA LOVGJEVING SOM GJELD FOR VAL

26.1 Forvaltningslova og lova om offentlig dokumentinnsyn

26.1.1 Innleiing

Forvaltningslova har reglar om saksbehandlinga i offentlig verksemd. Lova gjeld for verksemd som blir driven av forvaltningsorgan "når ikke annet er bestemt i eller i medhold av lov" (lova § 1).

Lova om offentlig dokumentinnsyn har reglar for offentlig innsyn i saksdokument frå forvaltninga. Etter § 1 vil lova gjelde all verksemd som blir driven av forvaltningsorgan "når ikke annet er bestemt i lov eller i medhold av lov".

Utgangspunktet er at reglane i forvaltningslova og innsynslova gjeld for dei organa som har fått mynde etter vallova. Når ei konkret tolking av vallova fører til løysingar som avvik frå dei allmenne reglane i forvaltningslova eller innsynslova, går løysinga i vallova først.

26.1.2 Offentleg innsyn

Vallova har få reglar som direkte gjeld offentlig innsyn. Dei aktuelle reglane gjeld:

- utlegging av manntalet til offentlig gjennomsyn (§ 2-6)
- utlegging av listeframlegga til ettersyn etter kvart som dei kjem inn (§ 6-6 første ledd)
- offentliggjerjing av godkjende vallister (§ 6-7)
- teieplikt om røystinga til enkeltpersonar (§ 15-4 andre ledd, § 8-4 første ledd og § 9-5 femte ledd)
- forbod mot å gje opplysningar om røystesetelforbruk (§ 8-5 andre ledd og § 9-4 andre ledd)
- tilgang til manntalet og resten av valmateriellet (§ 15-3)
- forbod mot å offentliggjere valresultat og prognosar som er laga på grunnlag av undersøking som er gjort den søndagen eller måndagen valet går føre seg, før tidlegast måndag klokka 20.00 (§ 9-9).

Valforskrifta § 13 slår fast at opplysning om kven som har underskrive eit listeframlegg, etter vallova § 6-3 andre leddet er underlagt teieplikt. Dette er opplysningar om "noens personlige forhold", jf. forvaltningslova § 13 første ledd nr. 1. Oversikter over namna til underskrivarane kan derfor ikkje utleverast til pressa eller andre. Derimot er opplysningar om kven som er tillitsvalde for listeframlegga, å rekne som offentlege opplysningar.

Vallova har ingen reglar som regulerer saksbehandlinga i valstyre og fylkesvalstyre. Desse organa blir i kommunelova rekna som folkevalde organ, og blir ut frå det regulerte av reglar om saksbehandling i denne lova (kommunelova kapittel 6) – under dette § 31 om opne eller lukka dører.

26.1.3 Innsyn i søknad om fritak frå å stå på valliste

Framleggsstillarane er part i saka, og dei har derfor innsynsrett i ein søknad om fritak frå ein kandidat, jf. forvaltningslova § 18. Elles kan ein oppnå partsstatus, og dermed innsynsrett, ved klage. Etter vallova § 13-2 kan alle som har røysterett i vedkomande fylke/kommune, klage på vedtak ved fylkestingsval/kommunestyreval.

26.1.4 Offentleg innsyn i samband med oppteljing av røyster

Utgangspunktet er at oppteljinga går føre seg i møte som i utgangspunktet er ope. Likevel har ikkje publikum ein uavgrensa tilgang til å vere til stades under oppteljinga. Personar kan visast bort dersom dei oppfører seg på ein måte som verkar forstyrrande på ei forsvarleg gjennomføring av oppteljinga. Dersom møta i valstyret/fylkesvalstyret skal lukkast, må dette ha heimel i kommunelova § 31.

26.1.5 Innsyn i "stikkelister"

"Stikkelister" er eit hjelpemiddel for valstyra ved gjennomføring av valoppgjeret og inneheld opplysningar om korleis røystetala er komne fram, det vil seie kva for personrøyster som er oppførte av veljarane. Stikkelistene blir verande hos valstyret. Dei blir ikkje oversende til andre instansar. I utgangspunktet er dette interne dokument som kan unntakast frå offentleg innsyn etter offentleglova § 5 første ledd. Stikkelistene inneheld ikkje opplysningar som fell inn under teieplikt, og valstyra kan praktisere "meroffentlighet", jf. offentleglova § 2 tredje ledd. Det inneber at valstyra kan behandle stikkelistene som offentlege dokument.

26.1.6 Innsyn i røystesetlane

Røystesetlar som er nytta ved røystinga, er ikkje offentlege etter vallova, jf. § 15-3 andre leddet.

26.1.7 Inhabilitet

Utgangspunktet er at reglane i kapittel II i forvaltningslova gjeld for dei organa som er fått mynde etter vallova. Når ei konkret tolking av vallova fører til løysingar som avvik frå dei allmenne reglane i forvaltningslova, går løysinga i vallova først.

Valstyret og fylkesvalstyret er samansett av folkevalde medlemmer. Det vil vere ein normalsituasjon at medlemmene er politisk aktive, eller til og med listekandidatar. Dette fører ikkje i seg sjølv til at medlemmen er inhabil til å delta i generelle avgjerder, som godkjenning av vallistene som slike, prøving og oppteljing av røyster eller godkjenning av valoppgjeret. Medlemmen vil likevel vere inhabil i enkeltavgjerder som gjeld om vedkomande sjølv eller nærstående kan veljast eller søkje om fritak.

I enkeltsaker elles kan det liggje føre tilhøve som kan vere eigna til å svekkje tilliten til upartisk innstilling hos ein medlem. Som eit døme kan ein nemne sterke motsetnings- eller bindingsforhold. Om dette er "særegne forhold" som etter forvaltningslova § 6 andre ledd kan føre til inhabilitet, må vurderast i det enkelte tilfellet.

I eit tilfelle der eit parti hadde levert liste etter utløpet av fristen i vallova, har departementet gått ut frå at ein medlem av valstyret som var vald frå dette partiet, ikkje var inhabil til å delta i møte der listene blei vurderte for godkjenning.

Spørsmåla om inhabilitet må vurderast etter same reglar for medlemmer av røystestyret som for medlemmer av valstyret.

26.2 Straffelova

Den nye vallova har ikkje eigne straffeføresegner. Eventuelle brot på føresegnene i lova blir fanga opp av kap. 10 i straffelova (om brotsverk ved utøving av statsborgarlege rettar), kap. 11 (om brotsverk i offentleg teneste) og kap. 33 (om misferder i offentleg teneste).

26.3 Alkohollova

Etter alkohollova (lov av 2. juni 1989 nr. 27) § 3-4 tredje ledd er det forbode å selje brennevin, vin og sterkøl på valdagen. Det same gjeld for sal og utlevering av øl, jf. same lov § 3-7 tredje ledd.

Spørsmål som gjeld reglane i alkohollova, rettar ein til Sosialdepartementet.

26.4 Flagging på valdagane

Valdagen er offisiell flaggdag. Ut frå forskrift om offisielle flaggdagar er valdagen ved stortingsval offisiell flaggdag. Sjølv om det ikkje går direkte fram av forskrifta, tilrår Utanriksdepartementet at det blir flagga også på valdagen ved lokalval.

Eventuelle spørsmål som gjeld reglane om flagging på valdagen, legg ein fram for Utanriksdepartementet.

27 UTGIFTENE VED STORTINGSVAL

Det følgjer av vallova § 15-9 at statskassa dekkjer dei utgiftene kommunane og fylkeskommunane har for lovpålagd verksemd ved stortingsval.

I Ot.prp. nr. 45 (2001–2002) *Om lov om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyrever (valgloven)* la regjeringa opp til at kommunane i framtida skulle få dekt utgiftene sine ved stortingsval via inntektssystemet. I St.prp. nr. 64 (2001–2003) *Om lokaldemokrati, velferd og økonomi i kommunesektoren 2003 (kommuneproposisjonen)* føreslo regjeringa å innlemme den eksisterande refusjonsordninga i inntektssystemet (kap. 571, post 60) frå og med 2003. Kommunalkomiteen hadde i Innst. S. nr. 253 (2001–2002) ingen merknader til framlegget frå regjeringa, og den eksisterande refusjonsordninga vart avvikla frå 2003.

Utgiftene kommunane har til stortingsval, vart mellom anna på bakgrunn av utrekningar gjorde av vallovutvalet, pårekna til kr 111,5 mill. Auka utgifter til lokalval vart pårekna til 5 mill. Til saman utgjorde dette kr 116,5 mill. Ved innlemminga vart $\frac{1}{4}$ av denne summen lagd inn i inntektssystemet per år, det vil seie kr 29,125 mill.

Tilsvarende vart refusjonen til fylkeskommunane ved stortingsval , som etter den gamle vallova vart refundert over post 1 Driftsutgifter, innlemma i inntektssystemet (kap. 572, post 60) frå og med 2003. Fylkeskommunane sine utgifter til stortingsval vart pårekna til kr 17,2 mill. Ved innlemminga vart $\frac{1}{4}$ av denne summen lagd inn i inntektssystemet per år, det vil seie kr 4,3 mill.

Innlemminga i inntektssystemet inneber at den enkelte kommunen ikkje får refundert sine utgifter etter faste satsar som tidlegare, men at den innlagde summen blir fordelt mellom kommunane og fylkeskommunane etter kostnadsnøkkelen i inntektssystemet for kommunane og fylkeskommunane.